

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΣΕΥΠ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΠΡΟΚΟΠΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ
ΣΤΑΘΟΡΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ
ΚΡΗΤΗΣ
2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗσελ.5-8

Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ

ΡΕΥΜΑΤΩΝ.....σελ.10-16

1.1 ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....σελ.10-12

1.2 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....σελ.13-16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ....σελ.17-29

2.1 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....σελ.17-19

2.2 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....σελ.19-24

2.3 ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....σελ.24-26

2.4 ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....σελ.26-29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....σελ.30-34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ Ν.

ΕΥΡΩΠΗΣ.....σελ.35-43

4.1 Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΟΜΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΙΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ Ν. ΕΥΡΩΠΗΣ.....σελ.35-39

4.2 Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ Ν.

ΕΥΡΩΠΗΣ.....σελ.35-43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑσελ.44-51

5.1 ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ

ΕΛΛΑΔΑ.....σελ.44-48

5.2 ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ- ΔΑΠΑΝΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ

ΕΛΛΑΔΑσελ.48-51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ..σελ.52-58

Β΄ ΜΕΡΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	σελ.60-63
7.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	σελ.60
7.2 ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	σελ.60-61
7.3 ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ- ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ- ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	σελ.61-62
7.4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ- ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ.....	σελ.62
7.5 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ.....	σελ.62-63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

8.1 ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.....	σελ.64-67
8.1.1 Η ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	σελ.64
8.1.2 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	σελ.64-65
8.1.3 ΧΡΟΝΟΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ.....	σελ.65
8.1.4 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	σελ.65-67
8.1.5 Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.....	σελ.68-69
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.70-71
8.2 Η ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.....	σελ.72-79
8.2.1 Η ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	σελ.72
8.2.2 Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	σελ.73-74
8.2.3 Η ΑΣΦΑΛΙΣΗ.....	σελ.74-75
8.2.4 ΤΟ ΩΡΑΡΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	σελ.76-77
8.2.5 ΤΡΟΠΟΙ ΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	σελ.77
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.78-79
8.3 ΤΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.....	σελ.80-84
8.3.1 ΤΟ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟ.....	σελ.80

8.3.2	ΤΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ.....	σελ.81
8.3.3	ΟΙ ΔΑΠΑΝΕΣ.....	σελ.81-82
8.3.4	ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ- ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ.....	σελ.82
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.83-84
8.4	ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ...	σελ.85
8.4.1	ΚΥΡΙΟΤΕΡΗ ΑΝΑΓΚΗ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ.....	σελ.85
8.4.2	ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ.....	σελ.86-87
8.4.3	ΑΛΛΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΑΠΟΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΓΟΔΟΤΗ.....	σελ.87-88
8.4.4	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ..	σελ.88
8.4.5	ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	σελ.88-89
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.90
	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	σελ.92-94
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.95-96

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετακίνηση πληθυσμών από μια χώρα σε κάποια άλλη είναι τόσο παλαιό φαινόμενο όσο και η ιστορία της ίδιας της ανθρωπότητας. Η έξαρση των μεταναστευτικών κινήσεων αποτελεί απόρροια των διαδικασιών διεθνοποίησης/ παγκοσμιοποίησης των οικονομιών και κοινωνιών καθώς και των πολιτικών αλλαγών που έλαβαν χώρα κατά τα τελευταία χρόνια στις διάφορες χώρες.¹

Η μετανάστευση χαρακτηρίζεται από την συνεχή προσπάθεια των ατόμων ως οικονομικών όντων να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Ο μισθός είναι εκείνο το στοιχείο που προσδιορίζει το επίπεδο διαβίωσης, η τάση του ανθρώπου για μεγιστοποίηση της ικανοποίησης και βελτίωσης των συνθηκών ζωής του, οδηγεί σε μετακινήσεις πληθυσμών από χώρες με χαμηλούς μισθούς σε χώρες με υψηλούς μισθούς.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αναφέρεται στην οικονομική ένταξη των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου καθώς και στα εργασιακά χαρακτηριστικά της μεταναστευτικής εργασίας. Η μελέτη αυτή αποτελείται από το θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος.

Το θεωρητικό μέρος της εργασίας αποτελείται από έξι κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην προπολεμική και μεταπολεμική μετανάστευση στην Ευρώπη. Αναφέρουμε τα χαρακτηριστικά της προπολεμικής μετανάστευσης καθώς και την κύρια κατεύθυνση αυτής της μετανάστευσης. Επίσης μελετήσαμε πως η προπολεμική μετανάστευση διαμορφώθηκε στη Μ. Βρετανία, την Ιταλία, την Αμερική, την Αυστραλία και την Ελλάδα. Στην μεταπολεμική μετανάστευση μελετήσαμε τα κύματα των προσφύγων που δημιουργήθηκαν, τα οποία ήταν αποτέλεσμα του οικονομικού και πολιτικού αναβρασμού στον οποίο βρισκόταν ο κόσμος. Ακόμη αναφερόμαστε στη διαμόρφωση αυτής της μετανάστευσης στη Μ. Βρετανία, το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ολλανδία, την Σουηδία, την Ελβετία, την Ιταλία και την Ελλάδα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αίτια της μετανάστευσης τόσο σε μικροοικονομικό όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο. Επίσης παρουσιάζονται οι συνέπειες της μετανάστευσης στην χώρα υποδοχής τόσο οικονομικές όσο κοινωνικές και πολιτισμικές. Όσον αφορά τις οικονομικές

¹ Χ. Ναξιάκης, Μ. Χλέτσος, Μετανάστες και Μετανάστευση, Αθήνα, Πατάκη, 2001, σελ.196

συνέπειες εστιάσαμε στις επιπτώσεις που έχει η μετανάστευση στους ντόπιους εργαζόμενους και πως επηρεάζονται οι μισθοί. Επιπλέον αναφέρουμε τη συμβολή των μεταναστών στην χώρα υποδοχής και πως οι θεσμοί της αγοράς εργασίας επηρεάζουν την μετανάστευση. Επίσης πως οι μετανάστες συντελούν στην διατήρηση της παραοικονομίας. Στις κοινωνικές συνέπειες αναφέρουμε την κοινωνική θέση των μεταναστών στην χώρα υποδοχής, καθώς επίσης και το φαινόμενο της ξενοφοβίας και του ρατσισμού από τους ντόπιους προς τους μετανάστες. Ακόμη αναφερόμαστε στον ρόλο των ΜΜΕ για το κλίμα των διακρίσεων και της ξενοφοβίας που δημιουργούν για τους μετανάστες. Τέλος στις πολιτισμικές συνέπειες εξετάζουμε πως οι μετανάστες ενσωματώνονται στην κοινωνία υποδοχής και πως προσαρμόζονται στην νέα κουλτούρα.

Ακολουθεί το τρίτο κεφάλαιο με τίτλο η κοινωνική πρόσληψη του φαινομένου της μετανάστευσης. Η μετανάστευση εκτός από την αριθμητική της διάσταση έχει και έντονο κοινωνικό χαρακτήρα. Αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο το οποίο προβάλλει αλυσιδωτές επιπτώσεις και αντιδράσεις στη ζωή και στη συμπεριφορά τόσο των μεταναστών και των ομοεθνών τους στη χώρα από την οποία προέρχονται, όσο και των μελών της κοινωνίας στην οποία εντάσσονται. Επίσης παρουσιάζουμε πως η μετανάστευση μετατρέπεται σε κοινωνικό πρόβλημα και τους παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτό.

Στο επόμενο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην ένταξη των μεταναστών στις οικονομίες της Ν. Ευρώπης. Αναλυτικότερα παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας αλλά και οι δομές απασχόλησης στην Ν. Ευρώπη. Επιπλέον παρουσιάζουμε την κατατμημένη αγορά εργασίας και τον διαχωρισμό της αγοράς σε δυο τμήματα, το πρωτεύον και το δευτερεύον . Τέλος σημαντικό ρόλο στην αγορά εργασίας παίζει ο τομέας της παραοικονομίας όπου απασχολούνται ανεπίσημοι μετανάστες. Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο κρίναμε σημαντικό να αναφέρουμε τις διαδρομές ένταξης των μεταναστών στην αγορά εργασίας, που εξαρτώνται από την κατατμημένη αγορά εργασίας. Αναφέρουμε τις πιο σημαντικές διαφορές που εντοπίζονται στις διαδρομές ένταξης των μεταναστών στις χώρες της Ν. Ευρώπης(Πορτογαλία, Ισπανία, Ιταλία) εκτός της Ελλάδας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο συνεχίζουμε να αναλύουμε την αγορά εργασίας και τις συνθήκες απασχόλησης στην χώρα υποδοχής. Αναφερόμαστε στους

τομείς εργασίας που απασχολούνται οι μετανάστες, για τις συνεχείς εναλλαγές μεταξύ πλήρους απασχόλησης, μερικής, εποχικής και υποαπασχόλησης. Ακόμη επικεντρωθήκαμε στον ανεπίσημο μετανάστη και στον ρόλο που παίζουν τα ανεπίσημα κοινωνικά δίκτυα μεταναστών στην χώρα υποδοχής. Συνεχίσαμε αυτό το κεφάλαιο αναφερόμενοι στα εισοδήματα των μεταναστών και πως αυτά εξαρτώνται από την εθνικότητα και τον τύπο εργασίας που κάνουν οι μετανάστες. Επιπλέον αναφερθήκαμε και στον μισθό του ανεπίσημου μετανάστη.

Κλείνοντας το θεωρητικό μέρος κρίναμε σκόπιμο να αναφερθούμε στην μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα. Επικεντρωθήκαμε στον νόμο 1975 του 1991 ο οποίος καθορίζει την είσοδο και την παραμονή των μεταναστών στην Ελλάδα. Ο νόμος αυτός εστιάζεται στους συνοριακούς ελέγχους, στις συνθήκες εισόδου, παραμονής, εργασίας και εξόδου των μεταναστών. Επίσης στις διαδικασίες απέλασης και στα κριτήρια εξέτασης αιτήσεων ασύλου. Ακόμη αναφερόμαστε στον νόμο 2910/2001 ο οποίος αποδεσμεύει τον μετανάστη από τον δεσμό του ενός συγκεκριμένου εργοδότη. Από 1.1.2006 ισχύει ο νέος νόμος 3386/2005 όπου θεσπίζεται ένα σύστημα μη γραφειοκρατικό, επωφελής για την εθνική μας οικονομία και ασφαλές για τα δικαιώματα των οικονομικών μεταναστών. Επίσης στις 23.2.2007 δημοσιεύθηκε ο νόμος 3536/2007, του οποίου οι διατάξεις συμπληρώνουν και τροποποιούν διατάξεις του ν.3386/05. Ο νέος νόμος αναφέρεται στις ειδικές ρυθμίσεις των θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

Ακολουθεί το ερευνητικό μέρος της πτυχιακής, το οποίο αποτελείται από την μεθοδολογία της έρευνας, την παρουσίαση των αποτελεσμάτων και τα συμπεράσματα.

Στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων επικεντρωθήκαμε στα κοινωνικά χαρακτηριστικά των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου. Επίσης εξετάσαμε την εργασιακή κατάσταση τους και στη συνέχεια της έρευνας μελετήσαμε το εισόδημα των μεταναστών, καθώς και το ημερομίσθιο τους, τις δαπάνες, τα εμβάσματα και την αποταμίευση που κάνουν. Τέλος οι μετανάστες μας αναφέρουν τις ανάγκες τους και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην πόλη του Ηρακλείου. Επίσης και την ικανοποίησή τους από την σημερινή εργασία αλλά και κάποιες μελλοντικές επιθυμίες.

Τέλος η εργασία κλείνει με τα γενικά συμπεράσματα της μελέτης, που αφορούν το θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος.

Α΄ ΜΕΡΟΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΡΕΥΜΑΤΩΝ

1.1 ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Στο κεφάλαιο αυτό θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στην ιστορική αναδρομή της μετανάστευσης στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στην προπολεμική και μεταπολεμική μετανάστευση.

Η προπολεμική ενδο-ευρωπαϊκή μετανάστευση χαρακτηρίζεται πρώτον από εκτεταμένες εποχιακές μετακινήσεις και κυρίως από μετακινήσεις πληθυσμού μεταξύ όμορων χωρών με στόχο την κάλυψη αυξανόμενων εποχιακών αναγκών της γεωργίας. Δεύτερον από τις εκτεταμένες αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμού, που προβλέπονται κυρίως από τα σύμφωνα ειρήνης της περιόδου 1919-1923. Αυτή η κατηγορία μετακινήσεων ήταν αποτέλεσμα της αγωνίας της Ευρώπης να ενισχυθούν οι προϋποθέσεις διατήρησης της Ειρήνης και ήταν έκφραση της αντίληψης ότι καίρια μεταξύ των προϋποθέσεων αυτών είναι η εθνική ομοιογένεια των χωρών που την εξασφαλίζει η έλλειψη μειονοτήτων.

Οι αναγκαστικές μετακινήσεις των πληθυσμών τις οποίες επέβαλλαν οι συνθήκες Νείγυ (1919) και της Λοζάννης (1923) αποτελούν παράγοντα καίριας σημασίας για την διαμόρφωση και την εξέλιξη της σύγχρονης Ελλάδας. Ο Γ. Σιάμπος αναφέρει²: ο αριθμός των προσφύγων που εισέρευσαν στην Ελλάδα υπολογίζεται σε 1.250.000 άτομα ενώ αναχώρησαν από την χώρα περίπου 52.000 Βούλγαροι και 387.000 Τούρκοι.

Χαρακτηριστικό της ενδο-ευρωπαϊκής προπολεμικής μετανάστευσης είναι οι εποχιακές μεταναστεύσεις και οι αναγκαστικές μετακινήσεις. Για παράδειγμα, η παραδοσιακή μετακίνηση των Ελλήνων προς χώρες της Ευρώπης και της Μεσογείου ήταν έντονη κατά την περίοδο αυτή. Κατά την δεκαετία του '30 και συγκεκριμένα κατά τα έτη 1932- 1938 περίπου οι μισοί εκείνων που μετανάστευσαν από την Ελλάδα είχαν προορισμό χώρα της Μεσογείου και κάποιοι άλλοι μετανάστευσαν προς ΗΠΑ.

² Α. Μ. Μουσούρου, Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, Αθήνα, Gutenberg, 1991, σελ. 27-28

Το ρεύμα προς τις χώρες της Ευρώπης όχι μόνο έχει χαρακτηριστικά του φαινομένου της νεωτερικής σύγχρονης μετανάστευσης αλλά και προαναγγέλλει τα έντονα μεταπολεμικά μεταναστευτικά ρεύματα. Η μετακίνηση προς και από τις ευρωπαϊκές χώρες διευκολύνεται από την γεωγραφική εγγύτητα τους και ενισχύεται από την ανάπτυξη της οικονομίας τους όσο και από την πολιτισμική τους ακτινοβολία.

Παράδειγμα Ευρωπαϊκής χώρας υποδοχής μεταναστών είναι η Γαλλία, η οποία από τα μέσα του 19ου αιώνα παύει να προσελκύει μετανάστες-τεχνίτες και αρχίζει να υποδέχεται κυρίως μετανάστες – εργάτες. Η μετανάστευση εξακολουθεί να είναι κυρίως από γειτονικές και πολιτισμικά συγγενείς χώρες αλλά αυτή η μεταστροφή εκφράζει τον εκσυγχρονισμό του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Γαλλία. Αυτή η μεταστροφή γίνεται εντονότερη το τέλος του 19ου- αρχές του 20ου αιώνα, όπου μεγάλος αριθμός βιομηχανικών εργατών από την Ιταλία, την Ισπανία, την Πολωνία έρχονται να καλύψουν τις ανάγκες που δημιουργεί ο συνδυασμός της εξάντλησης των αγροτικών εφεδρειών με το χρόνιο ήδη δημογραφικό πρόβλημα της χώρας αυτής. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο τα προβλήματα εργατικής δύναμης αυξάνονται και η Γαλλία αρχίζει να αναζητά εργάτες εκτός Ευρώπης.³

Το Προπολεμικό υπερπόντιο μεταναστευτικό ρεύμα δεν είναι προς την Ευρώπη. Η κύρια κατεύθυνση της προπολεμικής μετανάστευσης είναι από την Ευρώπη προς την Αμερική και μάλιστα την Β.Αμερική.

Η χρυσή εποχή αυτής της μετακίνησης ήταν μεταξύ 1840-1914 και ήταν μια μετακίνηση αγροτών προς γεωργικές αρχικά και βιομηχανικές αργότερα εργασίες.

Το 1860 η μετανάστευση αρχίζει από την Μ. Βρετανία προς Η.Π.Α αλλά και τις Αγγλικές αποικίες, σε μια εποχή πλήρους βιομηχανικής ανάπτυξης κατά την οποία υπάρχει έντονο ρεύμα εισροής μεταναστών.

Η μετανάστευση από την Ιταλία ξεκινά την δεκαετία 1870 και φθάνει στο απόγειο της το 1913. Τα 2/3 των μεταναστών αυτών πηγαίνουν στην Αμερική και την Αυστραλία. Παρά την μείωση της μετά το 1914 η Ιταλική μετανάστευση παραμένει μέχρι το 1930 το κύριο μεταναστευτικό ρεύμα από την Ευρώπη. Μεταξύ 1875 και 1925 μετανάστευσαν από την Ιταλία 9 εκατομμύρια άτομα. Έτσι η Ιταλία είναι η κατεξοχήν μεταναστευτική χώρα. Οι Ισπανοί μεταναστεύουν κυρίως προς την Λατινική και Κεντρική Αμερική.

³ Α. Μ. Μουσούρου, Μετανάστευση και μεταναστευτική.....,ό. π., σελ. 31-32

Αναλυτικότερα η υπερπόντια μετανάστευση από την Ελλάδα αρχίζει κατά την δεκαετία του 1880 κατά την οποία μετανάστευσαν 2.300 άτομα, όλα σχεδόν προς Η.Π.Α. Κατά την περίοδο 1890-1910 το 1/10 του πληθυσμού της Ελλάδας και περίπου το 1/5 ή 1/4 του ελληνικού εργατικού δυναμικού μετανάστευσε στην Αμερική. Η πραγματική αιχμή του μεταναστευτικού ρεύματος ήταν μεταξύ 1906 και 1915.⁴ Η μαζική αυτή έξοδος από την χώρα οφείλεται στην κακή οικονομική κατάσταση και ιδιαίτερα στα προβλήματα του γεωργικού τομέα που προκαλεί έντονη φτώχεια και εκτεταμένη ανεργία στην Πελοπόννησο, από όπου κατάγονται οι περισσότεροι μετανάστες αυτής της περιόδου. Οι έλληνες είναι η τελευταία Ευρωπαϊκή εθνική ομάδα που εγκαθίστανται στην Αμερική και έτσι έχουν ένα διπλό μειονέκτημα είναι και ξένοι και αργοπορημένοι.

Μια δεύτερη αιχμή της υπερπόντιας μετανάστευσης και ιδιαίτερα της μετανάστευσης προς Η.Π.Α παρουσιάζεται κατά τα έτη 1920-1921 και αποδίδεται στην μετακίνηση προς την χώρα αυτή ορισμένων από εκείνους που ήταν ήδη πρόσφυγες στην Ελλάδα. Το 1922 είναι ήδη εμφανής η επίδραση των μέσων ελέγχου της μετανάστευσης που έλαβαν οι Η.Π.Α. Από το έτος αυτό η υπερπόντια μετανάστευση μειώνεται και οι μετανάστες στρέφονται προς άλλες χώρες. Στην περίοδο 1932-1939 μετανάστευσαν προς τις υπερπόντιες χώρες περίπου 30.000 άτομα, έναντι 101.000 άτομα που μετανάστευσαν στις χώρες της Ευρώπης και 89.000 στις Μεσογειακές χώρες.⁵

⁴ Α. Μ. Μουσούρου, Μετανάστευση και Μεταναστευτική,ό. π., σελ.31-32

⁵ Α. Μ. Μουσούρου, Μετανάστευση και Μεταναστευτική,ό. π., σελ. 32-33

1.2 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Η υπερπόντια μεταπολεμική μεταναστευτική κίνηση εκφράζει τον πολιτικό και οικονομικό αναβρασμό στον οποίο βρίσκεται ο κόσμος. Αποτέλεσμα αυτού του αναβρασμού είναι τα κύματα των προσφύγων.

Από το 1945 οι παραδοσιακές μεταναστεύσεις αλλάζουν. Ο υπερπληθυσμός της Μ. Βρετανίας και η υψηλή γεννητικότητα των Κάτω Χωρών και της Ιταλίας, η αδυναμία των Γερμανών να επεκταθούν προς ανατολάς και αντίθετα, η απώθηση τους από τους Σλάβους- όλα αυτά σε συνδυασμό με την καταστροφή των Ευρωπαϊκών οικονομιών, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την εκροή μεταναστών από την Ευρώπη.

Η μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται και από αλληπάλληλα ρεύματα εισροών από υπερπόντιες χώρες στην Ελλάδα- εισροών Ελλήνων προσφύγων. Τα περισσότερα από τα ρεύματα αυτά οφείλονται στην κατάρρευση του αποικιακού καθεστώτος και της εσπευσμένης εγκατάλειψης χωρών από τους λευκούς.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 παρατηρείται είσοδος στην Ελλάδα ξένων εργατών. Οι μετανάστες αυτοί καλύπτουν τα κενά τα οποία δημιούργησε στην Ελληνική αγορά εργασίας η μετανάστευση και η απροθυμία των Ελλήνων να απασχοληθούν σε κάποιες εργασίες.

Η ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση είναι χαρακτηριστική της μεταπολεμικής περιόδου καθώς και η μετανάστευση από χώρες του Τρίτου Κόσμου προς την Ευρώπη. Με την λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου η κατάσταση στη Ευρώπη είναι τέτοια ώστε να αναμενόταν μια επανάληψη των τάσεων φυγής από αυτήν παρόμοιων με εκείνες που παρατηρήθηκαν κατά τα τέλη του 19ου- αρχές του 20ου αιώνα. Το 1948 υποφέρει από σημαντικά πλεονάζον εργατικό δυναμικό λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων και της καταστροφής των εργοστασίων. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 παρατηρείται στην Δυτική Ευρώπη μια αυξημένη ζήτηση εργατικού δυναμικού. Η αποικιακή παράδοση πολλών Ευρωπαϊκών χωρών έπαιξε ένα σαφή ρόλο στην κάλυψη της ζήτησης αυτής. Έτσι η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, η Ολλανδία και λιγότερο το Βέλγιο είναι χώρες όπου η επιστροφή των τέως αποίκων αλλά και η είσοδος μεγάλου αριθμού γηγενών των τέως αποικιών καλύπτει την ζήτηση. Η εγκατάσταση στην μητρόπολη γηγενών των τέως αποικιών δημιουργεί ποικίλα προβλήματα, τα οποία επηρεάζουν την

διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής κυρίως της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας. Επιπλέον σε περιόδους οικονομικής κρίσης, η ζήτηση εργατικού δυναμικού υπερκαλύπτεται και η παρουσία αλλοδαπών εργαζομένων οξύνει τα κοινωνικά και τα οικονομικά προβλήματα. Άσχετα αν οι εργαζόμενοι αυτοί προέρχονται από υπερπόντια, τέως αποικιακά εδάφη της μητρόπολης ή είναι οικονομικοί μετανάστες σε οποιαδήποτε βιομηχανική κοινωνία. Αυτά τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα μετατρέπονται σε πολιτικά και διαμορφώνουν συγκεκριμένες πολιτικές συμπεριφορές.

Μεταπολεμικά οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης διακρίνονται σε χώρες αποστολής και σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Αρκετές από αυτές τις χώρες έχουν ένα ταυτόχρονα προς και από αυτές μεταναστευτικό ρεύμα. Η Ελλάδα αποτελεί περίτρανο παράδειγμα της εξέλιξης αυτής στο μέτρο που από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 εξάγει αλλά και εισάγει εργατικό δυναμικό.

Παρά την σύγχυση που συχνά δημιουργεί η διπλή κατεύθυνση του μεταναστευτικού ρεύματος στη Δυτική Ευρώπη, μπορούμε να πούμε ότι η ζώνη προς την οποία κινείται το ενδοευρωπαϊκό μεταναστευτικό ρεύμα αποτελείται από τις χώρες της Κέντρο- Δυτικής Ευρώπης και τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Αντίθετα η ζώνη από την οποία κινείται το ενδοευρωπαϊκό μεταναστευτικό ρεύμα αποτελείται κυρίως από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης και έξω από τη ζώνη αυτή οι μόνες χώρες.

Οι παράγοντες που δημιούργησαν την έλξη προς τις χώρες υποδοχής συνυπήρξαν και συνδυάστηκαν με άλλους, που δημιούργησαν την απώθηση από τις χώρες αποστολής μεταναστών. Και οι δυο παράγοντες απώθησης μπορούν να συνοψιστούν σε ανεργία, φτώχεια, υπανάπτυξη.

Υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που συνέβαλλαν στην κατανομή εθνικοτήτων στις χώρες υποδοχής μεταναστών. Οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι: α) οι διμερείς συμφωνίες που οδήγησαν στην συγκέντρωση κάποιων εθνικοτήτων σε ορισμένες χώρες, β) η γεωγραφική απόσταση, όταν είναι μικρή καθιστά την μετακίνηση ευχερέστερη και πιθανότερη, γ) οι ιστορικές σχέσεις μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας αποστολής, και τέλος δ) η αλυσιδωτή μετανάστευση κατά την οποία η αρχική εγκατάσταση

μιας ομάδας μεταναστών σε μια χώρα ή περιοχή λειτουργεί ως πόλος έλξης για ομοεθνείς ή συντοπίτες.⁶

Κάτω από την επίδραση αυτών των παραγόντων η μετανάστευση στις Ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής διαμορφώνεται ως εξής: η Μ. Βρετανία βρίσκεται στο τέλος του πολέμου με έναν αρκετά μεγάλο αριθμό Ιρλανδών εγκατεστημένων στο έδαφος της. Το Βέλγιο αρχίζει αμέσως μετά τον πόλεμο να εισάγει εργατική δύναμη για τα ορυχεία του. Υπογράφει διμερείς συμβάσεις με χώρες της Ν. Ευρώπης κυρίως και φθάνει σταδιακά να έχει ένα αλλοδαπό πληθυσμό 716.000 κατά το 1970. Αυτός ο αλλοδαπός πληθυσμός σταθεροποιείται κατά την δεκαετία του 1980 σε 900.000 περίπου, δηλαδή 9% περίπου του Βελγικού πληθυσμού. Η Γαλλία εισάγει μεταξύ 1946 και 1970 2 εκατομμύρια Ευρωπαίους εργάτες και αυτούς ακολουθούν περίπου 700.000 μέλη οικογενείας. Το σύνολο των αλλοδαπών εργαζομένων εμφανίζει μια αιχμή το 1973 και σταθεροποιείται μετά το 1981 στο 1.500.000 περίπου, δηλαδή 6,3% του εργατικού δυναμικού. Η Ολλανδία δέχεται μετανάστες από την Ευρώπη αλλά και τις τέως αποικίες της. Η Σουηδία δέχεται μια συνεχή εισροή μεταναστών κυρίως από την γειτονική Φιλανδία. Η Ελβετία μόνη χώρα στην Ευρώπη που βγαίνει από τον πόλεμο με την οικονομία της ουσιαστικά ανέπαφη, έχει ανάγκη ξένων εργατών προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες της οικονομίας. Η Ελβετία όμως παρουσιάζει την ιδιορρυθμία ότι η ξένη εργατική δύναμη δεν περιλαμβάνεται στο σύνολο της στον ξένο πληθυσμό γιατί στους μετανάστες προστίθενται οι εποχιακοί εργάτες, κάτοικοι όμορων χωρών που διασχίζουν καθημερινά τα σύνορα προκειμένου να εργασθούν στην Ελβετία. Η Ομοσπονδιακή Γερμανία λόγω των εκτεταμένων ζημιών του πολέμου αλλά και των πληθυσμιακών εφεδρειών της είναι η τελευταία χώρα της Ευρώπης που ανοίγει τις πόρτες της στους μετανάστες. Υπογράφει την πρώτη της διμερή σύμβαση με την Ιταλία και ακολουθούν διμερείς συμβάσεις με την Ισπανία και την Ελλάδα, με την Τουρκία, το Μαρόκο, την Πορτογαλία, την Τυνησία και την Γιουγκοσλαβία.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 οι μεταναστευτικές χώρες της Ευρώπης βρίσκονται μπροστά σε μια ιδιόμορφη κατάσταση: από την μια μεριά η παραδοσιακή Ευρωπαϊκή ζώνη μετανάστευσης προς αυτές βρίσκεται πλέον σε μια ενοποιημένη Ευρωπαϊκή αγορά εργασίας έτσι δεν είναι δυνατόν να διαφοροποιείται με βάση την επιμέρους μεταναστευτική πολιτική,

⁶ Α. Μ. Μουσούρου, Μετανάστευση και Μεταναστευτική ...,ό. π., σελ.35-43

το ποσοστό και η σύνθεση του ξένου εργατικού δυναμικού. Η μετανάστευση από τις χώρες της ζώνης αυτής μειώνεται, ενώ αντίθετα αυξάνει η μετανάστευση από χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Μ. Ανατολής προς την Ευρώπη. Ταυτόχρονα σταθεροποιείται η τάση για μόνιμη εγκατάσταση των μεταναστών, με την μετανάστευση των μελών των οικογενειών τους. Κατά την δεκαετία του 1980 φαίνεται ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια εποχή η οποία κατά πάσα πιθανότητα θα διαφοροποιούσε ουσιαστικά όχι μόνο την κοινωνικό-οικονομική δομή αλλά και την πολιτισμική φυσιογνωμία της Ευρώπης.

Όσον αφορά την ελληνική μετανάστευση προς χώρες της Δυτικής Ευρώπης, παρατηρούνται δυο αιχμές της μετανάστευσης: το 1962-65 και το 1969- 70. Όσο διαρκεί το έντονο ρεύμα μετανάστευσης προς την Δυτική Ευρώπη, παρατηρείται και κάποια κίνηση παλιννόστησης ασθενέστερη, ασφαλώς εκείνης της μετανάστευσης αλλά ενδεικτική ενός φαινομένου χαρακτηριστικού του ενδοευρωπαϊκού μεταναστευτικού ρεύματος. Πρόκειται συγκεκριμένα για το φαινόμενο της ρευστότητας ενός ποσοστού μεταναστών, για την τάση τους να παλιννοστούν, να μεταναστεύουν εκ νέου. Από την άλλη η παλιννόστηση λαμβάνει αξιόλογες διαστάσεις από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1970. Την ίδια εποχή αρχίζει μια περίοδος μειωμένης εξωτερικής μετανάστευσης και ο συνδυασμός της με την αυξημένη παλιννόστηση δίνει μηδενική καθαρή μετανάστευση για πρώτη φορά στην μεταπολεμική Ελληνική μεταναστευτική εμπειρία.⁷

⁷ Α. Μ. Μουσούρου, Μετανάστευση και Μεταναστευτική...,ό. π., σελ.43-48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

2.1 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η αναζήτηση των αιτιών της μετανάστευσης αφορά τόσο το μικροοικονομικό όσο και το μακροοικονομικό επίπεδο. Ο υποψήφιος μετανάστης μπορεί να αποφασίσει με βάση το δικό του συμφέρον εάν θα μεταναστεύσει ή όχι. Επίσης οι διαφορές στους μισθούς ανάμεσα σε γεωγραφικές περιοχές αποτελούν κίνητρο για το άτομο ώστε να μεταναστεύσει. Οι Harris and Todaro (1970) ανέπτυξαν ένα μοντέλο για τη μετανάστευση από τον αγροτικό στον αστικό τομέα. Σύμφωνα με την θεωρία τους οι διαφορές εισοδήματος ανάμεσα στον αγροτικό και τον αστικό τομέα είναι τα αίτια αυτής της μετανάστευσης.⁸

Τα αίτια της μετανάστευσης επικεντρώνονται στις ανώμαλες πολιτικές καταστάσεις- δικτατορίες, στα πραξικοπήματα, στις εσωτερικές συγκρούσεις, στις διώξεις, στις φυλακίσεις, στις απειλές με εκτέλεση σε ορισμένες χώρες της Ασίας και της Ευρώπης και σε άλλες διεθνείς συρράξεις που είχαν ως αποτέλεσμα ένα μέρος του πληθυσμού να επιλέξει τη λύση της μετανάστευσης.⁹

Η φτώχεια, η πείνα, οι φυσικές καταστροφές των χωρών αποστολής, η αθλιότητα και οι κακουχίες αυξάνονται με την διεύρυνση του σχετικού χάσματος ανάμεσα στις πόλεις και την ύπαιθρο. Η παθολογική αστικοποίηση, το μικρό εισόδημα, η ανεργία και η υποαπασχόληση μαστίζουν ένα σημαντικό τμήμα του εργατικού δυναμικού και έτσι αναγκάζονται τα άτομα να μεταναστεύουν σε άλλες χώρες με καλύτερες ευκαιρίες για την ανεύρεση εργασίας.

Επίσης οι διαφορές εισοδήματος ανάμεσα στις χώρες προέλευσης και υποδοχής μεταναστών είναι μεγάλες και τα μικρά εισοδήματα δεν είναι δυνατόν να ικανοποιήσουν τις αυξανόμενες προσδοκίες. Σε μερικές χώρες με μεγάλο αγροτικό πληθυσμό σημαντικό ρόλο έπαιξαν, το φεουδαρχικό σύστημα ιδιοκτησίας, οι αναχρονιστικές συνθήκες καλλιέργειας, η εξάρτηση

⁸ Χ. Ναξιάκης, Μ. Χλέτσος, Μετανάστες και μετανάστευση, Αθήνα, Πατάκη, 1990,σελ.23

⁹ ΕΜΚΕ-Πουλοπούλου, Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα 70-90, Αθήνα., Εκλογή θεμάτων, 1990, σελ.28-30

της παραγωγής από ανεξέλεγκτους φυσικούς παράγοντες και το πολύ χαμηλό αγροτικό εισόδημα.

Στην ενθάρρυνση της μετανάστευσης ρόλο έπαιξαν και οι κυβερνήσεις των χωρών προέλευσης. Από τα μέσα της δεκαετίας του '70 αρκετές ασιατικές χώρες ενθαρρύνουν την μετανάστευση των πολιτών τους για να αποκτήσουν έσοδα σε συνάλλαγμα. Το εξωτερικό χρέος των χωρών εξαγωγής μεταναστών απαιτεί εκατομμύρια δολάρια για την αποπληρωμή του. Για αυτό τον λόγο οι χώρες προέλευσης ενθαρρύνουν την μετανάστευση των πολιτών τους.

Η αλλαγή του τρόπου ζωής στις λιγότερες αναπτυγμένες χώρες, η δημιουργία αξιώσεων και καταναλωτικών επιθυμιών που δεν είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν με τους πολύ χαμηλούς μισθούς και τα ημερομίσθια που ισχύουν, η επιθυμία της κοινωνικής ανόδου των ατόμων και των οικογενειών τους συντελούν ώστε να δέχονται σε ξένη χώρα δουλειές που και οι ίδιοι συχνά θεωρούν ταπεινωτικές και υποβαθμισμένες ελπίζοντας σε ένα καλύτερο μέλλον όταν θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Η δημογραφική εξέλιξη ορισμένων περιοχών δεν έχει καμία σχέση με την κοινωνική-οικονομική τους ανάπτυξη ακόμα και όταν η οικονομική ανάπτυξη γίνεται με ταχύρυθμό. Οι έντονες δημογραφικές πιέσεις σε συνδυασμό με τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά αίτια οδηγούν στη λύση της φυγής

Η μετανάστευση συχνά συνδέεται και με εξωτερικούς παράγοντες που έχουν σχέση με την ευημερία του υποψήφιου μετανάστη. Οι μετανάστες δέχονται στις χώρες υποδοχής δουλειές που θεωρούν υποβαθμισμένες και ταπεινωτικές, γιατί πιστεύουν πως θα συντελέσουν στην κοινωνική άνοδο των ίδιων και των οικογενειών τους, όταν θα επιστρέψουν στη χώρα τους. Πολλοί προτιμούν να εργάζονται στο εξωτερικό για το ίδιο ή ακόμα και για χαμηλότερο εισόδημα αρκεί να αποφύγουν στη χώρα τους το στίγμα της χειρωνακτικής εργασίας.

Στόχος τους είναι να κερδίσουν αρκετά χρήματα ώστε να βελτιώσουν τη θέση τους στην πατρίδα τους. Οι αγρότες θέλουν να αγοράσουν γη, ζώα, αγροτικά μηχανήματα. Οι αστοί ενδιαφέρονται για μικρό-επιχειρήσεις και για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Όνειρο όλων είναι η απόκτηση κατοικίας στον τόπο τους όταν δεν έχουν ή η βελτίωση της υπάρχουσας κατοικίας και ο εξοπλισμός της με διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Όμως οι προσδοκίες

αυξάνουν ταχύτερα από τα εισοδήματα, τα άτομα μεταναστεύουν για να αναζητήσουν υψηλότερα εισοδήματα και θεωρούν τη δουλειά στη χώρα υποδοχής ταπεινωτική και υποβαθμισμένη, αλλά δικαιολογημένη για την κοινωνική άνοδο των ιδίων και των οικογενειών τους, όταν θα επιστρέψουν στη χώρα τους. Αποδέχονται δουλειές στον τομέα υπηρεσιών ως εσωτερικοί υπηρέτες και δέχονται τον περιορισμό της ελευθερίας τους, διότι αυτές οι δουλειές τους επιτρέπουν να αποταμιεύουν ολόκληρο ή μεγαλύτερο μέρος του μισθού τους. Για τις γυναίκες παίζει ρόλο η κρίση των αξιών, η επιθυμία να ξεφύγουν από παραδόσεις και έθιμα που δεν είναι πια αποδεκτά. Η ελπίδα για καλύτερευση της θέσης τους με δυνατότητα αυτό-απασχόλησης στην επιστροφή τους. Αλλά και προσωπικοί λόγοι π. χ εξώγαμο παιδί, ασυμφωνία με το σύζυγο, αδυναμία διαζυγίου αποτελούν κίνητρα για μετανάστευση.¹⁰

2.2 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η οικονομική μετανάστευση έλκεται από τη ζήτηση για εργασία που εκδηλώνεται σε ορισμένες περιοχές του κόσμου και ωθείται από την έλλειψη ευκαιριών οικονομικής επιβίωσης σε άλλες. Η μετανάστευση ασκεί μια εξισορροπητική λειτουργία που μεταφέρει ανθρώπινους πόρους από τα σημεία εκείνα στα οποία δεν είναι δυνατόν αυτοί να απασχοληθούν, προς τα σημεία εκείνα όπου η αγορά έχει εκδηλώσει ανάγκη για εργατικά χέρια.

Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης έχουν γίνει αντικείμενο έντονων διαφωνιών και είναι πολύ δύσκολο να υπάρξουν μονόπλευρα αποτελέσματα σχετικά με τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην οικονομία υποδοχής. Αυτό συμβαίνει επειδή οι οικονομετρικές εκτιμήσεις είναι εξαιρετικά εύθραυστες ως προς την ακρίβεια των αποτελεσμάτων τους και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από παραδοχές που ενσωματώνονται στην κατασκευή του οικονομικού μοντέλου. Όλοι αυτοί οι υπολογισμοί αναδεικνύουν τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στους ντόπιους εργαζομένους αλλά και τους όρους κάτω από τους οποίους αυτές οι επιπτώσεις υπάρχουν ή δεν υπάρχουν, είναι μικρές ή μεγάλες. Μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις που

¹⁰ ΕΜΚΕ-Πουλοπούλου, Μετανάστες και πρόσφυγες...ό. π., σελ. 30-31

προκύπτουν από τα οικονομετρικά μοντέλα είναι ότι :η μετανάστευση αυξάνει τον αριθμό του εργατικού δυναμικού και έτσι αυξάνει την δυνατότητα της οικονομίας υποδοχής να αναπτυχθεί γρηγορότερα και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Επίσης η μετανάστευση μετατρέπει τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της οικονομίας υποδοχής , βελτιώνοντας τις επιδόσεις της σε ορισμένους κλάδους παραγωγής που μπορεί να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα στο εμπορικό ισοζύγιο. Δημιουργεί επενδυτικές ευκαιρίες στην χώρα υποδοχής, αυξάνεται η παραγωγή και μαζί με αυτή και η απασχόληση των ντόπιων εργαζομένων. Εφόσον αφορά την νόμιμη εργασία, μετατρέπει τα δημόσια έσοδα και αυξάνει την μάζα των ετήσιων ασφαλιστικών εισφορών. Αυτές οι ευνοϊκές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά έχουν σημαντικά δευτερογενή αποτελέσματα. Οι μετανάστες χρησιμοποιούνται ως εργασιακή δύναμη χαμηλής ειδίκευσης και δέχονται χαμηλές αμοιβές. Στο βαθμό που η παραγωγικότητα της εργασίας τους είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από τις αποδοχές τους, το όφελος της οικονομίας υποδοχής είναι μεγάλο. Αυτό το όφελος μεγιστοποιείται όταν η εργασία των μεταναστών έχει χαρακτηριστικά διαφορετικά από αυτά των ντόπιων εργαζομένων.

Για παράδειγμα στις Η.Π.Α η παρουσία των μεταναστών είχε θετικό αποτέλεσμα στα μακροοικονομικά μεγέθη της αμερικανικής οικονομίας. Οι μετανάστες επιδρούν ελάχιστα στους μισθούς των ντόπιων εργαζομένων, βελτιώνουν την κερδοφορία, εμφορούνται από επιχειρηματικό πνεύμα και επιτρέπουν στην οικονομία υποδοχής να παραμείνει ανταγωνιστική σε έναν κλάδο ή να αναπτύξει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα σε έναν άλλο.¹¹

Όσον αφορά την ελληνική αγορά εργασίας και τις μακροοικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης του αλλοδαπού εργατικού δυναμικού, παρατηρείται ότι η απασχόληση των μεταναστών καλύπτει μια πραγματική ανάγκη της παραγωγικής διαδικασίας. Από τους Έλληνες επιχειρηματίες αξιολογείται με ιδιωτικό-οικονομικά κριτήρια θετικά η σχέση αμοιβής-παραγωγικότητας μεταξύ των ντόπιων εργαζομένων και των μεταναστών και έτσι προτιμούνται οι μετανάστες. Παρά την χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας των μεταναστών και αμοιβή χαμηλότερη κατά 50%-60% σχηματίζει μια σχέση αμοιβής- παραγωγικότητας που μειώνει το κατά μονάδα παραγωγής εργατικό κόστος. Διατηρείται ή αυξάνεται το επίπεδο παραγωγής,

¹¹Μαρβάκης ΑΘ, Παρσανόγλου Δ, Παύλου Μ, Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, Ελληνικά γράμματα, 2001, σελ.81-84

επιβιώνουν οριακές επιχειρήσεις, αυξάνονται τα κέρδη των επιχειρήσεων και η χρησιμότητα των νοικοκυριών. Μακροοικονομικά αυξάνεται η παραγωγή με ευεργετικές επιδράσεις στην κοινωνική ευημερία και η εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση, ενώ μειώνεται ο πληθωρισμός. Ταυτόχρονα όμως επιτυγχάνεται αναδιανομή εισοδήματος από τον παραγωγικό συντελεστή εργασίας προς το κεφάλαιο και από τις χαμηλότερες προς τις υψηλότερες εισοδηματικές ομάδες των ελληνικών νοικοκυριών, επιβαρύνονται οι κοινωνικές δαπάνες, επηρεάζεται αμφίπλευρα το ισοζύγιο πληρωμών, ενισχύεται η παραοικονομική δραστηριότητα και η τμηματοποίηση της αγοράς εργασίας.¹²

Βασικό στοιχείο της θετικής συμβολής των μεταναστών στην αγορά εργασίας στην χώρα υποδοχής αποτελεί η αύξηση της ευελιξίας της. Έτσι διακρίνουμε πέντε είδη ευελιξίας: την περιφερειακή, όπου αμβλύνονται τοπικές ανισοροπίες που δεν αντιμετωπίζονται από την προσφορά και ζήτηση του ντόπιου εργατικού δυναμικού, λόγω της χαμηλής κινητικότητάς του. Την κλαδική, τόσο σε επίπεδο κλάδου οικονομικής δραστηριότητας όσο και επαγγέλματος. Την οικονομική συγκυρία επειδή το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό αντιδρά γρηγορότερα στα στάδια του οικονομικού κύκλου. Την εποχιακή, ιδιαίτερα σημαντική με την υψηλή ζήτηση το καλοκαίρι και τη χαμηλή ζήτηση εργατικού δυναμικού τον χειμώνα. Την μισθολογική με την έννοια ότι επιτυγχάνεται διεύρυνση μισθολογικών κλιμακίων.¹³

Επομένως οι οικονομικές συνέπειες της μετανάστευσης θα διαφέρουν ανάλογα με την εποχή και ανάλογα με την περιοχή, και μπορεί να είναι είτε επωφελείς είτε επιζήμιες.

Σε μια κλειστή οικονομία για παράδειγμα οι μετανάστες θα μειώσουν την τιμή των συντελεστών παραγωγής των οποίων αποτελούν τέλει υποκατάστατο, έτσι θα έχουν αδιευκρίνιστη επίπτωση στις τιμές των συντελεστών παραγωγής, ενώ θα αυξήσουν τις τιμές των συντελεστών της παραγωγής ως προς τους οποίους λειτουργούν συμπληρωματικά. Σε μια οικονομία που στην παραγωγική της διαδικασία συνδυάζει κεφάλαιο, ειδικευμένη εργασία και ανειδίκευτη εργασία, όπου οι δυο πρώτοι είναι συμπληρωματικοί ενώ ο τρίτος αποτελεί υποκατάστατο για τους δυο πρώτους τότε: αν έχουμε εισόδο ανειδίκευτων μεταναστών θα μειωθεί η αμοιβή της ανειδίκευτης εργασίας. Η μείωση της αμοιβής των ανειδίκευτων θα αποτελέσει

¹² Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Αθήνα, Gutenberg, 1998, σελ.518-521

¹³ Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Κοινωνικές Ανισότητες ,ό. π., σελ.518-521

κίνητρο για τους εργοδότες να υποκαταστήσουν με ανειδίκευτη εργασία τόσο κεφάλαιο όσο και ειδικευμένη εργασία. Όμως η αυξημένη προσφορά ανειδίκευτης εργασίας σημαίνει ότι το επίπεδο παραγωγής είναι υψηλότερο, αφού το μέγεθος θα υποκινήσει τους εργοδότες να χρησιμοποιήσουν μεγαλύτερη ποσότητα από όλους τους συντελεστές παραγωγής. Αν οι μετανάστες είναι ειδικευμένοι τότε θα συμπιέσουν τον μισθό της ειδικευμένης εργασίας αλλά θα είναι αδιευκρίνιστη η επίδραση στις αμοιβές των ανειδίκευτων. Η επίδραση που θα ασκήσει η μείωση του μισθού και η αύξηση της απασχόλησης των ειδικευμένων θα είναι αυξημένη ζήτηση για τον συμπληρωματικό παραγωγικό συντελεστή, το κεφάλαιο και επομένως αύξηση της αποδοτικότητας του. Η πτωτική τάση των αμοιβών που θα προκληθεί από την οικονομική μετανάστευση θα είναι μεγαλύτερη αφού οι μετανάστες θα είναι διατεθειμένοι να εργαστούν με χαμηλότερη αμοιβή σε σχέση με τους ντόπιους. Αυτό συμβαίνει συνήθως με τους παράνομους μετανάστες.

Επίσης κρίσιμο προσδιοριστικό παράγοντα για τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας στη χώρα υποδοχής αποτελούν οι θεσμοί που διέπουν την αγορά εργασίας. Αν οι μισθοί είναι ελαστικοί τότε η πίεση από την άφιξη των μεταναστών μεταφράζεται με πτώση των μισθών. Αν όμως οι μισθοί είναι ανελαστικοί τότε η πίεση βρίσκει διέξοδο προς δυο κατευθύνσεις: την αύξηση της ανεργίας και την ισχυροποίηση μιας παράλληλης δευτερογενούς αγοράς εργασίας¹⁴.

Καθώς συνεισφέρουν θετικά στην δημιουργία πλούτου δεν συντρέχει λόγος ανησυχίας, ότι θα επιβαρύνουν το κοινωνικό κράτος με απαιτήσεις παροχών και στήριξης των εισοδημάτων τους. Με άλλα λόγια, συνεισφέρουν πολύ ταυτόχρονα όμως κοστίζουν λίγο. Αν πάλι χαρακτηρίζονται από χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων και δείχνουν μεγάλα εμπόδια στην προσαρμογή στην εργασία, που προσφέρουν με τρόπο που να αντιστοιχεί στις απαιτήσεις των εργοδοτών, τότε πιθανόν να ενταθούν τα φαινόμενα περιθωριοποίησης και μισθολογικών διαφορών καθώς και η δημιουργία ενός σημαντικού κόστους κοινωνικής προστασίας για την κοινωνία υποδοχής.

Άρα είναι επιθυμητή η οικονομική μετανάστευση ατόμων υψηλών προδιαγραφών, διότι ελάχιστοι είναι εκείνοι που θρηνούν επειδή κάποιοι καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας τις οποίες κανείς από τους ντόπιους δεν θα

¹⁴ Λαμπριανίδης Λ, Λυπεράκη Α, Αλβανοί μετανάστες στην Θεσσαλονίκη, Αθήνα, Παρατηρητής, 2001, σελ.49-51

ήθελε, επειδή είναι κουραστικές ή και κακοπληρωμένες. Αντιθέτως οι τόνοι της διαμαρτυρίας και της ανησυχίας ανεβαίνουν όταν κάποιες θέσεις εργασίας είναι ελκυστικές. Αυτή η αμφιθυμία αντανakλάται στο δημόσιο λόγο, όπου οι φωνές των διαμαρτυρόμενων κατά των οικονομικών μεταναστών φαίνεται να τους προσάπτουν και τις δυο ιδιότητες. Ότι είναι πολύ χαμηλού επιπέδου και δεν συνεισφέρουν στην οικονομική ευημερία, ενώ είναι ανταγωνιστικοί και για αυτό καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας που προηγουμένως καταλάμβαναν οι ντόπιοι εργαζόμενοι.

Σημαντικό είναι να δούμε κατά πόσο οι οικονομικοί μετανάστες ασκούν αρνητική επίδραση στο ύψος των μισθών και στις ευκαιρίες απασχόλησης που αντιμετωπίζουν οι ντόπιοι εργαζόμενοι. Ο μέσος εγχώριος μισθός είναι χαμηλότερος σε εκείνες τις αγορές εργασίας όπου συγκεντρώνονται πολλοί οικονομικοί μετανάστες. Η αριθμητική συσχέτιση ανάμεσα στον εγχώριο μισθό και στον αριθμό των μεταναστών εμφανίζεται ασθενής, σε κάθε κατηγορία ντόπιων εργαζομένων. Ανάλογα με τις θέσεις εργασίας, τις ώρες εργασίας και την ανεργία. Οι οικονομικοί μετανάστες έχουν ασθενή επίδραση στις συνθήκες απασχόλησης των ντόπιων εργαζομένων.¹⁵

Συνοψίζοντας λοιπόν τα παραπάνω, η μετανάστευση αποτελεί θετικό παράγοντα όσον αφορά την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας, συμβάλλοντας παράλληλα στην αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει την ευκαιρία να αυξηθεί η σύνθεση του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού. Σε πολλούς τομείς της οικονομίας οι μετανάστες καλύπτουν πραγματικές ανάγκες της παραγωγής, επειδή οι ντόπιοι εργαζόμενοι αποφεύγουν να εργασθούν σε εργασίες που θεωρούνται ανθυγιεινές και επικίνδυνες.

Τέλος αποτέλεσμα της παρουσίας τους στην χώρα υποδοχής είναι η διατήρηση της παραοικονομίας. Αφού πολλές επιχειρήσεις κυρίως μικρομεσαίου χαρακτήρα προσφεύγουν σε φθηνό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό της μαύρης αγοράς εργασίας προκειμένου να περιορίσουν το κόστος λειτουργίας τους και να επιβιώσουν. Τέτοιες δραστηριότητες συνυπάρχουν με την παράνομη απασχόληση την οποία οι μετανάστες προσφέρουν με μεγάλη επάρκεια εξαιτίας του γεγονός ότι είναι φθηνό, ανειδίκευτο και με έντονη κινητικότητα εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα να

¹⁵ Λαμπριανίδης Λ, Λυμπεράκη Α, Αλβανοί μετανάστες ...,ό.π., σελ.52-55

υπάρχει μεταξύ παραοικονομίας και ανεπίσημων μεταναστών μια σχέση αυτοτροφοδότησης.¹⁶

Επίσης οι μετανάστες εξοικονομούν το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων τους προκειμένου να στείλουν εμβάσματα στην πατρίδα τους. Όσο και αν εξοικονομούν κάπου μένουν και άρα τα έξοδα στέγασης ανακυκλώνονται στην οικονομία. Αν πάλι υποθέσουμε ότι οι οικονομικοί μετανάστες ζουν στον αέρα και καταναλώνουν αέρα προκειμένου να στείλουν το σύνολο των αποδοχών τους στην πατρίδα τους τότε η οικονομία της χώρας υποδοχής ωφελείται από αυτήν την διαδικασία.

2.3 ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η είσοδος και η παραμονή μεγάλου μεταναστευτικού πληθυσμού σε μια χώρα εκτός από τις οικονομικές διαστάσεις έχει και κοινωνικές. Η κοινωνική θέση των μεταναστών στη χώρα υποδοχής καθορίζεται από την εθνικότητα, το κοινωνικό περιβάλλον από το οποίο προέρχεται ο μετανάστης, το φύλο, την θρησκεία, το μορφωτικό επίπεδο, την ηλικία, την επαγγελματική ομάδα, τη γλώσσα.

Οι μετανάστες εργάζονται σε δουλειές που το ντόπιο εργατικό δυναμικό απορρίπτει και ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας. Δεν γνωρίζουν την γλώσσα του τόπου και έχουν πολιτισμικές διαφορές με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ενσωματωθούν στην κοινωνία της χώρας υποδοχής. Όσοι εργάζονται στην παραοικονομία συχνά πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης και απάτης λαμβάνοντας μισθούς πείνας. Η έλλειψη κατάλληλης νομοθεσίας και η αδυναμία για προσωπικούς ή οικονομικούς λόγους να επιστρέψουν στη πατρίδα τους, τους καθιστούν στην πραγματικότητα σύγχρονους σκλάβους.

Συχνά παρατηρείται στην χώρα υποδοχής των μεταναστών το φαινόμενο της ξενοφοβίας και του ρατσισμού από τους ντόπιους προς τους μετανάστες. Η ξενοφοβία εκδηλώνεται ως εχθρική συμπεριφορά προς τους ξένους, διότι εκλαμβάνονται ως ξένοι. Ο ντόπιος αναγνωρίζει στο πρόσωπο του μετανάστη κάτι το διαφορετικό, κάτι το άγνωστο για αυτό και είναι επιφυλακτικοί και ορισμένες φορές εχθρικοί. Οι ντόπιοι τους θεωρούν απειλή για την ασφάλεια τους ιδιαίτερα όταν προσλαμβάνονται ως μόνιμο

¹⁶ Κατσορίδας Δ, Ξένοι εργάτες στην Ελλάδα, Αθήνα, Ιαμός, 1994

προσωπικό και οργανώνονται. Έτσι είτε τους φοβούνται, είτε τους περιφρονούν, ενώ πολλές φορές τους επιτίθενται.¹⁷

Επίσης οι μετανάστες έχουν να αντιμετωπίσουν στην χώρα υποδοχής τον ρατσισμό που εκδηλώνουν οι ντόπιοι προς αυτούς. Έχουν να αντιμετωπίσουν την κοινωνική διάκριση με άδικη μεταχείριση επειδή ανήκουν σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα για την οποία υπάρχει ένα αρνητικό στερεότυπο και αρνητική προκατάληψη.

Μεγάλη ευθύνη για το κλίμα των διακρίσεων και της ξενοφοβίας φέρουν τα ΜΜΕ. Τα ΜΜΕ απορρίπτουν τους μετανάστες και τους παρουσιάζουν ως φταίχτες των πάντων. Τους παρουσιάζουν ως κακοποιούς ή ως τους βασικούς υπεύθυνους για την αύξηση της εγκληματικότητας στη χώρα. Η ετικέτα του εγκληματία και η κατασκευή των στερεοτύπων για αυτές τις ομάδες περνάει από το αστυνομικό ρεπορτάζ και τα άρθρα της τοπικής επικαιρότητας. Το στοιχείο το οποίο τονίζεται και γύρω από το οποίο περιστρέφεται ολόκληρο το δημοσίευμα είναι η εθνικότητα. Κάπου στα μέσα ή στο τέλος εμφανίζονται οι ηλικίες και τα ονόματα των δραστών. Δίνουν έμφαση και αναφέρουν πολλές φορές με εμμονή την λέξη «Αλβανός» χωρίς την πρόθεση υπήκοος. Το φαινόμενο του υπερβολικού τονισμού της εθνικότητας του δράστη οδηγεί στη διαμόρφωση ενός αρνητικού εγκληματικού στερεοτύπου.¹⁸

Το καταλυτικό στοιχείο στην παρουσίαση του προβλήματος της εγκληματικότητας από τα ΜΜΕ, είναι η δυνατότητα που έχουν να αναπαράγουν, να δημιουργούν και να κατασκευάζουν ειδήσεις, αφού το αστυνομικό ρεπορτάζ του ημερήσιου τύπου αναφέρεται σχεδόν αποκλειστικά στους Αλβανούς. Τα δημοσιεύματα επικαιρότητας δεν περιέχουν είδηση αλλά μόνο φόβο. Οι απλοί πολίτες δεν μιλούν για εν γνώσει τους τελεσθέντα εγκλήματα αλλά εκδηλώνουν ένα γενικό αίσθημα ανασφάλειας και ξενοφοβίας.

Επομένως υπάρχει ένας αλληλοτροφοδοτούμενος και αλληλοενισχυμένος κύκλος ξενοφοβίας ανάμεσα στα ΜΜΕ και τους ιδιώτες ο οποίος στηρίζεται στο αστυνομικό ρεπορτάζ. Τα ΜΜΕ αναπαράγουν θεαματοποιημένο, ενισχυμένο και υπερτονισμένο αστυνομικό δελτίο, προκαλώντας στους κατοίκους κάποιων περιοχών, αισθήματα φόβου και

¹⁷ ΕΜΚΕ-Πουλοπούλου, Μετανάστες και πρόσφυγες...ό. π., σελ. 44-45

¹⁸ Μαρβάκης- Παρσάνογλου, Μετανάστες ...ό. π., σελ. 134-136

ανησυχίας απέναντι στους ξένους. Μετά χρησιμοποιούν το υλικό που έχουν συλλέξει από τις δηλώσεις ξενοφοβίας των πολιτών και αναπαράγουν το στερεότυπο της εγκληματικότητας των μεταναστών. Βέβαια ο τύπος με την αλλοιωμένη απεικόνιση της πραγματικότητας πυροδοτεί την ξενοφοβία που οι πολίτες εκφράζουν. Οι ρατσιστικές κοινωνικές αναπαραστάσεις και οι κατηγοριοποιήσεις των ανθρώπων σε ένα σχήμα διακρίσεων που προσφέρονται και αναπαράγονται από τα ΜΜΕ τρέφουν και τρέφονται από την ξενοφοβία και προτρέπουν σε στάσεις αυτοδικίας ή και σε φαινόμενα αυτοσχεδιαζόμενου φασισμού.¹⁹

2.4 ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η εισροή και εγκατάσταση των ξένων και στο μεγαλύτερο ποσοστό τους ανεπίσημων μεταναστών αποτελεί μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα. Παράλληλα σε συνδυασμό με την έλλειψη μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου, εντείνονται οι ξενοφοβικές αντιδράσεις του ντόπιου πληθυσμού. Οι μετανάστες είναι χαρακτηριστικοί «άλλοι εντός» οι οποίοι απειλούν την κοινωνική τάξη, τις θέσεις απασχόλησης και τελικά την πολιτισμική, θρησκευτική και γενεαλογική καθαρότητα του έθνους.²⁰

Με την απομάκρυνση από τις πολιτισμικές δομές της κοινωνίας της χώρας υποδοχής καθώς και η καθημερινή και συνειδητή συμμετοχή τους στον ελληνικό τρόπο ζωής, οι όποιοι δεσμοί εθνικοί ή άλλοι χαλαρώνουν και η διαφορετικότητα τους γίνεται αντικείμενο διαπραγματεύσεως με τη γηγενή κουλτούρα. Η ικανότητα των μεταναστών να συμμετέχουν ουσιαστικά σε επίπεδο εργασίας, εγκατάστασης και επικοινωνίας με επιτυχία όταν το επιλέξουν υποδεικνύει ότι η εθνική καταγωγή δεν είναι ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο στην ενσωμάτωση των μεταναστών.

Αλλάζοντας την χώρα του ο μετανάστης αλλάζει την σημασία του., εννοώντας ότι όντως το παρελθόν καταλαμβάνει ουσιαστικό ρόλο στο παρόν. Αλλά αυτό όχι γιατί το παρελθόν επιβάλλεται πάνω στο παρόν αλλά γιατί τα άτομα βάζουν μέσα στο παιχνίδι το παρελθόν τους όταν διαπραγματεύονται

¹⁹ Μαρβάκης-Παρσάνογλου Μετανάστες ...,ό. π., σελ. 137-139

²⁰ Triandafyllidou A & Mikrakis A, (1995), Greece: A ghost is wondering though the capital

την κοινωνική τους ταυτότητα. Επομένως το παρελθόν είναι ανακατασκευαζόμενο και αναπαραγόμενο στο παρόν²¹.

Το αίσθημα του ανήκειν μπορεί να ξεκινάει από πολλούς παράγοντες όπως η καταγωγή, η θρησκεία, γλώσσα. Μπορεί αντίθετα να είναι η οικογένεια, οι φίλοι, οι κοινές αξίες, ο τόπος διαμονής και ούτω καθ' εξής.

Ο μετανάστης αντιμετωπίζεται ως ξένος και με αυτόν τον τρόπο κατασκευάζεται κοινωνικά ως προβληματική κατηγορία. Το να ξέρει ποιος είναι ποια είναι η θέση του και ποιος ο ρόλος του, τι δίνει και τι παίρνει από την κοινωνία μέσα στην οποία ζει είναι καθοριστικά προβλήματα για τον μετανάστη. Ζει μια μεταβατική κατάσταση όπου πρέπει να αναπροσαρμόσει ή να αναπροσδιορίσει την ταυτότητα του. Αυτή η διαδικασία είναι ενσωματωμένη στην συμπεριφορά του μετανάστη και προϋποθέτει μια αλλαγή στην κοινωνική θέση καθώς και μετατροπή των πολιτισμικών αξιών και των τρόπων συμπεριφοράς. Αντιμέτωποι με αυτήν την μεταβατική κατάσταση οι μετανάστες βρίσκουν τρόπους να την ξεπεράσουν με την εκμάθηση και προσαρμογή στην νέα κουλτούρα. Αυτό μπορεί να γίνει οικειοθελώς, αθέλητα ή καταναγκαστικά και να συμπεριλάβει αλλαγές στα βασικά στοιχεία της προσωπικής ταυτότητας όπως το όνομα ή η θρησκεία. Η έννοια κλειδί είναι η ταυτότητα. Η ατομική ταυτότητα ορίζεται συνήθως ως το αίσθημα της συνέχειας και της ενότητας στο χώρο και στο χρόνο. Όσο ισχυρή και αν είναι η εικόνα που έχουμε για τον εαυτό μας αυτή αναπροσδιορίζεται κάθε στιγμή στην επαφή μας με τους άλλους. Αυτή η εμπειρία είναι πιο ισχυρή για τους μετανάστες, οι οποίοι αλλάζουν το κοινωνικό τους περιβάλλον και την ομάδα αναφοράς τους. Στις σχέσεις μεταξύ εθνικών μειονοτικών ομάδων και γηγενούς πληθυσμού πολύ σημαντικές είναι οι πολιτισμικές αναφορές, δηλαδή τα χαρακτηριστικά τα οποία αναγνωρίζουμε σε αυτούς που ανήκουν στην ίδια ομάδα με εμάς. Αυτά τα πολιτισμικά σύμβολα διευκολύνουν την κατάταξη, τη διαφοροποίηση και τη κοινωνική περιθωριοποίηση. Τα χρησιμοποιούμε για να αναγνωρίζουμε τους δικούς μας από τους άλλους.

Επίσης οι Αλβανοί μετανάστες έχουν να παλέψουν κατ' αρχήν με την εγκαθιδρυμένη ελληνική κοινωνική συνείδηση. Το δίκτυο δηλαδή των επικοινωνιακών πρακτικών που θεωρείται κοινό για όλους τους Έλληνες, τους συμβολικούς κώδικες οι οποίοι συνιστούν την ουσία και το νόημα της ελληνικής κοινωνίας όχι μόνο για αυτούς που βρίσκονται μέσα αλλά και για

²¹ J. Friedman, "The past in the future, history and the politics of identity", 94, p. 853-854

τους άλλους που βρίσκονται απ' έξω. Αυτοί οι κώδικες ορίζουν ποια είναι τα γνήσια και ποια τα ψευδή συστατικά τα οποία πρέπει να αναγνωρίζονται στα μέλη και στα ενδεχόμενα μέλη. Όταν οι πολίτες κρίνουν ποιοι πρέπει να εσωκλειστούν και ποιοι πρέπει να αποκλεισθούν από την κοινωνία τους, ποιοι είναι οι εχθροί και ποιοι οι φίλοι τότε συγκροτούν το δικό τους συμβολικό κώδικα. Αυτός ο κώδικας έχει τη δική του μορφή σε κάθε διαφορετικό κράτος και συνίσταται από τα ιστορικά υπολείμματα διαφόρων κοινωνικών, φιλοσοφικών, θρησκευτικών ιδεών- κινήματων- παραδόσεων. Αυτή η πρακτική είναι γενικά αποδεκτή.

Αντιμέτωπος με αυτόν το συμβολικό κοινωνικό χώρο ο μετανάστης μετασχηματίζει τη ζωή του, μαθαίνει το νέο του πρόσωπο και προσπαθεί να προβάλλει μια αποδεκτή ταυτότητα για να οικοδομήσει τη ζωή του. Για τον μετανάστη ο προσδιορισμός της ταυτότητας γίνεται μέσα στο πλαίσιο των απαιτήσεων και των αναμονών που η νέα κοινωνία ζητάει από αυτόν. Πρόκειται για έναν αγώνα των μεταναστών για συνύπαρξη με τις κατεστημένες ντόπιες ομάδες.

Η συμμετοχή του στην κοινωνία υποδοχής στηρίζεται στη μετατροπή του τρόπου του συμπεριφέρεστε των μεταναστών και γενικότερα του είδους της παρουσίας μέσα στη κοινωνία υποδοχής. Η διαπραγμάτευση ξεκινά με το όνομα και στη συνέχεια αναλαμβάνουν έναν καινούριο ρόλο και αυτός είναι να πείσουν για τις ρίζες τους. Το όλο παιχνίδι παίζεται στη συμπεριφορά και στην παρουσία αφού η διαφορετικότητα τους φυλετικά δεν είναι εύκολα αναγνωρίσιμη. Αυτοδιαφοροποιούνται λοιπόν, «δεν είμαι Αλβανός» παίρνουν την ταυτότητα του Βορειοηπειρώτη για λόγους αμυντικής επιβίωσης. Δεν είναι απλά πληθυσμός αποξενωμένος από την κοινωνία αλλά κυρίως από τον εαυτό τους. Βιώνουν μια χρονική και χωρική ασυνέχεια και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να αντιλαμβάνονται τη διαφορά σαν ένα εμπόδιο που πρέπει να υπερνικήσουν. Στην πράξη έχουν να διαχειριστούν μια σειρά εναλλακτικών ταυτοτήτων. Το ελληνικό κράτος τους θεωρεί «Αλβανούς» και η κοινωνία άλλοτε τους ονομάζει βορειοηπειρώτες και άλλοτε αλβανούς, ανάλογα με τις συνθήκες αναφοράς, οι ίδιοι προς τα έξω φαινομενικά παρουσιάζονται ως Έλληνες και προς τα μέσα μόνο οι ίδιοι ξέρουν. Βρίσκονται συνεχώς αντιμέτωποι με το ποιοι δεν είναι και επιλέγουν μια προτιμητέα ταυτότητα έτσι ώστε να διευκολύνεται η προσαρμογή τους. Ο μετανάστης μαθαίνει να ανήκει στη χώρα εγκατάστασης απορρίπτοντας μέρος της ιστορίας του.

Μαθαίνει να δίνει τη συνολική εντύπωση μιας παρουσίας και συμπεριφοράς αόρατης στα μάτια του γηγενή γνώστη και κριτή. Αντιλαμβάνεται πολύ καλά ότι όλα τα στοιχεία γύρω από τον κοινωνικό αποκλεισμό του έχουν να κάνουν με τον αρνητικό καθορισμό του μετανάστη: δεν είναι Έλληνας, δεν είναι χριστιανός, δεν είναι πολίτης του κράτους .

Τα δικαιώματα τους δεν εξαρτώνται μόνο από το είδος της εργασίας τους, της προσφοράς τους και της συμμετοχής τους στην κοινωνική ζωή, αλλά κυρίως με την ταυτότητα τους. Η ταυτότητα για παράδειγμα του Αλβανού είναι το κοινωνικό του μειονέκτημα από τη στιγμή της άφιξης του μετανάστη στην Ελλάδα. Έτσι αυτός αρνείται ένα μέρος της προσωπικής του ιστορίας και επιχειρεί να θυμηθεί ή να ανασκευάσει τι σημαίνει ελληνική ταυτότητα. Το να ξέρουμε ξεκάθαρα ποιοι είμαστε ,ποια είναι η εθνική μας ταυτότητα θεωρείται θετικός παράγοντας για την ευημερία της κοινωνίας.²²

²² Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Κοινωνικές ανισότητες...,ό. π., σελ.481-486

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Το φαινόμενο της μετανάστευσης πήρε τεράστιες διαστάσεις τον 20^ο αιώνα και για αυτό χαρακτηρίστηκε ως ο αιώνας της μετανάστευσης διότι συνέβησαν σημαντικές πληθυσμιακές μετακινήσεις. Τα άτομα αναζητούν μια χώρα που θα τους παρέχει μια καλύτερη ποιότητα ζωής από αυτήν που είχαν στην χώρα καταγωγής, καλύτερες συνθήκες εργασίας ώστε να μπορέσουν να επιβιώσουν μαζί με τις οικογένειες τους.

Οι μετακινήσεις στις ημέρες μας είναι τόσο συχνές και περιλαμβάνουν τέτοια πληθυσμιακά μεγέθη ώστε να προκαλούν αντιδράσεις στο εσωτερικό των χωρών, οι οποίες αποδέχονται τους μετανάστες. Οι αντιδράσεις αυτές σε συνδυασμό με τα ευρύτερα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και ιδεολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες, συχνά οδηγούν στην αύξηση των ρατσιστικών εκδηλώσεων και των φαινομένων της ξενοφοβίας.²³

Η μετανάστευση εκτός από την αριθμητική της διάσταση έχει και ένα έντονο κοινωνικό χαρακτήρα, αφού αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο το οποίο προκαλεί αλυσιδωτές επιπτώσεις και αντιδράσεις στη ζωή και στη συμπεριφορά τόσο των μεταναστών και των ομοεθνών τους στη χώρα από την οποία προέρχονται(συγγενείς, φίλοι, οικογένεια, διάρρηξη των υφιστάμενων κοινωνικών σχέσεων) όσο και των μελών της κοινωνίας στην οποία εντάσσονται(προβλήματα αποδοχής και νομιμοποίησης της παρουσίας τους). Οι μετανάστες αποτελούν μια οριακή πολιτισμική κατηγορία η οποία υφίστανται ένα πολιτισμικό σοκ²⁴ εντασσόμενη σε μια κοινωνία , σε μια νέα κουλτούρα και ένα νέο τρόπο ζωής.²⁵

Η προσπάθεια ένταξης και ενσωμάτωσης στη νέα κοινωνία πραγματοποιείται με ποικίλους τρόπους και διαδικασίες θεσμικές και μη, οι οποίες προσδίδουν ένα δυναμικό και συγκρουσιακό χαρακτήρα στο φαινόμενο της μετανάστευσης. Στη διαδικασία της νέας κοινωνικοποίησης των μεταναστών στους κώδικες, τα σύμβολα και τις αξίες της νέας κοινωνίας

²³ Μαραγκοπούλου-Γιωτοπούλου, Ρατσισμός και ξενοφοβία, (1997), σελ.226-228

²⁴ Το πολιτισμικό σοκ είναι η ανικανότητα του ατόμου να κατανοήσει τα νοήματα που εμπεριέχονται στα σύμβολα μιας άλλης κοινωνίας και διαμορφώνει μια κατάσταση στην οποία βρίσκεται σαστισμένο και ανήμπορο να δράσει και να προσαρμοσθεί στη νέα κοινωνία

²⁵ Sellin T, Πολιτισμική Σύγκρουση και έγκλημα (επιμ) Η Εγκληματολογική σκέψη από την Αρχαιότητα ως τις μέρες μας , Αθήνα,1990, σελ. 465-473

διαμορφώνεται συνήθως μια ιδιόμορφη δυναμική σχέση με τους αυτόχθονες, οι οποίοι τείνουν να προσλαμβάνουν το μη οικείο, το ξένο, το διαφορετικό ως πηγή ανησυχίας, φόβου και ανασφάλειας, υιοθετώντας μια επιφυλακτική στάση απέναντί τους. Έτσι εγκαθιδρύεται μια δυναμική, συγκρουσιακή σχέση ανάμεσα στους αυτόχθονες και τους μετανάστες η οποία θέτει το πλαίσιο επάνω στο οποίο πραγματοποιείται η ενσωμάτωση και η κοινωνική αποδοχή αυτών των ατόμων. Η αρνητική πρόσληψη των μεταναστών πυροδοτεί εκφράσεις και πράξεις ρατσισμού λιγότερο ή περισσότερο έκδηλες, οι οποίες στερεοτυπικά αναπαράγουν τον μετανάστη ως αρνητικό στοιχείο της κοινωνίας και της ομαλής λειτουργικότητας της.²⁶

Η μετανάστευση ως κοινωνικό φαινόμενο δεν έχει διαχρονικό σταθερό και μόνιμο χαρακτήρα αλλά διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή κατασκευάζοντας παράλληλα και τις ιδιαίτερες στάσεις του πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες. Ο τρόπος αντιμετώπισης των μεταναστών δεν είναι διαχρονικά ο ίδιος αλλά έχει μια ιστορική διάσταση και προσλαμβάνει την ιδιαιτερότητα του από τη συγκεκριμένη κοινωνία και εποχή στην οποία εμφανίζεται.

Στο πλαίσιο των δυτικών κοινωνιών η μετανάστευση αντιμετωπίστηκε αρχικά ως μια φυσιολογική μετακίνηση του πληθυσμού από ένα τμήμα της χώρας ή του κόσμου σε κάποιο άλλο, προκειμένου τα άτομα να αναζητήσουν καλύτερη τύχη και νέες ευκαιρίες. Επίσης αντιμετωπίστηκε ως μια εκδήλωση της ανθρώπινης φύσης, η οποία αναζητά το νέο και το καινούργιο και στο πλαίσιο αυτό δεν προσδιορίστηκε ως ιδιαίτερο αντικείμενο έρευνας, μελέτης ή άσκησης πολιτικής, η οποία θα στόχευε στον περιορισμό ή τη διαχείριση της. Στη συνέχεια η φυσιολογική αυτή έκφραση της ανθρώπινης συμπεριφοράς νομιμοποιήθηκε από τις ανάγκες του οικονομικοκοινωνικού συστήματος εφόσον η μετακίνηση του πληθυσμού παρείχε τη δυνατότητα για εξεύρεση των αναγκαίων εργατικών χεριών μειώνοντας το κόστος παραγωγής. Ιστορικά η μετανάστευση χρησιμοποιήθηκε για την εξυπηρέτηση των ευρύτερων οικονομικών, κοινωνικών και ιδεολογικών αναγκών των πρώτων βιομηχανικών κοινωνιών, συντείνοντας στην αύξηση του κέρδους διαμέσου της μείωσης του κόστους παραγωγής.

²⁶ Karydis, v The fear of crime in Athens and the construction of the dangerous Albanian stereotype, “χρονικά”, Α.Ν. Σάκκουλας, 1992

Η μετανάστευση μετατρέπεται σε κοινωνικό πρόβλημα και σε αυτό συνέβαλαν η επικράτηση νέων τεχνολογιών και η αντικατάσταση του ανθρώπινου παράγοντα από τη συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία, την αύξηση του ελεύθερου χρόνου, την τάση εγκαθίδρυσης των ευέλικτων μοντέλων εργασίας και των έξυπνων μηχανών, οι οποίες εργάζονται ακατάπαυστα έχοντας τη δυνατότητα να επιλύουν τα όποια προβλήματα ανακύπτουν. Στη σύγχρονη μορφή της η μετανάστευση αποτέλεσε προϊόν δομικών κοινωνικών συνθηκών και απαιτήσεων που συνδέονται με την άνιση κατανομή των αγαθών σε παγκόσμια κλίμακα και την παγκοσμιοποίηση των διεθνών σχέσεων και επαφών. Οι τεχνικές ελέγχου και επιτήρησης των δυτικών κοινωνιών κατασκευάζουν την μετανάστευση ως κοινωνικό πρόβλημα όταν οι μετανάστες δεν είναι απαραίτητοι για την παραγωγική διαδικασία. Όταν υπερβεί το όριο το οποίο απαιτείται για την ομαλή λειτουργία και διαιώνιση των σχέσεων παραγωγής στιγματίζονται ως ανεπιθύμητοι. Έτσι περιορίζεται η δυνατότητα ελεύθερης μετακίνησης και ο μετανάστης από απαραίτητο λειτουργικό συμπλήρωμα της βιομηχανικής ανάπτυξης και εξέλιξης κατασκευάζεται ως ιδιαίτερη κοινωνική κατηγορία αναπαριστώντας απειλή για την εθνική και πολιτισμική ισορροπία και ταυτότητα της κοινωνίας(ο άλλος, ο ξένος). Ο μετανάστης απέκτησε τη φιγούρα του κοινωνικά περιθωριοποιημένου, του αποτυχημένου ο οποίος στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς και κοινωνίας ήταν υπεύθυνος για την κατάσταση του.

Οι μηχανισμοί των στερεοτύπων και της προκατάληψης ενισχύουν την αρνητική προδιάθεση και κατασκευάζουν την εικόνα του μετανάστη ως την αναπαράσταση του εχθρού της κοινωνίας, ως τον ξένο ο οποίος αρνούνταν και απειλούσε τα οικεία όλα αυτά που υποστήριζαν οι γηγενείς. Ο μετανάστης αρνείται όλα αυτά που συγκροτούν μια κοινωνία αποτελώντας τον εχθρό της και αντιμετωπίζεται στη λογική της αντίθεσης διαμορφώνοντας μια συγκρουσιακή κατάσταση. Δεν προσλαμβάνεται ως διαφορετικός, ως κάποιος που προέρχεται από έναν άλλο πολιτισμό και έχει μια διαφορετική κουλτούρα η οποία μπορεί να εμπλουτίσει γόνιμα την κοινωνία στην οποία εντάσσεται αλλά ως ο αντίπαλος τη δικής μας κοινωνίας και κουλτούρας, ο οποίος καταλύει όλα αυτά που νοηματοδοτούν την ύπαρξη μας. Η κοινωνία κατασκευάζει τον μετανάστη ως άτομο που αποτελεί απειλή για τη ύπαρξη της θέτοντας τον με αυτό τον τρόπο στο περιθώριο και ασκώντας αποτελεσματικότερο έλεγχο.

Με αυτόν τον τρόπο στις σύγχρονες δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες η μετανάστευση προσλαμβάνεται ως τεχνικό πρόβλημα. Κατασκευάζεται ως ένα πρόβλημα διαχείρισης ενός αριθμητικού μεγέθους. Η κατηγορία μετανάστης και μετανάστευση ισοπεδώνει κάτω από τον τίτλο μια πλειάδα ατομικών, εθνικών και πολιτισμικών ιδιομορφιών ανακατασκευάζοντας με ένα ενιαίο και αδιαφοροποίητο τρόπο τους άλλους. Το κοινό στοιχείο είναι ότι οι μετανάστες αποτελούν τους άλλους τους διαφορετικούς σε μια λογική αντίθεσης και σύγκρουσης που αντιπαρατίθεται σε μια λογική αναγνώρισης και εμπλουτισμού της εθνικής κουλτούρας. Ο μετανάστης αναγνωρίζεται ως μια επικίνδυνη για την ύπαρξη της κοινωνίας φιγούρα που απαιτεί ιδιαίτερη διαχείριση και η οποία επιβάλλει τη διατύπωση και εφαρμογή συγκεκριμένων κρατικών πολιτικών μέτρων.

Στο πλαίσιο της πολιτισμικής κυριαρχίας των δυτικών κοινωνιών επιστρατεύεται η κυρίαρχη ιδεολογία και οι μηχανισμοί του αστικού κράτους. Η προσπάθεια στεγανοποίησης των δυτικών κοινωνιών κατασκευάζει και προσδίδει ένα χαρακτήρα μιαιρότητας απέναντι σε οτιδήποτε διαφορετικό και μη οικείο. Ο μετανάστης αναπαριστά τον κίνδυνο θέτοντας σε αμφισβήτηση τη νομιμότητα και την τάξη των δυτικών κοινωνιών κλονίζοντας την νομιμοποιημένη δεδομένη τάξη πραγμάτων, αξιών, κοσμοθεωριών και πιστεύω.

Τέλος σημαντικός είναι ο ρόλος της επιστήμης στην κατασκευή του μετανάστη ως προβληματική κοινωνική ύπαρξη. Οι δυτικές κοινωνίες κατασκευάζουν τον μετανάστη ως αναπαράσταση της πραγματικής του υπόστασης μη προσφέροντας τη δυνατότητα στο μετανάστη ως πολιτισμική ιδιαιτερότητα να υπάρξει. Στο επίπεδο του λόγου ασκείται εξουσία εφόσον η επιστημονική κατηγορία μετανάστης αρνείται την πολιτισμική ιδιαιτερότητα και την ανθρώπινη ιδιομορφία την δυνατότητα να υφίστανται. Το κοινό χαρακτηριστικό που έχουν όλα αυτά τα άτομα είναι <<ξένοι σε ξένη χώρα>>, λειτουργεί ως κατηγορία γένους η οποία εντάσσει, υποτάσσοντας τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τους. Η πρόσληψη τους ως πρόβλημα ανεπιθύμητοι στην χώρα μας, τους προσδίδει και την κοινωνική και υπαρξιακή υπόσταση τους. Δεν έχει σημασία αν είναι επιστήμονες, γονείς, εργάτες, χρωματίζονται ως μετανάστες. Η κατηγορία μετανάστης μετατρέπεται σε κυρίαρχο ρόλο για αυτούς και η κοινωνία τους αντιμετωπίζει σε αυτή την

προβληματική βάση. Όλοι είναι ίδιοι ή τουλάχιστον πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ίδιοι στο πλαίσιο μιας απόλυτης, ισοπεδωτικής λογικής.²⁷

²⁷ Αμίτσης Γ, Λαζαρίδη Γ, Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα, Αθήνα, Παπαζήση, 2001, σελ.,261-266

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ Ν. ΕΥΡΩΠΗΣ

4.1 Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΟΜΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ Ν. ΕΥΡΩΠΗΣ

Η μαζική είσοδος των μεταναστών είναι ένα φαινόμενο που επηρεάζει την αγορά εργασίας και γενικότερα την κοινωνία υποδοχής.

Η Ευρωπαϊκή οικονομία και αγορά εργασίας παρουσιάζουν κάποια χαρακτηριστικά τα οποία έχουν επιπτώσεις στην απασχόληση των μεταναστών.

Ειδικότερα η αγορά εργασίας στις χώρες της Ν. Ευρώπης έχει πέντε βασικά χαρακτηριστικά²⁸:

- Υψηλή ανεργία, ιδιαίτερα των νέων και των γυναικών
- Χαμηλό ποσοστό απασχόλησης
- Κατάτμηση της αγοράς εργασίας
- Διαδεδομένη παραοικονομία
- Αλλαγές στην δομή και στη σύνθεση της απασχόλησης, με μεταβολές στην παραγωγική δομή.

Σε ότι αφορά την υψηλή ανεργία, η προσφορά ξένου εργατικού δυναμικού είναι δυνατό να μην μπορέσει να απορροφηθεί και να προκύψει ανταγωνισμός στην αγορά εργασίας ανάμεσα στους ντόπιους και στους αλλοδαπούς εργαζόμενους και να επιδεινωθεί το πρόβλημα.

Η ανεργία στις χώρες της Ν. Ευρώπης πλήττει κυρίως τους νέους και τις γυναίκες με μέσο ή υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, τα οποία είναι μέλη νοικοκυριών στα οποία ένα μέλος εργάζεται. Όσον αφορά το επίπεδο ειδίκευσης, ο κίνδυνος της ανεργίας μειώνεται όσο βελτιώνεται το εκπαιδευτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού. Οι μορφωμένοι νέοι έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να βρουν εργασία από τους χαμηλής εκπαίδευσης συναδέλφους τους.

Ενώ θα περίμενε κανείς κάποιες κατηγορίες εργαζομένων(νέοι, γυναίκες) να βρίσκονται σε ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας με τους μετανάστες, δεν

²⁸ Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ.89

φαίνεται να συμβαίνει κάτι τέτοιο²⁹. Γιατί λόγω του υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης που έχει συνέπεια προσδοκίες με υψηλό επαγγελματικό και κοινωνικό κύρος, καλές εργασιακές συνθήκες καθώς και λόγω των ισχυρών οικογενειακών δεσμών πολλοί νέοι και γυναίκες που αναζητούν εργασία έχουν την δυνατότητα να ζουν με τις οικογένειες τους περιμένοντας να βρουν μια εργασία που να ανταποκρίνεται στο επίπεδο μόρφωσης και στις προσδοκίες τους.

Διαφορετική εμφανίζεται η δομή της απασχόλησης στην Ν. Ευρώπη. Τα κοινά χαρακτηριστικά των χωρών της Ν. Ευρώπης συνοψίζονται στα παρακάτω:

- Αυξημένο ποσοστό απασχόλησης στην γεωργία, ιδιαίτερα στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία, ο τομέας αυτός συρρικνώνεται
- Αυξημένη απασχόληση στον τουρισμό και στις προσωπικές υπηρεσίες (οικιακές), ενώ η απασχόληση στο εμπόριο, επικοινωνίες και μεταφορές βρίσκεται στα επίπεδα της υπόλοιπης Ευρώπης
- Στην βιομηχανία σημειώνεται απώλεια θέσεων εργασίας, ενώ η εικόνα στις κατασκευές είναι σταθερή

Βασικό χαρακτηριστικό αυτών των οικονομιών είναι η υψηλή συμμετοχή μικρών επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων στην εγχώρια παραγωγή. Για παράδειγμα στην Ελλάδα το ποσοστό των μικρών επιχειρήσεων φθάνει το 50% της συνολικής ιδιωτικής απασχόλησης.

Αυτές οι επιχειρήσεις είναι συχνά οικογενειακές και χρησιμοποιούν τεχνολογία χαμηλού και μεσαίου επιπέδου. Ακόμη και το δυναμικότερο τμήμα των επιχειρήσεων βρίσκεται κάτω από έντονη ανταγωνιστική πίεση προσαρμογής, με συνέπεια να αυξάνονται οι απαιτήσεις για ευελιξία και ικανότητα γρήγορης προσαρμογής και έτσι πολλές επιχειρήσεις βρίσκουν ανακούφιση στην έκτακτη ή συστηματική χρήση μεταναστευτικής εργασίας. Υπάρχουν κοινωνικά στρώματα με μεγάλη αγοραστική δύναμη που έχουν ανάγκη για προσωπικές υπηρεσίες και έτσι αυξάνεται η ζήτηση για ανειδίκευτη ή χαμηλής ειδίκευσης εργασία.

Τέλος η συρρίκνωση του αγροτικού τομέα εμφανίζει στενότητες σε εποχιακές αγροτικές εργασίες αφού η προσφορά ντόπιου εργατικού δυναμικού είναι ανεπαρκής.

²⁹ Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ90

Έτσι παρόλα τα υψηλά ποσοστά ανεργίας σε ορισμένους κλάδους εργασίας υπάρχει στενότητα εργατικού δυναμικού. Για αυτό είναι άτοπο να υποστηρίζουν ότι υπάρχει υπέρ-προσφορά μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού που δεν μπορεί να απορροφηθεί από την ντόπια ζήτηση. Αφού υπάρχει αυξημένη ζήτηση σε άτυπους τομείς της παραοικονομίας και από μικρές επιχειρήσεις για ευέλικτη, φθηνή εργατική δύναμη που είναι διατεθειμένη να εργαστεί άτυπα σε βρώμικες, σκληρές, δύσκολες και κακοπληρωμένες ανειδίκευτες, χειρωνακτικές εργασίες. Αυτά τα κενά και τις ανάγκες της ντόπιας ζήτησης καλύπτουν οι μετανάστες, ιδιαίτερα οι παράνομοι. Τα σημαντικότερα όμως χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας τα οποία προσελκύουν τους μετανάστες και τους παράνομους είναι η κατατμημένη αγορά εργασίας και η παραοικονομία.

Ειδικότερα κατατμημένη αγορά εργασίας είναι αυτή που χωρίζεται σε πρωτεύουσα εργασία και δευτερεύουσα εργασία. Χαρακτηριστικά της πρώτης εργασίας είναι η ειδικευμένη εργασία σε θέσεις ανώτερου προσωπικού, τη σταθερή σχέση απασχόλησης, την υψηλή αμοιβή και την δυνατότητα ανέλιξης. Τα χαρακτηριστικά της δευτερεύουσας είναι η ανειδίκευτη εργασία, σε θέσεις κατώτερου κύρους, εργασιακή αβεβαιότητα, χαμηλή αμοιβή και έλλειψη δυνατότητας ανέλιξης³⁰

Συνέπεια των παραπάνω είναι ο διαχωρισμός της αγοράς σε δυο τμήματα. Το πρωτεύον, όπου κυριαρχούν οι εσωτερικές αγορές εργασίας και το δευτερεύον που αφορά την ευρύτερη αγορά εργασίας και χαρακτηρίζεται από ανασφάλεια, ευελιξία, προσωρινότητα, εποχικότητα και χαμηλότερες απολαβές. Σημαντικό ρόλο στο πρωτεύον τμήμα παίζει η εκπαίδευση, ενώ στο δευτερεύον τμήμα ο ρόλος της είναι μειωμένος ή ανύπαρκτος, αφού σε αυτό σημαντικό ρόλο παίζουν παράγοντες όπως εθνοτικοί, ηλικιακοί.

Η επέκταση της παραοικονομίας προκύπτει από την απασχόληση ιδιαίτερα των ανεπίσημων μεταναστών και υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην λειτουργία της παραοικονομίας και στην απασχόληση των μεταναστών. Η ύπαρξη παραοικονομικής δραστηριότητας δεν προϋποθέτει την προσέλκυση οικονομικών μεταναστών. Η ελληνική οικονομία είχε μεγάλη παραοικονομία και στην εποχή που εξήγαγε εργατικό δυναμικό. Η γέννηση

³⁰ Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστεςό. π., σελ90

και διατήρηση της παραοικονομίας έχει τις ρίζες της στην δυναμική των αγορών, των ρυθμίσεων και των αποκλεισμών που χαρακτηρίζουν κάποια παραγωγικά συστήματα. Τα παραγωγικά συστήματα με δυναμικό τομέα παραοικονομίας είναι πιο επιδεικτικά στην αξιοποίηση οικονομικών μεταναστών. Η αύξηση της ζήτησης για φθηνή, ευέλικτη εργασία αποτελεί την βάση για την απασχόληση των νέων μεταναστών. Μεγάλο μέρος των μεταναστών για διάφορους λόγους από τον επίσημο τομέα βρίσκουν εργασιακή διέξοδο στην παραοικονομία.

Αυτή η ανεπίσημη απασχόληση ερμηνεύεται με βάση την διαφορά μεταξύ εργατικού κόστους και πραγματικού μισθού.

Για παράδειγμα, αν ένας άτυπα εργαζόμενος πληρωνόταν σύμφωνα με τις καθορισμένες μισθολογικές προδιαγραφές, η επιχείρηση που τον απασχολεί κερδίζει το μισό σχεδόν εργατικό κόστος, αφού αποφεύγει να πληρώνει τις εισφορές ασφάλισης, φόρο εισοδήματος και λοιπών εισφορών που συμπεριλαμβάνονται στο συνολικό εργατικό κόστος.

Επομένως υπάρχουν διάφορες κατηγορίες άτυπων δραστηριοτήτων:

- Επιχειρήσεις που λειτουργούν μονάχα στην ανεπίσημη οικονομία κάνοντας ανεπίσημες προσλήψεις για μη δηλωμένες αλλά νόμιμες δραστηριότητες
- Επιχειρήσεις που σχετίζονται με παράνομες- εγκληματικές δραστηριότητες και προσλαμβάνουν ανεπίσημα εργαζομένους
- Παραγωγή και διακίνηση λαθραίων ειδών
- Επιχειρήσεις που λειτουργού επίσημα, εκτελώντας και άτυπες δραστηριότητες
- η επιλογή εργαζομένων να κάνουν περισσότερες από μια δουλειά, την πρώτη κανονικά και την άλλη ανεπίσημα. Επιδιώκοντας την μεγιστοποίηση του εισοδήματος με σκοπό την αύξηση των αποταμιεύσεων τους και την αυξημένη κατανάλωση.

Έτσι προκύπτει ότι η παραοικονομική δραστηριότητα δεν είναι απλά ένας τρόπος εκμετάλλευσης από τους εργοδότες αλλά σε πολλές περιπτώσεις παίρνει την μορφή εθελούσιας αποδοχής από τον εργαζόμενο ώστε να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους μέσα στην αγορά εργασίας. Αφού η υπόγεια οικονομία βασίζεται σε αμοιβαίες συμφωνίες μεταξύ συμβαλλομένων, στην βάση προσωπικών σχέσεων και αποφυγής ελέγχου.

Οι ανεπίσημες οικονομικές δραστηριότητες παρόλο που υπήρχαν ως ιστορικά προσδιορισμένες συνήθειες, προέκυψαν μέσα από τις διαδικασίες αναδιάρθρωσης και μείωσης του κρατικού ελέγχου στην οικονομία τους. Σε αυτές τις συνθήκες η διαθεσιμότητα ενός φθηνού και πολιτικά αδύναμου εργατικού δυναμικού ήρθε να καλύψει υπαρκτές ανάγκες και την αυξημένη ζήτηση για φθηνή, ελαστική και άτυπη εργασία.³¹

4.2 Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ Ν. ΕΥΡΩΠΗΣ

Οι διαδρομές ένταξης των μεταναστών στην αγορά εργασίας σχετίζονται και εξαρτώνται από την καταμημένη αγορά εργασίας. Λόγω όμως των χαρακτηριστικών των αγορών εργασίας και των δομών απασχόλησης στη κάθε χώρα, υπάρχουν διαφορές στις διαδρομές οικονομικής ένταξης των μεταναστών. Υπάρχουν όμως και κάποια κοινά στοιχεία.

Οι τομείς που απορροφούν αλλοδαπό εργατικό δυναμικό χαρακτηρίζονται από μεγάλη ευελιξία και εποχικότητα στην παραγωγή. Είναι τομείς με χαμηλά επίπεδα τεχνολογίας, χαμηλή παραγωγικότητα και έχουν την ανάγκη να μειώσουν το εργατικό κόστος. Η πλειοψηφία των μεταναστών της Ν. Ευρώπης εργάζονται επίσημα ή άτυπα σε τομείς όπως η γεωργία, οι κατασκευές και οι οικοδομές, στην βιομηχανία-βιοτεχνία, στο τουρισμό και σε άλλες υπηρεσίες προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις.

Οι εμπειρικές έρευνες αλλά και θεωρητικές μελέτες υπολογίζουν επίσης αυξημένο ποσοστό άτυπης απασχόλησης ακόμη και στους μετανάστες που έχουν νόμιμα χαρτιά. Επίσης παρατηρείται αυξημένη γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα στους μετανάστες σε όλες τις χώρες, που ερμηνεύεται από επαγγελματική αστάθεια που τους διακρίνει, ιδιαίτερα όταν είναι παράνομοι από την εποχιακή φύση πολλών από τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες καθώς και από το γεγονός ότι αυτοί που αποφασίζουν να παραμείνουν στη χώρα υποδοχής βελτιώνουν σταδιακά τις επαγγελματικές τους συνθήκες με σταθερότερη εργασία και τόπο διαμονής, πράγμα που σχετίζεται άλλωστε και με τις διαδικασίες

³¹ Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστες,ό. π., σελ 90

νομιμοποίησης τους. Τέλος, σημαντικό ρόλο παίζουν τα δίκτυα μετανάστευσης που δημιουργούνται μεταξύ μεταναστευτικών κοινοτήτων στις χώρες τα οποία συνδέονται ή ταυτίζονται με τα δίκτυα διακίνησης μεταναστών και λειτουργούν ως άτυπα γραφεία εύρεσης εργασίας, με την έννοια ότι φέρνουν σε επαφή με εργοδότες τους μετανάστες που ανήκουν στην ίδια εθνική κοινότητα.³²

Ας δούμε τις σημαντικότερες διαφορές που εντοπίζονται στις διαδρομές ένταξης των μεταναστών στις χώρες της Νότιας Ευρώπης εκτός της Ελλάδας.

Στην Πορτογαλία η ένταξη των μεταναστών είναι διαφορετική για κάθε μεταναστευτική ομάδα λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών. Έτσι οι μετανάστες από χώρες της Ε.Ε που προέρχονται από αστικές περιοχές και έχουν μέσο ή υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, δουλεύουν συνήθως σε κατοπληρωμένες θέσεις και σε καλές εργασιακές συνθήκες που απαιτούν τεχνικά και επαγγελματικά προσόντα. Οι ανειδίκευτοι μετανάστες(πρώην αποικίες) ενώ θα αναμενόταν να δυσκολευτούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας λόγω της ύπαρξης πλεονάσματος ντόπιου ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού, καταφέρνουν και αυτοί να βρουν εργασία. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι μετανάστες από αυτές τις χώρες αποδέχονται να ασχοληθούν κάτω από συνθήκες εργασίας που είναι ιδιαίτερα άσχημες, κυρίως σε χειρωνακτικές εργασίες, στην βιομηχανία, στα ορυχεία, στις κατασκευές, στις μεταφορές και σε οικιακές υπηρεσίες, γεγονός που τις κάνει μη αποδεκτές από τους ντόπιους. Στις κατασκευές παρατηρείται ότι οι μετανάστες δουλεύουν ως χαμηλόμισθοι ανειδίκευτοι, ενώ οι Πορτογάλοι συνάδελφοι τους μεταναστεύουν για να δουλέψουν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με καλύτερους μισθούς.

Χαρακτηριστικό της πορτογαλικής αγοράς εργασίας είναι η εκτεταμένη και κοινωνικά αποδεκτή παραοικονομία, σε τομείς που υπάρχουν εργασίες από την υψηλότερη μέχρι την χαμηλότερη επαγγελματική και κοινωνική κλίμακα. Όσον αφορά την χαμηλότερη, οι εργασίες σχετίζονται με την παραοικονομία και σε αυτούς τους τομείς προτιμούνται οι μετανάστες. Στον τομέα της γεωργίας η αγορά είναι κλειστή για τους μετανάστες λόγω των ισχυρών τοπικών δικτύων συνεργασίας που υπάρχουν παραδοσιακά μεταξύ των ντόπιων.

³² Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ100-101

Οι μετανάστες στην Πορτογαλία δεν επηρεάζονται από την ανεργία γιατί είναι διατεθειμένοι να αποδεχτούν οποιαδήποτε εργασία είναι διαθέσιμη προκειμένου να μαζέψουν χρήματα για να επιστρέψουν στις πατρίδες τους ή να τα στείλουν πίσω στις οικογένειες τους. Όσοι μετανάστες χάσουν την δουλειά τους, μπορούν συνήθως να βρουν άλλη μέσα σε διάστημα λίγων μηνών. Η ανεργία όμως επηρεάζει τα παιδιά τους, τη δεύτερη γενιά μεταναστών, η οποία δε νιώθει ξένη έχει υψηλότερες κοινωνικές προσδοκίες και για αυτό δεν είναι διατεθειμένη να αποδεχτεί οποιαδήποτε εργασία. Η δεύτερη γενιά μεταναστών είναι περισσότερο ευάλωτη στην ανεργία, στην περιθωριοποίηση και με ροπή στην εγκληματικότητα, γιατί οι μετανάστες από χώρες της PALOP (πρώην αποικίες) ζουν σε υποβαθμισμένες συνοικίες, σε κακής κατάστασης σπίτια συχνά χωρίς νερό και ηλεκτρικό³³.

Στην Ισπανία το ποσοστό των μεταναστών ως προς τον συνολικό πληθυσμό υπολογίζεται σε 1% περίπου, ενώ ως προς το εργατικό δυναμικό γύρω στο 1,5%. Οι μετανάστες απασχολούνται στις κατασκευές, στις υπηρεσίες, στη γεωργία και στη βιομηχανία. Τα μεγαλύτερα προβλήματα αντιμετωπίζουν οι ανειδίκευτοι ή ημι-ειδικευμένοι μετανάστες από χώρες της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας και της Αφρικής, οι οποίοι βρίσκονται μεταξύ ανεργίας και επισφαλούς απασχόλησης σε ανειδίκευτες θέσεις της παραοικονομίας. Αυτοί οι μετανάστες εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί, εργάτες γης, μισθωτοί σε μπαρ- ξενοδοχεία- εστιατόρια, σε μικρές βιομηχανίες και βιοτεχνίες.

Μετά το 1991 η αγορά εργασίας ιδιαίτερα σε ορισμένες περιοχές έγινε λιγότερο ελκυστική για νέους μετανάστες καθώς ήταν πιο δύσκολο για τους παράνομους να βρουν δουλειά. Οι μετανάστες αυτοί χαρακτηρίζονται από έντονη κινητικότητα, οι περισσότεροι έχουν ιστορία σε περιστασιακές-εποχιακές δουλειές, με συνεχείς αλλαγές και μετακινήσεις ανάμεσα στην επίσημη και την ανεπίσημη αγορά εργασίας.³⁴

- Στις οικιακές υπηρεσίες η άτυπη εργασία εκτιμάται μεταξύ 40-60%, εργάζονται κυρίως γυναίκες από το Μαρόκο, τη Ν. Αμερική, την Πορτογαλία και τις Φιλιππίνες. Αυτές καλύπτουν τα κενά που άφησε η εσωτερική μετανάστευση από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές καθώς

³³ Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ 101-103

³⁴ Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ 103-105

και το γεγονός ότι οι Ισπανίδες έχουν ικανοποιητικό επίπεδο και υψηλές κοινωνικές προσδοκίες. Παρόλη την αυξημένη ανεργία απορρίπτουν τέτοιες θέσεις θεωρώντας τις χαμηλού κύρους.

- Στην γεωργία σε ορισμένες περιοχές μετά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οι Ισπανοί εργάτες γης μειώνονται και αντικαθίστανται από μετανάστες είτε γιατί οι ντόπιοι στράφηκαν σε άλλους τομείς με καλύτερους μισθούς και πιο ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας είτε λόγω της υψηλής εποχικότητας που χαρακτηρίζει τον τομέα αλλά και το γεγονός ότι μεγάλο τμήμα των εργαζομένων δουλεύει άτυπα. Το ξένο εργατικό δυναμικό στον συγκεκριμένο τομέα συμβάλλει στην επιβίωση ορισμένων μικρών και μεσαίων γαιοκτημόνων που ζητούν φτηνό εργατικό δυναμικό για να ξεπεράσουν την κρίση
- Στο λιανικό εμπόριο και στα μικρά εργαστήρια τεχνιτών οι ντόπιοι οργανώθηκαν σε μεγαλύτερα εργαστήρια ή σε εμπορικά μαγαζιά με κύρος αφήνοντας το πεδίο ελεύθερο για ορισμένους αλλοδαπούς που εξασφαλίζουν σχετικά εύκολα τις απαραίτητες άδειες και υποστηρίζονται από πρόγραμμα κατάρτισης, επιδοτήσεις.
- Τέλος πολλοί μετανάστες ξεκίνησαν δικές τους επιχειρήσεις ξενοδοχεία, μπαρ, εστιατόρια, στηριζόμενοι στην φθηνή άτυπη απασχόληση συμπατριωτών τους, οι οποίοι βρισκόταν κάτω από ένα αντιφατικό καθεστώς μεταξύ αλληλεγγύης και εκμετάλλευσης.

Στην Ιταλία οι μετανάστες εργάζονται σε τομείς όπως το λιανικό εμπόριο, οι κατασκευές και οικοδομές, οι μεταφορές, ο τουρισμός, η τροφοδοσία. Ένα μεγάλο τμήμα μεταναστών ιδιαίτερα οι γυναίκες εργάζονται σε προσωπικές και οικιακές υπηρεσίες. Πριν από την νομιμοποίηση του 1990 πολλοί μετανάστες εργάζονταν στην γεωργία ή ως υπαίθριοι πωλητές. Από τότε αυξήθηκε η απασχόληση των μεταναστών στις κατασκευές, στη βιομηχανία-βιοτεχνία και στις υπηρεσίες.

Πολλές από αυτές τις δραστηριότητες χαρακτηρίζονται ως ένταση εργασίας και από υψηλά ποσοστά άτυπης απασχόληση ενώ σε όλες εντοπίζεται αυξημένη ζήτηση για φτηνό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό για το οποίο δεν υπάρχει ικανοποιητική προσφορά από τους ντόπιους. Οι μετανάστες στην Ιταλία καλύπτουν ανάγκες στην αγορά εργασίας όπως οι οικιακές υπηρεσίες, στη φύλαξη των παιδιών, ηλικιωμένων και στον καθαρισμό σπιτιών. Το λιανικό εμπόριο το οποίο αρχίζει να εκλείπει και να περνά στα

χέρια των μεταναστών, οι οποίοι κάνουν τους μικροπωλητές. Στις κατασκευές- οικοδομές δουλεύουν ως ανειδίκευτοι εργάτες σε όλες τις περιοχές ακόμη και σε αυτές που πλήττονται από υψηλή ανεργία. Οι περισσότεροι είναι παράνομοι και δουλεύουν ανεπίσημα. Τέλος μικρής κλίμακας βιομηχανίες στα βιομηχανικά κέντρα του Βορρά. Κλάδοι όπως μεταλλουργίας, πλαστικών, κεραμικών. Οι περισσότεροι εργάζονται σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και κάποιοι σε μικρά οικογενειακά εργαστήρια.³⁵

³⁵ Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ 105-106

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο η αγορά εργασίας της χώρας υποδοχής παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερα αλληλεξαρτώμενα χαρακτηριστικά, τα οποία έχουν άμεσες επιπτώσεις στην απασχόληση των μεταναστών. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι η κατατημένη αγορά εργασίας, η κυριαρχία των οικογενειακών μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων γεγονός που συνδέεται με την ατελή μισθωτοποίηση και την ύπαρξη και επέκταση ενός διευρυμένου ανεπίσημου τομέα.

Επομένως σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας διαμορφώνονται και οι συνθήκες απασχόλησης των μεταναστών.

Σύμφωνα με την έρευνα του Ιωσηφίδη³⁶ που πραγματοποιήθηκε την Αττική οι μετανάστες απασχολούνται στον τομέα της οικοδομής, στην βιοτεχνία-βιομηχανία, σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις(εστιατόρια, μεταφορικές εταιρίες), στον τομέα καθαριότητας, στο μικρεμπόριο, στα ναυτικά επαγγέλματα, στον οικιακό τομέα (ως οικιακοί βοηθοί), σε προσωπικές υπηρεσίες(φύλαξη παιδιών, περιποίηση ηλικιωμένων). Επίσης απασχολούνται στον τομέα της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.

Ένα μικρό ποσοστό μεταναστών είναι αυτοαπασχολούμενοι και ασχολούνται με το εμπόριο. Είναι ιδιοκτήτες καταστημάτων ή επιχειρήσεων. Οι επιχειρηματικές δραστηριότητες των μεταναστών πραγματοποιούνται σε τομείς που δεν απαιτούν αξιόλογες επενδύσεις και εμπίπτουν σε δυο μεγάλες κατηγορίες. Πρώτον, κάποιοι μετανάστες άνοιξαν επιχείρηση σε τομείς έντασης εργασίας, που απαιτούν πολλές ώρες εργασίας και πρέπει να διαρκεί όλο το 24ώρο ώστε να είναι βιώσιμη π.χ περίπτερο. Δεύτερον, περιπτώσεις που αφορούν την κάλυψη της ζήτησης από τους ίδιους τους συμπατριώτες τους για εργασία.³⁷

³⁶ Α. Ιωσηφίδης <<Αγορά εργασίας και απασχόληση των μεταναστών στην Αθήνα>>, στο Μαρβάκης-Παρσάνογλου Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, Ελληνικά γράμματα, σελ. 235

³⁷ Λαμπριανίδης Λ, Λυμπεράκη Α, Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ. 248

Επίσης κάποιοι μετανάστες είναι άνεργοι και αυτό οφείλεται στον κορεσμό που υπάρχει στην αγορά εργασίας από αλλοδαπό εργατικό δυναμικό. Επιπλέον κάποιοι απασχολούνται κυρίως ως τεχνίτες, πλασιέ, ταξιτζήδες.

Επίσης παρατηρήθηκε ότι οι μετανάστες παρουσιάζουν μεγάλη κινητικότητα μεταξύ των εργασιών αλλά όχι μεταξύ περιοχών και προσφέρουν σε μεγάλο βαθμό ανειδίκευτη εργασία. Η πλειοψηφία των μεταναστών εργάζεται κάτω από άθλιες συνθήκες και απασχολούνται κυρίως σε επαγγέλματα που δεν έχουν ζήτηση και ανήκουν στα βαριά και ανθυγιεινά, όπου στα επαγγέλματα αυτά υπάρχει κίνδυνος ατυχημάτων.

Με το πέρασμα του χρόνου οι συνθήκες εργασίας των μεταναστών έχουν βελτιωθεί και ενώ τα πρώτα χρόνια της εισόδου τους στην χώρα εργαζόταν με πολύ χαμηλό μεροκάματο, ανασφάλιστοι και με εξαντλητικά ωράρια, διαπιστώνεται ότι τα πράγματα έχουν αλλάξει. Η πλειοψηφία των μεταναστών δεν είναι πια ανασφάλιστοι (αν και μερική ασφάλιση), παίρνουν μεροκάματο ίσο με αυτό των ντόπιων εργαζομένων και οργανώνονται.³⁸

Από αυτά βέβαια δεν σημαίνει ότι παύουν να έχουν προβλήματα στον τομέα απασχόλησης. Απεναντίας επικρατεί η άποψη ότι μετανάστες «κλέβουν» τις δουλειές των ντόπιων, με αποτέλεσμα αυτό να ενισχύει το αρνητικό κλίμα μεταξύ ντόπιων και ξένων. Οι μετανάστες εργάζονται σε εργασίες τις οποίες αρνείται να εργαστεί το ντόπιο εργατικό δυναμικό και έτσι οι εργοδότες εκμεταλλεύονται την ανάγκη τους για εργασία και τους προσφέρουν βαριές, βρώμικες και κακοπληρωμένες εργασίες. Στην ουσία όμως τα άτομα αυτά καλύπτουν θέσεις που οι ντόπιοι εργαζόμενοι δεν ενδιαφέρονται να καλύψουν και μάλιστα με χαμηλότερη μισθοδοσία. Αυτό κάνει θελκτικούς τους μετανάστες και έχουν μεγάλη προσαρμοστικότητα ως εργατικό δυναμικό.

Το γεγονός ότι καλύπτουν τέτοιου είδους θέσεις εργασίας, αποτελεί κέρδος για την χώρα, καθώς ο μετανάστης καλύπτει τα βασικά του έξοδα στη χώρα υποδοχής, άρα αυξάνεται η ζήτηση. Επίσης ο εργοδότης ο οποίος μειώνει τα έξοδα μισθοδοσίας, αυξάνει τα έξοδα του και τα κέρδη του. Ο μετανάστης αποταμιεύει κάποιο ποσό και τα υπόλοιπα χρήματα τα

³⁸ Λαμπριανίδης Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ. 231

διαθέτει στη χώρα του, άρα έχουμε αύξηση της ζήτησης και από τις δυο πλευρές.³⁹

Όταν μιλάμε για εργασία μεταναστών εννοούμε συνεχείς εναλλαγές μεταξύ πλήρης απασχόλησης, μερικής απασχόλησης, εποχικής απασχόλησης, υποαπασχόλησης για μεγάλα χρονικά διαστήματα ή ανεργία.⁴⁰ Οι λέξεις κλειδιά όμως που περιγράφουν καλύτερα τις συνθήκες εργασίας των μεταναστών στην χώρα υποδοχής είναι ανασφάλεια, αστάθεια, περιθωριακότητα και χαμηλό στάτους. Εργασιακή αστάθεια ορίζεται η συχνότητα με την οποία ο μετανάστης αλλάζει τομείς απασχόλησης π.χ από τον οικοδομικό τομέα στον τομέα της καθαριότητας. Με άλλα λόγια τη σχετική έλλειψη εξειδίκευσης και παραμονής σε ένα συγκεκριμένο τομέα απασχόλησης. Ως εργασιακή ανασφάλεια ορίζουμε τη διάρκεια κάθε θέσης εργασίας, την πιθανότητα απώλειας της.

Τα τελευταία χρόνια η αγορά εργασίας παρουσιάζει μια σημαντική αύξηση προσφοράς εργασίας, η οποία στο μεγαλύτερο βαθμό είναι παράνομη και με σημαντικές διαφορές ως προς διάφορα χαρακτηριστικά, όπως εκπαίδευση, ηλικία, φύλο, φυσική κατάσταση. Έτσι δημιουργούνται δυο αγορές εργασίας με διαφορετικό νομικό πλαίσιο. Μια νόμιμη αγορά στην οποία ισχύουν η γενική νομοθεσία και ενδεχομένως οι ειδικές συλλογικές συμβάσεις περί ελαχίστων ορίων αμοιβών, εργοδοτικών και εργατικών εισφορών. Ταυτόχρονα και παράλληλα λειτουργεί η παράνομη αγορά στην οποία η πλευρά της ζήτησης είναι σαφώς ισχυρότερη της πλευράς της προσφοράς, δεδομένου ότι οι ανεπίσημοι μετανάστες όχι μόνο δεν έχουν την νομική ή συνδικαλιστική προστασία αλλά αντίθετα είναι εκτεθειμένοι στον κίνδυνο της σύλληψης και της αποπομπής.⁴¹

Επίσης υπάρχουν κάποιοι θεσμικοί παράγοντες που αυξάνουν το κόστος εργασίας για τους εργοδότες όπως τυχόν δυσκολία απολύσεων, υψηλές αποζημιώσεις, υψηλές εισφορές στις κοινωνικές ασφάλισεις, σε σχέση με την αποδοτικότητα των επιχειρήσεων, οι οποίοι επηρεάζουν αρνητικά την πρόσληψη νομίμων εργατών οι οποίοι καταφεύγουν προς τη χαμηλού κόστους παραοικονομία, στην οποία εργάζονται οι ανεπίσημοι μετανάστες. Η διαφορά είναι ότι οι ντόπιοι που συμμετέχουν στην

³⁹ Ναζάκης Χ, Χλέτσος Μ, Μετανάστες και μετανάστευση, Αθήνα, Πατάκη, 1990

⁴⁰ Μαρβάκης-Παρσανόγλου Μετανάστες ...,ό. π., σελ. 235

⁴¹ ΚΕΔΟΑ «Μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας στην Β. Ελλάδα» σελ. 11

παραοικονομία έχουν την δυνατότητα να αναζητήσουν εργασία στην επίσημη οικονομία, ενώ οι ανεπίσημοι μετανάστες είναι παγιδευμένοι στην παραοικονομία μη έχοντας άλλη επιλογή, με όλες τις συνέπειες που η κατάσταση αυτή συνεπάγεται για τους ίδιους, τους εργοδότες και την οικονομία. Οι εργοδότες σε ένα κλάδο με μεγάλη απασχόληση ανεπίσημων μεταναστών είναι υπέρ της ανεπίσημης μετανάστευσης λόγω του χαμηλού κόστους εργασίας.⁴²

Σύμφωνα με μελέτη που διεξήχθη από το Κέντρο Ερευνών Διεθνούς Οικονομικής και Ανάπτυξης⁴³, η ανεπίσημη μετανάστευση περιλαμβάνει τους μόνιμα ανεπίσημους μετανάστες και τους προσωρινά παράνομους. Με βάση αυτή την διάκριση διαμορφώνονται οι συνθήκες εργασίας των ανεπίσημων μεταναστών.

Όσον αφορά την απασχόληση των νόμιμα ανεπίσημων μεταναστών είναι κυρίως μερική και σποραδική και σε μικρή αναλογία είναι πλήρης. Επίσης οι κύριοι τομείς απασχόλησης είναι η γεωργία και οι οικοδομές-κατασκευές και η βιομηχανία-βιοτεχνία. Επίσης η απασχόληση των μεταναστών παρουσιάζει κάποια χαρακτηριστικά, πρώτον υπάρχει σημαντική μετακίνηση μεταξύ των εργασιών, δεδομένου ότι ένα μικρό ποσοστό απασχολείται σε σταθερές εργασίες. Παρότι όμως παρουσιάζεται μεγάλη κινητικότητα μεταξύ εργασιών, οι μετανάστες παρουσιάζουν σημαντική τάση να παραμένουν στην ίδια περιοχή. Ο ανεπίσημος μετανάστης δέχεται οποιαδήποτε δουριά του προσφέρεται και αποφεύγει τις άσκοπες μετακινήσεις σε νέες περιοχές λόγω έλλειψης πληροφοριών και των κινδύνων που συνεπάγεται η μετακίνηση σε νέο περιβάλλον. Ακόμη αναλαμβάνουν εργασίες ανάλογα με τις δυνατότητες τους. Ασχολούνται σε δουλειές ανειδίκευτου εργάτη ενώ έχουν εκπαίδευση τεχνική ή γενική άνω του δημοτικού. Ως προς τον τόπο διαμονής ζουν σε χωριά, σε μικρές πόλεις, σε μεγαλύτερες πόλεις και στην ύπαιθρο.

Οι προσωρινά ανεπίσημοι μετανάστες εργάζονται μερικώς και πλήρως. Απασχολούνται στην γεωργία, στις οικοδομές-κατασκευές, ενώ στην βιομηχανία-βιοτεχνία δεν απασχολούνται. Απασχολούνται σε σταθερές εργασίες αλλά παρουσιάζουν μεγάλη γεωγραφική κινητικότητα. Απασχολούνται σε δουλειές ανειδίκευτου εργάτη ενώ ένα μικρό ποσοστό έχει

⁴² Γλύτσος « Μετανάστευση στην Ελλάδα»...ό. π., σελ.2-3

⁴³ ΚΕΔΟΑ Μετανάστευση και τοπικές ...ό. π., σελ. 11

κάποια τεχνική εκπαίδευση ή έχει τελειώσει δημοτικό. Οι προσωρινά ανεπίσημοι μετανάστες προτιμούν να μένουν στην ύπαιθρο και τα χωριά. Ελάχιστοι διαμένουν σε μικρές ή μεγάλες πόλεις. Αυτό έχει σχέση με το ότι απασχολούνται στο γεωργικό τομέα και με το ότι εμφανίζονται το καλοκαίρι.

Σε αυτό το πλαίσιο του καθημερινού αγώνα για την εξασφάλιση της επόμενης απασχόλησης ενός τόσο κρίσιμου αγώνα για την επιβίωση σε ένα εχθρικό και ενίοτε επικίνδυνο περιβάλλον, καθοριστικό ρόλο παίζουν οι στρατηγικές εξεύρεσης εργασίας. Κυρίαρχη στρατηγική πέρα από την προσωπική αναζήτηση με διάφορους τρόπους είναι αυτή που βασίζεται στα ανεπίσημα κοινωνικά δίκτυα μεταναστών, φίλων, συγγενών. Πρακτικές όπως η δημιουργία επαφών μεταξύ μεταναστών και εργοδοτών μέσω άλλων που ήδη απασχολούνταν στους εργοδότες ή διάδοση πληροφοριών για πιθανές ανάγκες σε εργατικό δυναμικό σε διάφορα οικοδομικά έργα ή σε δημόσια έργα είναι τρόποι εξεύρεσης εργασίας.⁴⁴

5.2 ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ – ΔΑΠΑΝΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα εισοδήματα των μεταναστών μπορούμε να τα προσεγγίσουμε με δυο τρόπους. Ανάλογα με την εθνικότητα των μεταναστών και ανάλογα με τον τύπο εργασίας ή τον τομέα εργασίας που αναλαμβάνουν.

Σύμφωνα με την έρευνα του Ιωσηφίδη οι Αλβανοί μετανάστες φαίνεται ότι απολαμβάνουν χαμηλότερο εισόδημα από τις άλλες ομάδες. Αυτό πιθανό να οφείλεται όχι μόνο στα εργασιακά τους χαρακτηριστικά αλλά και στην έντονη συσχέτιση τους με εγκληματικές δραστηριότητες. Αυτή η προκατάληψη κάνει διστακτικότερους τους εργοδότες να τους προσλάβουν με επιπτώσεις και στις απολαβές τους. Οι Αιγύπτιοι απολαμβάνουν το υψηλότερο κατά μέσο όρο μικτό εισόδημα, λόγω καλύτερων απολαβών από το μικρεμπόριο. Οι μετανάστριες από τις Φιλιππίνες απολαμβάνουν το υψηλότερο καθαρό εισόδημα κατά μέσο όρο αφού οι περισσότερες από αυτές διαμένουν στις

⁴⁴ Α. Ιωσηφίδης <<Αγορά εργασίας και απασχόληση των μεταναστών στην Αθήνα>>, στο Μαρβάκης-Παρσάνογλου Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, Ελληνικά γράμματα, 2001,σελ. 239-241

οικίες των εργοδοτών τους και μειώνουν με αυτό τον τρόπο τα έξοδα τους σε φαγητό και ενοίκιο.⁴⁵

Υπάρχει επίσης ένα ποσοστό μεταναστών που λαμβάνει μεγαλύτερη αμοιβή από τους ντόπιους που κάνουν την ίδια δουλειά, στον ίδιο εργοδότη. Αυτό συμβαίνει όταν ο εργοδότης αναγνωρίζει ότι οι μετανάστες εργαζόμενοι είναι πιο παραγωγικοί.⁴⁶

Επίσης τα εισοδήματα των μεταναστών μπορούμε να τα προσεγγίσουμε ανάλογα με τον εργασιακό τομέα. Ο οικοδομικός τομέας χαρακτηρίζεται από έντονες διακυμάνσεις στις οικονομικές απολαβές των εργαζομένων μεταναστών, ανάλογα με τον εκάστοτε εργοδότη, τη φύση και την διάρκεια των εργασιών και τον τύπο. Σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις απολαμβάνουν εισόδημα πάνω από το μέσο όρο. Το ίδιο και σε μεγαλύτερο παρατηρούνται σε εργασίες που σχετίζονται με το μικρεμπόριο. Στον τομέα της καθαριότητας και των προσωπικών υπηρεσιών παρουσιάζονται τα ίδια χαρακτηριστικά με τον οικοδομικό τομέα, ενώ στον οικιακό τομέα οι απολαβές ήταν υψηλότερες και σταθερές. Γενικά οι μετανάστες καταλαμβάνουν χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα οι ντόπιοι εργαζόμενοι να έχουν αρχίσει να αποσύρονται από τις θέσεις εργασίας.⁴⁷

Τα εισοδήματα των μεταναστών έχουν βελτιωθεί σημαντικά σήμερα και φτάνουν τα 9,000 ευρώ. Εξαιρέση αποτελούν οι απασχολούμενοι στις κατασκευές και αυτοί στις λοιπές εργασίες, όπου υπάρχει υψηλό ποσοστό μεταναστών (27%) με εισοδήματα υψηλότερα από 9,000 ευρώ. Τα πιο κακοπληρωμένα επαγγέλματα είναι οι κατασκευές και η απασχόληση στην βιομηχανία. Ενώ οι χειρότερα αμειβόμενες εργασίες βρίσκονται στις μη μόνιμες εργασίες και στη γεωργία. Τα μέσα ετήσια οικογενειακά εισοδήματα είναι υψηλότερα από τα αναμενόμενα. Το (71,4%) των νοικοκυριών που συμμετείχαν στην έρευνα παρουσίασαν εισόδημα μεταξύ 6,000 ευρώ. και 15,000 ευρώ. ετησίως.

Από την άλλη πλευρά οι συνολικές ετήσιες δαπάνες δεν υπερβαίνουν τα 9,000 ευρώ. Ο μέσος όρος είναι 6,000 ευρώ ετησίως. Οι δαπάνες αυτές είναι χαμηλότερες από τις αντίστοιχες των ελληνικών οικογενειών. Αυτό οφείλεται στο ότι οι μετανάστες στερούνται διάφορα καταναλωτικά αγαθά για κάποιο χρονικό διάστημα, σε μια προσπάθεια να αποταμιεύσουν ώστε να

⁴⁵ Μαρβάκης, Παρσανόγλου, Μετανάστες ...,ό. π., σελ.237

⁴⁶ Λαμπριανίδης, Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ.233

⁴⁷ Μαρβάκης, Παρσανόγλου, Μετανάστες ...,ό. π., σελ.237

μπορούν να αγοράσουν κάποια άλλα αγαθά. Η μεγάλη διαφορά στην κατανάλωση τους σε σχέση με τους Έλληνες εντοπίζεται στις δαπάνες ενοικίου, οι οποίες στους μετανάστες είναι ιδιαίτερα χαμηλές. Αυτό είναι απόδειξη του ότι συχνά στεγάζονται για μεγάλα διαστήματα σε πολύ κακής ποιότητας διαμερίσματα. Επίσης εντύπωση προκαλεί το υψηλό ποσοστό δαπανών διατροφής και ενοικίου και οι λογαριασμοί κοινής ωφέλειας.⁴⁸

Ο μισθός του ανεπίσημου μετανάστη είναι μικρότερος από ότι του νόμιμου ή του ντόπιου εργάτη εξαιτίας της περιορισμένης ικανότητας που έχει ακριβώς λόγω της παρανομίας, να μετακινηθεί μεταξύ περιοχών ή εργοδοτών. Στην περίπτωση αυτή ενώ ο μισθός μπορεί τυπικά να προσδιορισθεί μετά από ατομική διαπραγμάτευση με τον εργοδότη, ουσιαστικά ο εργοδότης έχει τον αποφασιστικό ρόλο. Έτσι μπορεί κανείς να υποθέσει ότι ο εργοδότης προσφέρει τον ελάχιστο νόμιμο μισθό ο οποίος είναι πάντα σημαντικά χαμηλότερος του μέσου. Ακόμη μπορεί ο εργοδότης να προσφέρει ένα μισθό που κατά την κρίση του να είναι δίκαιος, υπό την έννοια ότι επιτρέπει στον ανεπίσημο μετανάστη ένα ελάχιστο –κατά την γνώμη του εργοδότη επίπεδο διαβίωσης. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο εργοδότης θα προσλάβει μόνο ανεπίσημους μετανάστες. Είναι λογικό να προσλαμβάνει μια ορισμένη αναλογία νομίμων ή ντόπιων και παράνομων εργατών για λόγους ασφάλειας στο χώρο της δουλειάς. Με άλλα λόγια ο προσδιορισμός του μισθού και της απασχόλησης των ανεπίσημων μεταναστών δε γίνεται με τον μηχανισμό των απρόσωπων δυνάμεων ζήτησης και προσφοράς, αλλά με διαπραγμάτευση σε ατομική βάση λαμβάνοντας υπ' όψη διάφορα κριτήρια όχι άμεσα οικονομικά. Τα κέρδη από την απασχόληση των ανεπίσημων μεταναστών –εργατών είναι υπέρ του εργοδότη και είναι μεγαλύτερα από ότι στην περίπτωση των νομίμων μεταναστών. Η αμοιβή των ανεπίσημων μεταναστών είναι σημαντικά κατώτερη από εκείνη των ελλήνων, με άλλα λόγια υπάρχει μια σημαντική διαφορά μεταξύ παρανόμων και νομίμων μεταναστών και μεταξύ παρανόμων και ελλήνων στις αμοιβές η οποία δεν οφείλεται στην παραγωγικότητα. Θα μπορούσαμε λοιπόν να υποθέσουμε ότι οι αμοιβές των ανεπίσημων μεταναστών είναι μικρότερες γιατί η κατάσταση της παρανομίας τους φέρνει σε ασθενέστερη διαπραγματευτική θέση και δεν συμμετέχει ισότιμα στην αγορά εργασίας.⁴⁹

⁴⁸ Λαμπριανίδης, Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ.233

⁴⁹ ΚΕΔΟΑ Μετανάστευση και τοπικές...,ό π., σελ. 11-12, 32-34

Τέλος κάποιοι μετανάστες στέλνουν χρήματα στη χώρα τους με σκοπό την υποστήριξη της οικογένειάς τους, για να αγοράσουν ένα σπίτι, για να κάνουν μια επένδυση. Το γεγονός ότι οι μετανάστες στη χώρα υποδοχής δημιουργούν αλλά και δαπανούν το σύνολο των εισοδημάτων τους, αναδεικνύει την σημασία των μεταναστών για την οικονομία της χώρας υποδοχής, καθώς οι πολλαπλασιαστικές τους επιπτώσεις φαίνεται ότι δεν περιορίζονται στην παραγωγή μέσω της διατήρησης χαμηλού κόστους εργασίας αλλά επεκτείνονται και στην κατανάλωση.⁵⁰

⁵⁰ Λαμπριανίδης, Αλβανοί μετανάστες ..., ό. π., σελ.223

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η σχεδόν ξαφνική μετατροπή της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής μεταναστών φαίνεται πως βρήκε απροετοίμαστους Κράτος και πολίτες. Η μαζική είσοδος οικονομικών μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του 1990 χτύπησε σαν κεραυνός εν αιθρία την ελληνική κοινωνία, που ως τότε αυτάρεσκα θεωρούσε τον εαυτό της μοναδικό και ενιαίο και τον πληθυσμό της στην πλειοψηφία του ομογενή και πάντοτε αποτελούσε θέμα ταμπού κάθε δημόσια συζήτηση περί μειονοτήτων. Το στερεότυπο της παραδοσιακής ελληνικής φιλοξενίας έπρεπε να τοποθετηθεί σε διαφορετική βάση, καθώς η νέα απρόσμενη κατάσταση δημιουργούσε τις προϋποθέσεις ανάπτυξης ξενοφοβικής συμπεριφοράς. Το ως τότε πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής ήταν καθορισμένο στη βάση παρελθουσών αναγκών που είχαν από καιρό αλλάξει και που οι νέες συνθήκες πιεστικά επέβαλαν τον αναπροσδιορισμό του.⁵¹

Πριν το 1989, μπορούμε να πούμε ότι η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα, απουσίαζε. Μετά το 1989, η πολιτική εκφράστηκε με την ψήφιση αυστηρού νόμου όχι για την μετανάστευση αλλά για τους ξένους στην Ελλάδα, ενώ το 1998 άρχισε η εφαρμογή του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης μεταναστών. Η επιλογή αυτής της πολιτικής με το ρόλο και την ανάμειξη της αστυνομίας ως σχεδόν αποκλειστικού μηχανισμού του κράτους στη δημόσια επικοινωνία με τους μετανάστες, διαμόρφωσε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η μετανάστευση συνδέθηκε με την εγκληματικότητα.⁵²

Το αρχικό θεσμικό πλαίσιο ρύθμισης της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης εντοπίζεται στις διατάξεις του Ν. 4310/1929. Από τις αρχές όμως της δεκαετίας του 1980 έγινε κατανοητό ότι η εφαρμογή του συγκεκριμένου νομοθετήματος, αδυνατούσε να ανταποκριθεί στις ραγδαίες μεταβαλλόμενες συνθήκες στο πεδίο της μετανάστευσης. Παράλληλα, δημιουργούνταν νέες υποχρεώσεις για την κάλυψη των μεταναστών εξαιτίας

⁵¹ Λαμπρινίδης Λ, Λυμπεράκη Α, Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ.109

⁵² Μαρβάκης Αθ, Παρσανόγλου Δ, Μετανάστες,ό. π.,

της εφαρμογής μηχανισμών Διεθνών Οργανισμών, που είχαν επικυρωθεί από την Ελληνική πολιτεία.⁵³

Η ανάδειξη νομικών προβλημάτων και η επιδείνωση της κοινωνικοπολιτικής συγκυρίας οδήγησαν τελικά στην υιοθέτηση ενός νέου θεσμικού πλαισίου, το οποίο τυποποιήθηκε με την ψήφιση του Ν. 1975/91. Βασική επιδίωξη του νομοθέτη ήταν από τη μια πλευρά να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης και από την άλλη να προσαρμόσει τις εθνικές πολιτικές με την μεταναστευτική πολιτική των κρατών-μελών της Δυτικής Ευρώπης.⁵⁴

Ο νόμος 1975 του 1991 καθορίζει την είσοδο και παραμονή των αλλοδαπών στην Ελλάδα. Τα βασικά ζητήματα που ρυθμίζει είναι οι συνοριακοί έλεγχοι, οι συνθήκες εισόδου, παραμονής, εργασίας και εξόδου των αλλοδαπών, οι διαδικασίες απέλασης, καθώς και τα κριτήρια εξέτασης αιτήσεων ασύλου. Τη βασική ευθύνη, σύμφωνα με τον νόμο φέρει το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης αλλά προβλέπεται συνεργασία μεταξύ αυτού και των Υπουργείων Εσωτερικών, Εξωτερικών και Δικαιοσύνης, καθώς και διαφόρων δημοσίων οργανισμών και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.⁵⁵ Μια από τις αδυναμίες του συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου ήταν ότι δεν είχαν προβλεφθεί μέτρα για την ένταξη των μεταναστών.

Φθάνουμε έτσι στα μέσα του 1997, όποτε η κυβέρνηση αρχίζει να σκέφτεται σοβαρά την διεξαγωγή ενός προγράμματος εκτεταμένης νομιμοποίησης των μεταναστών, καταλήγοντας σε δυο Προεδρικά Διατάγματα (Π.Δ 358/97 και Π.Δ 359/97), προκειμένου να ρυθμίσουν ζητήματα που αφορούν την καταγραφή όλων των ανεπίσημων μεταναστών και την διαδικασία νομιμοποίησης τους. Το πρόγραμμα αποτελείται από δυο φάσεις – στάδια, καθένα από τα οποία ρυθμίζεται από το αντίστοιχο Προεδρικό Διάταγμα. Η πρώτη φάση αφορά την διαδικασία απόκτησης της Προσωρινής Κάρτας Παραμονής(λευκή κάρτα) και η δεύτερη την διαδικασία απόκτησης της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας(πράσινη κάρτα)⁵⁶

Οι κάτοχοι της λευκής κάρτας, αποκτούν το δικαίωμα παραμονής στην χώρα για μικρό χρονικό διάστημα και είναι υποχρεωμένοι να υποβάλλουν εκ

⁵³ Γ. Αμίτσης,Γ. Λαζαρίδη, Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές ...,ό. π.,

⁵⁴ Γ. Αμίτσης,Γ. Λαζαρίδη, Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές ...,ό. π.,

⁵⁵ Λαμπρινίδης Λ, Λυμπεράκη Α, Αλβανοί μετανάστες ...,ό. π., σελ125

⁵⁶ Γ. Αμίτσης,Γ. Λαζαρίδη, Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές ...,ό. π.,

νέου αίτηση για την απόκτηση της πράσινης. Οι απαιτήσεις για ιατρικές εξετάσεις, πιστοποιητικά ποινικών μητρώων, ήταν υπερβολικές και δημιούργησαν μεγάλες καθυστερήσεις. Παράλληλα ζητείται από τους μετανάστες η προσκόμιση ενσήμων. Όσοι από αυτούς εργαζόταν χωρίς ασφάλεια αναγκάστηκαν να αγοράσουν ακόμη και μόνοι τους τα ένσημα για να μπορέσουν να υποβάλλουν τα χαρτιά τους για την απόκτηση της πράσινης κάρτας.⁵⁷

Η μέχρι τώρα εμπειρία, ανέδειξε την απροθυμία του κρατικού μηχανισμού να συνδράμει στην διαδικασία νομιμοποίησης. Ο αριθμός των πράσινων καρτών που έχουν εκδοθεί είναι περιορισμένες ενώ η ενημέρωση στους αλλοδαπούς είναι περιορισμένη και συγκεχυμένη. Τελικά διαφαίνεται ότι η Ελλάδα δεν έχει αποφασίσει τι θέλει να κάνει τους μετανάστες, δεν έχει μια συγκεκριμένη πολιτική στήριξης των μεταναστών. Οφείλει ο μετανάστης να πληρώνει ασφαλιστικές εισφορές για σύνταξη από την στιγμή που δεν είναι ξεκάθαρο, αν θα πάρει ή αν συνταξιοδοτηθεί στην Ελλάδα ή αν θα δικαιούται να μεταβιβάσει το δικαίωμα στην χώρα του. Το αποτέλεσμα όλων αυτών, είναι να αισθάνονται απομονωμένοι, ευάλωτοι στην φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό, την εργασιακή εκμετάλλευση και την ανεργία.⁵⁸

Ο Ν. 2910/2001 ήρθε να αποδεσμεύσει τον μετανάστη από τον δεσμό του ενός συγκεκριμένου εργοδότη. Δημιουργούνται προϋποθέσεις για ευκολότερη απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας. Κατοχύρωσε δικαιώματα και την ένταξη στην ελληνική κοινωνία, καθώς τους διασφάλισε πρόσβαση στην εκπαίδευση για τα παιδιά τους, στην δικαιοσύνη, την κοινωνική ασφάλιση. Παρόλα αυτά, το τελικό σχέδιο νόμου δεν είχε ένα πραγματικό μηχανισμό στρατολόγησης της αγοράς, έκανε μεταφορά του μηχανισμού ενός χρόνου διαμονής δικαιοδοσία των τοπικών αρχών. Αυτό δημιούργησε επιπλέον χάος από τις προηγούμενες διαδικασίες, βρήκε εντελώς απροετοίμαστες τις τοπικές αρχές, που το μόνο έγγραφο για να βασιστούν ήταν μια ανακοίνωση του Υπουργείου, που ενημέρωνε ότι 351.000 μετανάστες έκαναν αίτηση για άδεια παραμονής και εργασίας. Τον Νοέμβριο του 2003 η Βουλή ενέκρινε έξι

⁵⁷ Ναζάκης Χ, Χλέτσος Μ, Μετανάστες και μετανάστευση, Πατάκη, Αθήνα, 1990, σελ.32-33

⁵⁸ Ναζάκης Χ, Χλέτσος Μ, Μετανάστες ...,ό. π., σελ.33-35

τροποποιήσεις στον μεταναστευτικό νόμο και οι πιο σημαντικές ήταν οι παρακάτω:

- Οι μετανάστες που ανανεώνουν την ετήσια άδεια παραμονής για πάνω από μια φορά δικαιούνται άδεια για επιπλέον δυο έτη
 - Η κατάσταση εργασίας τους μπορεί να αλλάξει
 - Η άδεια χορήγησης άδειας παραμονής δίδεται από τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας
 - Αιτήσεις που δεν καταθέτονται λόγω υπαιτιότητας του κράτους γίνονται αποδεκτές από τους μετανάστες μετά την λήξη της προθεσμίας
- Από την εφαρμογή του Ν.2910/01 και την αποκτηθείσα εμπειρία σε θέματα εισόδου και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα, διαπιστώθηκε η ανάγκη για την αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου, με βασικούς άξονες την απλούστευση των διαδικασιών και την ταχύρυθμη έκδοση των αδειών διαμονής, την ορθολογική οργάνωση και διασύνδεση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας, σύμφωνα με τις επιταγές του κοινοτικού κεκτημένου.

Με τον νέο Ν.3386/2005 ο οποίος ισχύει από 1.1.2006 θεσπίζεται ένα σύστημα διαχείρισης μη γραφειοκρατικό, επωφελές για την εθνική μας οικονομία και ασφαλές για τα δικαιώματα των οικονομικών μεταναστών στην χώρα μας και εισάγει μια σειρά από καινοτόμες σε σχέση με το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο οι σπουδαιότερες των οποίων είναι οι εξής:

- Δημιουργία Διυπουργικού Οργάνου για τον συντονισμό της μεταναστευτικής πολιτικής
- Ενοποίηση της άδειας διαμονής και εργασίας σε μια πράξη η οποία εκδίδεται από τον Γενικό Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας
- Απλούστευση της διαδικασίας υποβολής της αίτησης για την χορήγηση άδειας διαμονής, για τον συγκεκριμένο σκοπό που εισέρχεται ο αλλοδαπός στη χώρα
- Δημιουργία δομής στο Δήμο για την παροχή πληροφόρησης στον αλλοδαπό προς αποφυγή τλαιπωρίας τόσο των ίδιων όσο και των Υπηρεσιών
- Εξορθολογισμός του συστήματος μετακλήσεων αλλοδαπών για εργασία στην Ελλάδα, με την ενδυνάμωση και ουσιαστική ενεργοποίηση των Περιφερειακών Επιτροπών Μετανάστευσης, που θα καθορίζουν τις ανάγκες του εργατικού δυναμικού σε επίπεδο περιφέρειας και αναλυτικά

για κάθε νομό της χώρας σε συνάρτηση με την προσφορά και ζήτηση της εργασίας ανά κατηγορίες ειδικοτήτων και πάντοτε βεβαίως σε συνάρτηση με το υπάρχον αντίστοιχο ημεδαπό και αλλοδαπό εργατικό δυναμικό

- Εξορθολογισμός των χορηγούμενων τύπων αδειών διαμονής και μείωση των αντίστοιχων κατηγοριών. Πλήρης οριοθέτηση των περιπτώσεων στις οποίες χορηγείται άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, ώστε να αποφευχθεί η κατάχρηση
- Πρόβλεψη βασικών αρχών για την απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας στην Ελλάδα και καθορισμός κριτηρίων για την χορήγηση του.
- Πρόβλεψη βασικών αρχών για την κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία, με την συνδρομή συγκεκριμένων κριτηρίων και εφαρμογή ολοκληρωμένου προγράμματος δράσης για τον σκοπό αυτό.
- Καθιέρωση σαφών προϋποθέσεων για την διευκόλυνση της οικογενειακής επανένωσης
- Διευκόλυνση της άσκησης ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας και πραγματοποίησης μεγάλων επενδύσεων, από πλευράς χορήγησης άδειας διαμονής
- Εντατικοποίηση των ελέγχων προς την κατεύθυνση του περιορισμού της εισόδου και διαμονής παράνομων αλλοδαπών στην χώρα
- Εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με το ισχύον ευρωπαϊκό δίκαιο.⁵⁹

Τέλος ο νέος νόμος 3536/07 ο οποίος δημοσιεύθηκε στις 23/2/2007 έχει ως κύριο άξονα την αποτροπή γραφειοκρατικών προβλημάτων που εμφανίστηκαν κατά την εφαρμογή του νόμου 3386/05 και τα οποία σχετίζονται κυρίως με την μετάβαση από το προισχύσαν νομικό καθεστώς(ν. 2910/01) στο νέο, δεδομένης της σημαντικής διαφοροποίησης σε αρκετά ζητήματα αφενός και της ενσωμάτωσης κοινοτικών οδηγιών στην εθνική νομοθεσία αφετέρου, με στόχο τη μέγιστη δυνατή απλούστευση των διαδικασιών και την διευκόλυνση των υπηκόων τρίτων χωρών προς την κατεύθυνση επίλυσης προβλημάτων που δεν οφείλονται σε υπαίτια συμπεριφορά τους και τελικά στην ομαλότερη ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Αναλυτικότερα ο νέος νόμος αναφέρεται :

⁵⁹ Δ/νση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης 2005

- Στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών, με την δημιουργία εθνικής επιτροπής ως αντιπροσωπευτικό όργανο για τα θέματα ένταξης των μεταναστών και για την διεξαγωγή κοινωνικού διαλόγου και διαλόγου με την κοινωνία των πολιτών για την διαμόρφωση πολιτικών που προάγουν την ένταξη τους
- Δημιουργία Διυπουργικής επιτροπής Παρακολούθησης της μεταναστευτικής πολιτικής
- Προϋποθέσεις δικαιώματος διαμονής εφόσον συντρέχουν λόγοι δημόσιας τάξης και ασφάλειας
- Τροποποίηση στις διατάξεις σχετικά με την υποβολή αίτησης και τη διαδικασία χορήγησης ή ανανέωσης της άδειας διαμονής
- Στην διαδικασία μετάκλησης όπου προβλέπεται η έκδοση κοινής υπουργικής απόφασης, με την οποία θα καθορίζονται αντικειμενικά κριτήρια για την κατάρτιση των εκθέσεων που καθορίζουν τις ανάγκες σε εργατικό δυναμικό που μπορούν να αποτελέσουν ουσιαστικό εργαλείο για την άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής
- Θεραπεύονται αδυναμίες οι οποίες καθιστούσαν τη διαδικασία χορήγησης και ανανέωσης άδειας διαμονής για εξαρτημένη εργασία ή παροχή ανεξάρτητων υπηρεσιών ή έργου, χρονοβόρα και γραφειοκρατική
- Θεσμοθετούνται αυτοτελείς ρυθμίσεις για την κατηγορία των αλιεργατών, γνωρίζοντας ότι αυτή η κατηγορία εμφανίζει χαρακτηριστικά και προβλήματα, που δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο των υφιστάμενων διατάξεων για την εξαρτημένη ή την εποχιακή εργασία
- Επίσης ρυθμίζονται θέματα αδειών διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών που απασχολούνται σε εταιρίες που το καθεστώς λειτουργίας τους υπάγεται σε ειδική νομοθεσία
- Καθιέρωση προϋποθέσεων για την διευκόλυνση της οικογενειακής επανένωσης
- Διευκόλυνση της άσκησης ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας και πραγματοποίησης μεγάλων επενδύσεων⁶⁰

Παρόλα αυτά και οι σημερινές αργοπορημένες και δειλές προσπάθειες νομιμοποίησης των ξένων μεταναστών στην Ελλάδα, παρουσιάζουν τόσα

⁶⁰ Εφημερίς της Κυβερνήσεως, τεύχος πρώτο, Αρ. φύλλου 42

προβλήματα και αδυναμίες που οδήγησαν σε απογοητευτικά αποτελέσματα όσον αφορά την κάλυψη του μεταναστευτικού πληθυσμού. Πέρα από επιμέρους προβλήματα που έχουν κατά καιρούς επισημανθεί η νομιμοποίηση των μεταναστών επιχειρήθηκε και επιχειρείται με αποκλειστικό γνώμονα την συμμετοχή στην αγορά εργασίας, χωρίς να καλύπτονται επαρκώς τα λοιπά οικογενειακά μέλη και όσοι δεν μπορούν να εργαστούν ή όσοι είναι για διάφορους λόγους προσωρινά ή μόνιμα εκτός αγορά εργασίας. επίσης τα κριτήρια νομιμοποίησης προσιδιάζουν περισσότερο σε χαρακτηριστικά της επίσημης οικονομίας, ενώ όλες οι σχετικές έρευνες και μελέτες δείχνουν ότι η απασχόληση των μεταναστών χαρακτηρίζεται από έντονες διακυμάνσεις, εποχικότητα, ατυποποίηση, συχνή αλλαγή εργοδότη, έλλειψη τυπικών εργασιακών και κοινωνικών δικαιωμάτων, ασφάλισης.

Από τα αποτελέσματα της νομιμοποιητικής πολιτικής και από τις πρώτες επεξεργασίες των αποτελεσμάτων φαίνεται να επαληθεύονται τα απαισιόδοξα σενάρια για την μεταναστευτική απασχόληση. Ένα μέρος του ξένου εργατικού δυναμικού επιλέγει να νομιμοποιηθεί ώστε να κινείται ελεύθερα δίχως τον φόβο αυθαίρετων παρεμβάσεων των κατασταλτικών μηχανισμών και απελάσεων, αλλά συνεχίζει να εργάζεται άτυπα και ένα άλλο μέρος που μάλλον είναι αρκετά σημαντικό αριθμητικά, μένει στην παρανομία και δεν καταφέρνει να νομιμοποιηθεί.

Β΄ ΜΕΡΟΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

7.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της έρευνας είναι να προσδιορίσουμε μέσα από τις οικονομικές συνθήκες των μεταναστών, τον βαθμό ένταξης τους στην Ελληνική κοινωνία και ειδικότερα στην πόλη του Ηρακλείου.

Επικεντρωθήκαμε στην ανάλυση των κοινωνικό- οικονομικών σχέσεων που δημιουργούνται ανάμεσα στις διάφορες μεταναστευτικές ομάδες και την κοινωνία.

Στόχοι της έρευνας αποτελούν οι παρακάτω ενότητες:

- ❖ Η εργασιακή τους κατάσταση και οι διαμορφούμενες εργασιακές τους σχέσεις στον οικονομικό ιστό της πόλης και την αναγκαιότητα που καλύπτουν
- ❖ Η οικονομική τους κατάσταση και γενικότερα οι οικονομικές τους απολαβές και πως κατανέμονται με βάση τις ανάγκες τους
- ❖ Ο βαθμός ικανοποίησης τους από την οικονομική-εργασιακή τους κατάσταση, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και πως αντιλαμβάνονται την παρουσία τους στην οικονομική ζωή της πόλης καθώς και τις προσδοκίες τους

7.2 ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην πόλη του Ηρακλείου και αφορούσε τους οικονομικούς μετανάστες που ζουν στην πόλη .

Ως κριτήρια εισαγωγής στον πληθυσμό αναφοράς της μελέτης ορίστηκαν:

- ❖ Οι οικονομικοί μετανάστες από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- ❖ Άνδρες –γυναίκες
- ❖ Άτομα ηλικίας 18 και άνω, οικονομικά ενεργοί πολίτες

Το εμπειρικό υλικό συνίσταται σε 244 ερωτηματολόγια που αντιπροσωπεύουν 355 μετανάστες. Μη γνωρίζοντας τον ακριβή

μεταναστευτικό πληθυσμό της πόλης, ούτε τα χαρακτηριστικά του, επιλέξαμε την μέθοδο <<από τον ένα στον άλλο>>.

Η πραγματοποίηση αυτής της μελέτης βασίστηκε πάνω στις αρχές και τους κανόνες της ποσοτικής έρευνας. Προσπαθήσαμε το δείγμα μας να είναι όσο το δυνατόν τυχαίο, για αυτόν τον λόγο δεν περιοριστήκαμε σε μια συνοικία της πόλης, σε ένα δρόμο ή στέκι αλλά προσπαθήσαμε να έρθουμε σε επαφή μαζί τους αναζητώντας τους σε πολλά διαφορετικά σημεία της πόλης ώστε το δείγμα μας να μην είναι συστηματικά προκατειλημμένο. Αν και δεν είναι αντιπροσωπευτικό του συνολικού αριθμού των μεταναστών προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα.

7.3 ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ- ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ- ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Ως μέσο έρευνας επιλέχθηκε το δομημένο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Για την συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήσαμε τη συνέντευξη πρόσωπο με πρόσωπο. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί σύνδεση από πηγές που βρέθηκαν έπειτα από βιβλιογραφική αναζήτηση.

Για κάθε ερωτηματολόγιο απαντά ένα άτομο και στην περίπτωση που είναι έγγαμος και ο/η σύζυγος βρίσκεται μαζί του στο Ηράκλειο απαντά και στις ερωτήσεις ποσοτικού χαρακτήρα που αντιπροσωπεύουν τον / την σύζυγο. Δεν δίνει όμως απαντήσεις στις ερωτήσεις ποιοτικού χαρακτήρα(π.χ τι θα επιθυμούσατε μελλοντικά), για αυτόν τον λόγο σε τέτοιες ερωτήσεις υπάρχουν υψηλά ποσοστά ατόμων (κυρίως γυναικών)που δεν απάντησαν.

Οι θεματικές ενότητες του ερωτηματολογίου ήταν οι παρακάτω:

- Δημογραφικά στοιχεία
- Εργασιακή κατάσταση
- Εισοδήματα- οικονομικές απολαβές
- Ανάγκες-προβλήματα και μελλοντικές επιθυμίες των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου

Η πρώτη ενότητα αναζητά ατομικές πληροφορίες από τους μετανάστες όπως, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, τα χρόνια παραμονής στο Ηράκλειο, το εκπαιδευτικό τους επίπεδο.

Η δεύτερη ενότητα διερευνά την εργασία των μεταναστών, την μορφή της, τον τρόπο εύρεσης εργασίας, το ωράριο και την ασφάλιση.

Η τρίτη ενότητα διερευνά τα εισοδήματα των μεταναστών, το ημερομίσθιο τους, τα εμβάσματα, τις αποταμιεύσεις και τις δαπάνες τους.

Η τέταρτη ενότητα αξιολογεί τις ανάγκες που καλύπτουν από την εργασία, τις απολαβές που έχουν από τον εργοδότη, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην πόλη του Ηρακλείου και τις μελλοντικές τους επιθυμίες.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε διάφορους χώρους, εκτός του χώρου εργασίας τους, στα σπίτια και στα στέκια τους, επιδιώκοντας να υπάρχει όσο το δυνατόν άνεση χρόνου και κυρίως χωρίς εξωτερικές επιρροές κατά την διατύπωση της άποψης του ερωτώμενου.

7.4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ- ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος Σεμινάριο Τελειοφοίτων. Παρόλο που οι σπουδαστές είχαν λάβει υπόψιν τους την ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας και την δυσκολία προσέγγισης του συγκεκριμένου δείγματος, προέκυψαν κάποιες δυσκολίες. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε σχετίζονταν με την άρνηση ορισμένων ατόμων να συμμετάσχουν στην έρευνα και να απαντήσουν στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Ακόμη το γεγονός ότι κάποιοι δεν γνώριζαν καλά ή καθόλου την ελληνική γλώσσα είχε σαν αποτέλεσμα να υπάρχει πρόβλημα συνεννόησης και να μην μπορεί να γίνει η συνέντευξη.

7.5 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Ο συνολικός αριθμός του δείγματος είναι 355 άτομα, από τα οποία το 62,5% είναι άνδρες και το 37,5% είναι γυναίκες. (βλ.πίνακα 1).

Πίνακας 1: Φύλο

ΦΥΛΟ	N	%
Ανδρας	222	62,5
Γυναίκα	133	37,5
ΣΥΝΟΛΟ	355	100,0

Επίσης το δείγμα έχει κατηγοριοποιηθεί σε τέσσερις ομάδες εθνικοτήτων. Η πρώτη κατηγορία είναι οι μετανάστες από την Αλβανία 80,6% και ακολουθούν οι μετανάστες από τις Χώρες του Τρίτου κόσμου 7,3%, οι μετανάστες από Άλλες Βαλκανικές χώρες 7% και οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη 5,1%.

Η συγκέντρωση ανάμεσα στα δυο φύλα μας δείχνει την ίδια μεγάλη υπερσυγκέντρωση των ανδρών και των γυναικών της Αλβανικής καταγωγής στο σύνολο του δείγματος. Το 82,4% των ανδρών είναι από την Αλβανία και το 77,4% των γυναικών. Επίσης διαφοροποιήσεις υπάρχουν ωστόσο ανάμεσα στα δυο φύλα των άλλων εθνικοτήτων. Στο σύνολο των γυναικών ακολουθούν οι κατηγορίες Άλλες Βαλκανικές χώρες 9,8%, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης 9,0% και οι χώρες του Τρίτου κόσμου 3,8%.

Αντιθέτως στο σύνολο των ανδρών η σειρά των κατηγοριών δεν αλλάζει σε σύγκριση με τον συνολικό πληθυσμό. Η μόνη διαφορά παρουσιάζεται στους άνδρες από τις χώρες του Τρίτου κόσμου που έχουν μεγαλύτερη εκπροσώπηση 9,5% και παράλληλα ελαττώνεται το ποσοστό των ανδρών των Άλλων Βαλκανικών χωρών 5,4% και της Ανατολικής Ευρώπης 2,7%. (βλ. πίνακα 2)

Πίνακας 2: Εθνικότητα και φύλο

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΑΛΒΑΝΙΑ	183	82,4	103	77,4	286	80,6
ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	21	9,5	5	3,8	26	7,3
ΆΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	12	5,4	13	9,8	25	7
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	6	2,7	12	9	18	5,1
ΣΥΝΟΛΟ	222	100	133	100	355	100

$\chi^2=12,753$ df= 3 p=0,005

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

8.1 ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

8.1.1 Η ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Η γενική παραδοχή ότι οι μετανάστες αποτελούν το νεώτερο ανθρώπινο δυναμικό των χωρών αποστολής αποτυπώνεται και στις ηλικιακές κατηγορίες του δείγματος. Το 32% του δείγματος είναι ηλικίας από 17-25 ετών, ακολουθεί η κατηγορία ηλικίας 26-30 με 21,7%, η κατηγορία 31-35 με 19,7% και η κατηγορία 36-40 με 13,5%. (βλ.πίνακα 1)

Στους άνδρες το 36,4% είναι ηλικίας 17-25, το 23,4% ηλικίας 26-30, το 16,8% από 31-35 και το 12,5% από 36-40. Στις γυναίκες παρατηρήθηκε ότι το 28,3% είναι ηλικίας 31-35, το 18,3% είναι 17-25 και υπάρχει ίσο ποσοστό 16,7%σε δυο ηλικιακές κατηγορίες 26-30 και 36-40. (βλ.πίνακα 1)

Επομένως οι μετανάστες οι οποίοι έρχονται στην χώρα υποδοχής ανήκουν στο νεώτερο ανθρώπινο δυναμικό των χωρών αποστολής.

Πίνακας 1: Ηλικία και φύλο

ΗΛΙΚΙΕΣ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
17-25	67	36,4	11	18,3	78	32
26-30	43	23,4	10	16,7	53	21,7
31-35	31	16,8	17	28,3	48	19,7
36-40	23	12,5	10	16,7	33	13,5
41-45	9	4,9	9	15	18	7,4
46 και άνω	11	6	3	5	14	5,7
ΣΥΝΟΛΟ	184	100	60	100	244	100

$\chi^2=15,520$ df= 5 p=0,008

8.1.2 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 72,4% είναι παντρεμένο, το 24,5% ανύπαντρο, το 2,5% διαζευγμένο ενώ ένα μικρό ποσοστό 0,6% δήλωσε ότι βρίσκεται σε κατάσταση χηρείας.(βλ. πίνακα 2)

Σημαντικές είναι οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται ανάμεσα στα δυο φύλα. Στις γυναίκες το 86,5% είναι έγγαμες, το 6,8% άγαμες και το 5,3% διαζευγμένες. Στους άνδρες το 64% δηλώνουν έγγαμοι και το 35,1% διαζευγμένοι. Αυτό σημαίνει ότι οι μετανάστες που έρχονται στην χώρα υποδοχής είναι έγγαμοι και οι περισσότεροι από αυτούς έχουν ολοκληρώσει την οικογενειακή επανένωση της οικογένειάς τους. (βλ. πίνακα 2)

Πίνακας 2: Οικογενειακή κατάσταση και φύλο

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΑΓΓΑΜΟΣ	78	35,1	9	6,8	87	24,5
ΕΓΓΑΜΟΣ	142	64	115	86,5	257	72,4
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ	2	0,9	7	5,3	9	2,5
ΧΗΡΟΣ	0	0	2	1,5	2	0,6
ΣΥΝΟΛΟ	222	100	133	100	355	100

$\chi^2=42,710$ df= 3 p=0,000

Σύμφωνα με την εθνικότητα το 75,2% του συνολικού αριθμού Αλβανικής καταγωγής είναι έγγαμοι και το 22,7% άγαμοι. Το 53,8% είναι έγγαμοι από τις Χώρες του Τρίτου κόσμου και το 42,3% άγαμοι. Το 72% είναι έγγαμοι από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες και το 28% άγαμοι. Τέλος από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης το 55,6% είναι έγγαμοι και το 22,2% άγαμοι. Από αυτό προκύπτει ότι οι μετανάστες στην πλειοψηφία τους είναι έγγαμοι ανεξάρτητα από την χώρα καταγωγής τους. (βλ. πίνακα 3)

Πίνακας 3: Οικογενειακή κατάσταση και εθνικότητα

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΩΝ									
	ΑΛΒΑΝΙΑ		ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ		ΆΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ		ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ΑΓΓΑΜΟΣ	85	22,7	11	42,3	7	28	4	22,2	87	24,5
ΕΓΓΑΜΟΣ	215	75,2	14	53,8	18	72	10	55,6	257	72,4
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ	5	1,7	1	3,8	0	0	3	16,7	9	2,5
ΧΗΡΟΣ	1	0,3	0	0	0	0	1	5,6	2	0,6
ΣΥΝΟΛΟ	286	100	26	100	25	100	18	100	355	100

$\chi^2=30,310$

df=9 p=0,000

8.1.3 ΧΡΟΝΟΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ

Το 36,3% του δείγματος ζει στο Ηράκλειο 4 χρόνια, το 31% από 4 ως 8 χρόνια, το 14,1% 1 χρόνο και το 9,3% από 8 ως 10 χρόνια. Βλέπουμε λοιπόν ότι η παρουσία των μεταναστών στην πόλη δεν είναι πρόσφατη, αλλά περίπου μια δεκαετία οι μετανάστες ζουν και εργάζονται στο Ηράκλειο. (βλ. πίνακα 4)

Πίνακας 4: Χρόνια παραμονής στην πόλη του Ηρακλείου

ΧΡΟΝΙΑ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ	N	%
Έως 1 έτος	50	14,1
Από 1 έως 4 έτη	129	36,3
Από 4 έως 8 έτη	110	31
Από 8 έως 10 έτη	33	9,3
Από 10 και πάνω	31	8,7
ΣΥΝΟΛΟ	353	99,4

8.1.4 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Στο σύνολο του δείγματος το 41,1% δηλώνουν ότι έχουν τελειώσει το γυμνάσιο στην πατρίδα τους, το 28,2% το δημοτικό, το 12,4% το λύκειο ,το 10,7% τεχνική σχολή και το 7,6% πανεπιστήμιο. (βλ. πίνακα 5)

Ανάμεσα στα δυο φύλα οι διαφορές που παρατηρήθηκαν δεν είναι στατιστικά σημαντικές.

Πίνακας 5: Εκπαιδευτικό επίπεδο

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	N	%
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	100	28,2
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	146	41,1
ΛΥΚΕΙΟ	44	12,4
ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	38	10,7
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	27	7,6
ΣΥΝΟΛΟ	355	100

Η συσχέτιση του επιπέδου εκπαίδευσης με την εθνικότητα μας δίνει αξιοπρόσεκτα στοιχεία. Η Αλβανική κοινότητα παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό από αυτό του συνολικού αριθμού του δείγματος, στο γυμνάσιο με

44,8%. Ακολουθούν οι κατηγορίες δημοτικό με 30,1%, το λύκειο με 10,5%, η τεχνική σχολή με 9,1% και το πανεπιστήμιο με 5,6%.

Στους μετανάστες από τις Χώρες του Τρίτου κόσμου το δημοτικό έχει τελειώσει το 38,5%, το γυμνάσιο το 26,9%, το λύκειο το 15,4% και το πανεπιστήμιο το 15,4%. Στις Άλλες Βαλκανικές χώρες το 36% έχει τελειώσει γυμνάσιο, το 24% το λύκειο, το 16% τεχνική σχολή και το 12% το δημοτικό και το πανεπιστήμιο αντίστοιχα. Στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης το 38,9% έχει τελειώσει τεχνική σχολή, το 22% το λύκειο και το πανεπιστήμιο αντίστοιχα και το 11,1% το γυμνάσιο και ένα μικρό ποσοστό 5,6% το δημοτικό.

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι μετανάστες στην πλειοψηφία τους έχουν τελειώσει τουλάχιστον το γυμνάσιο και κάμποιοι έχουν τελειώσει μια τεχνική σχολή στην πατρίδα τους. (βλ. πίνακα 6)

Πίνακας 6: Εκπαίδευση και εθνικότητα

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΩΝ									
	ΑΛΒΑΝΙΑ		ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ		ΆΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ		ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	86	30,1	10	38,5	3	12	1	5,6	100	28,2
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	128	44,8	7	26,9	9	36	2	11,1	146	41,1
ΛΥΚΕΙΟ	30	10,5	4	15,4	6	24	4	22,2	44	12,4
ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	26	9,1	1	3,8	4	16	7	38,9	38	10,7
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	16	5,6	4	15,4	3	12	4	22,2	27	7,6
ΣΥΝΟΛΟ	286	100	26	100	25	100	18	100	355	100

$\chi^2 = 43,502$ $df = 12$ $p = 0,000$

8.1.5 Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Το 82,4% των μεταναστών ζει με κάποιο άλλο πρόσωπο στην πόλη του Ηρακλείου και το 17,6% ζει μόνο του. Σύμφωνα με το φύλο οι διαφορές δεν είναι στατιστικά σημαντικές.(βλ.πίνακα 7)

Πίνακας 7: Ζείτε μόνος στην πόλη του Ηρακλείου

ΖΕΙΤΕ ΜΟΝΟΣ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%
ΌΧΙ	201	82,4
ΝΑΙ	43	17,6
ΣΥΝΟΛΟ	244	100

Σύμφωνα με την εθνικότητα (βλ.πίνακα 8) οι διαφορές που παρατηρήθηκαν είναι στατιστικά σημαντικές. Το 87,4% των μεταναστών από την Αλβανία δεν ζει μόνο του στην πόλη του Ηρακλείου. Από τις χώρες του Τρίτου κόσμου το 50% ζει μόνο του και το 50% ζει με κάποιο άλλο πρόσωπο. Το 82,4% των μεταναστών από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες δεν ζει μόνο του και από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης το 64,3% ζει με κάποιο άλλο πρόσωπο. Στην πλειοψηφία τους οι μετανάστες ζουν με κάποιο άλλο πρόσωπο στην πόλη του Ηρακλείου, ανεξάρτητα από την χώρα καταγωγής.

Πίνακας 8: Ζείτε μόνος στο Ηράκλειο και εθνικότητα

ΖΕΙΤΕ ΜΟΝΟΣ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΩΝ									
	ΑΛΒΑΝΙΑ		ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ		ΆΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ		ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ΌΧΙ	167	87,4	11	50	14	82,4	9	64,3	201	82,4
ΝΑΙ	24	12,6	11	50	3	17,6	5	35,7	43	17,6
ΣΥΝΟΛΟ	191	100	22	100	17	100	14	100	244	100

$\chi^2 = 22,408$ $df=3$ $p=0,000$

Σύμφωνα με την οικογενειακή κατάσταση το 64,4% των άγαμων μεταναστών ζει με κάποιο άλλο πρόσωπο ενώ το 35,6% ζει μόνο του. Στους

έγγαμους μετανάστες το 93,8% ζει με κάποιο άλλο πρόσωπο ενώ το 6,2% ζει μόνο του. Στους διαζευγμένους μετανάστες το 77,8% ζει με κάποιο άλλο πρόσωπο και το 22,2% ζει μόνο του. Το 50% των χήρων ζει με κάποιο άλλο πρόσωπο και το ίδιο ποσοστό δηλώνει ότι ζει μόνο του. (βλ.πίνακα 9)

Πίνακας 9 :Ζείτε μόνοι στο Ηράκλειο και οικογενειακή κατάσταση

ΖΕΙΤΕ ΜΟΝΟΣ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ									
	ΑΓΓΑΜΟΣ		ΕΓΓΑΜΟΣ		ΔΙΑΖΕΥΓΜΕ ΝΟΣ		ΧΗΡΟΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ΌΧΙ	56	64,4	137	93,8	7	77,8	1	50	201	82,4
ΝΑΙ	31	35,6	9	6,2	2	22,2	1	50	43	17,6
ΣΥΝΟΛΟ	87	100	146	100	9	100	2	100	244	100

$\chi^2= 34,217$ $df=3$ $p=0,000$

Στην οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών (βλ. πίνακα 10) παρατηρήθηκε ότι το 76% των έγγαμων ζει με τον/ την σύζυγο. Σύμφωνα με τα παραπάνω η πλειοψηφία του δείγματος ζει με κάποιο άλλο πρόσωπο στην πόλη του Ηρακλείου. Αυτό σημαίνει ότι έρχονται στο Ηράκλειο μαζί με την οικογένεια τους οι έγγαμοι και όσοι είναι άγαμοι συγκατοικούν και αυτοί με κάποιο άλλο πρόσωπο, αυτό το πρόσωπο μπορεί είναι ή φίλος ή συγγενείς.

Πίνακας 10:Οικογενειακή κατάσταση και αν ζουν με την σύζυγο

ΖΕΙΤΕ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ									
	ΑΓΑΜΟΣ		ΕΓΓΑΜΟΣ		ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟ Σ		ΧΗΡΟΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ΌΧΙ	87	100	35	24	9	100	2	100	133	54,5
ΝΑΙ	0	0	111	76	0	0	0	0	111	45,5
ΣΥΝΟΛΟ	87	100	146	100	9	100	2	100	244	100

$\chi^2= -136,68$ $df=3$ $p=0,00$

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τα στοιχεία του δείγματος μας προκύπτει ότι οι μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην πόλη του Ηρακλείου είναι άτομα μικρής ηλικίας, με μέσο όρο τα 31 έτη. Παρόμοια έρευνα του Βγενόπουλου έδειξε ότι το 80% των μεταναστών είναι σε παραγωγική ηλικία.⁶¹ Παρατηρούμε λοιπόν ότι η πλειοψηφία του δείγματος των ανδρών είναι 17-25 ετών, ενώ οι γυναίκες είναι 31-35 ετών.

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση, στην πλειοψηφία τους είναι έγγαμοι και ένα μικρό ποσοστό είναι άγαμοι. Σύμφωνα με το φύλο στην πλειοψηφία τους άνδρες και γυναίκες είναι έγγαμοι και οι περισσότεροι είναι από την Αλβανία και ακολουθούν οι μετανάστες από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες.

Επίσης παρατηρήθηκε ότι η παρουσία των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου διαρκεί περίπου μια δεκαετία, όπου ζουν και εργάζονται.

Σύμφωνα με το μορφωτικό επίπεδο παρατηρήθηκε ότι οι μετανάστες στην πλειοψηφία τους είναι απόφοιτοι γυμνασίου και ακολουθούν οι υπόλοιπες κατηγορίες με μικρότερα ποσοστά. Έτσι προκύπτει ότι οι μετανάστες είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ανάλογα με την χώρα καταγωγής οι μετανάστες από την Αλβανία, από τις Χώρες του Τρίτου κόσμου και οι μετανάστες από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες είναι στην πλειοψηφία απόφοιτοι γυμνασίου. Μόνο οι μετανάστες από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης έχουν αποφοιτήσει τεχνική σχολή. Εκτός από τις διαφορές που παρατηρήθηκαν στο μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών ανάλογα με την χώρα καταγωγής, θα δούμε στην συνέχεια ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο των μεταναστών έχει πολύ μικρή σχέση με το είδος των εργασιών που αναλαμβάνουν στην πόλη του Ηρακλείου.

Τέλος, σύμφωνα με την οικογενειακή κατάσταση στην πλειοψηφία τους οι μετανάστες ζουν στην πόλη του Ηρακλείου με κάποιο άλλο πρόσωπο, ανεξάρτητα από την εθνικότητα τους. Οι έγγαμοι στην πλειοψηφία τους ζουν με τον/ την σύζυγο και αυτό σημαίνει ότι έρχονται στο Ηράκλειο μαζί με την οικογένεια τους ή ότι η γυναίκα τους έρχεται αργότερα. Οι άγαμοι στην

⁶¹ Κ. Γ. Βγενόπουλος, Πρόσφυγες και Μετανάστες στην Ελληνική Αγορά Εργασίας, Παπαζήση, 1998,σελ.23

πλειοψηφία τους δεν ζουν μόνοι τους αλλά με κάποιο άλλο πρόσωπο που μπορεί να είναι φίλος ή συγγενείς ή γονι

8.2 Η ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

8.2.1 Η ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Από το σύνολο του δείγματος το 77,7% απασχολείται σε Έλληνα εργοδότη, το 5,1% είναι αυτοαπασχολούμενο και το 2,3% εργάζεται σε αλλοδαπό εργοδότη. (βλ. πίνακα 11)

Πίνακας 11: Εργασιακή σχέση

	N	%
ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ	18	5,1
ΜΕ ΕΡΓΟΔΟΤΗ ΕΛΛΗΝΑ	276	77,7
ΜΕ ΕΡΓΟΔΟΤΗ ΑΛΛΟΔΑΠΟ	8	2,3
ΣΥΝΟΛΟ	302	85,1

Το 65% των μεταναστών του δείγματος έχει μόνιμη εργασία στην πόλη του Ηρακλείου, το 19,7% έχει προσωρινή εργασία, το 9,5% απασχολείται με το νοικοκυριό και ένα μικρό ποσοστό είναι άνεργο 3,2%. Σύμφωνα με το φύλο το 75% των ανδρών έχει μόνιμη εργασία, το 20% έχει προσωρινή και ακολουθούν οι υπόλοιπες μορφές εργασίας με μικρότερα ποσοστά. Στις γυναίκες το 47,6% έχει μόνιμη εργασία, το 26,2% απασχολείται στο νοικοκυριό και το 19% απασχολείται σε προσωρινή εργασία. Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι μετανάστες στην πλειοψηφία τους απασχολούνται σε Έλληνα εργοδότη με μόνιμη εργασιακή σχέση. (βλ. πίνακα 12). Σύμφωνα με το φύλο οι γυναίκες βρίσκονται σε δυσκολότερη θέση καθώς παρατηρήθηκε μικρότερο ποσοστό στην μόνιμη εργασία και το υψηλότερο στην ανεργία. Επίσης βλέπουμε ότι ένα ποσοστό των μεταναστριών απασχολούνται ως νοικοκυρές και αυτό μας δείχνει ότι ίσως να μην μπορούν να βρουν εργασία.

Πίνακας 12: Συσχέτιση εργασιακής σχέσης και φύλο

ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΣΧΕΣΗ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΜΟΝΙΜΗ	165	75	60	47,6	225	65
ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ	44	20	24	19	68	19,7
ΕΠΟΧΙΚΗ	6	2,7	3	2,4	9	2,6
ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ	0	0	33	26,2	33	9,5%
ΑΝΕΡΓΟΣ	5	2,3	6	4,8	11	3,2
ΣΥΝΟΛΟ	220	100	126	100	346	100

$\chi^2 = 68,491$ $df = 4$ $p = 0,00$

8.2.2 Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Το 35% του δείγματος απασχολείται στις οικοδομές, το 18,3% απασχολείται ως τεχνίτες και το 16,7% ως οικιακοί βοηθοί. Ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά οι υπάλληλοι 10,3%, οι αγρότες 7,4% και οι εργάτες 4,2%. Τέλος το 3,2% απασχολείται στην φροντίδα προσώπων, το 2,3% είναι έμποροι και το 1,6% απασχολείται στις μεταφορές.

Σύμφωνα με τα ποσοστά που παρατηρήθηκαν (βλ. πίνακα13) ανάμεσα στα δυο φύλα μπορούμε να χωρίσουμε τα επαγγέλματα σε ανδρικά και γυναικεία. Όσον αφορά τους άνδρες το 49,5% είναι οικοδόμοι, το 25,5% τεχνίτες, το 8,2% αγρότες, το 7,7% υπάλληλοι και το 4,5% εργάτες. Στις γυναίκες το 57,1% απασχολούνται ως οικιακοί βοηθοί και το 16,5% ως υπάλληλοι. Ακολουθεί η φροντίδα προσώπων 11% και οι αγρότισσες 5,5%. Από αυτό προκύπτει ότι το δείγμα μας στην πλειοψηφία του απασχολείται στον τομέα των οικοδομών και ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά τα υπόλοιπα επαγγέλματα. Επίσης είναι φανερός ο διαχωρισμός των επαγγελμάτων σε ανδρικά και γυναικεία. Με τους άνδρες να απασχολούνται στην πλειοψηφία τους στον τομέα των οικοδομών και ως τεχνίτες. Οι γυναίκες απασχολούνται στην πλειοψηφία τους ως οικιακοί βοηθοί και ως υπάλληλοι αλλά στην φροντίδα προσώπων.

Πίνακας 13: Συσχέτιση εργασίας ανά φύλο

ΕΡΓΑΣΙΑ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΑΓΡΟΤΗΣ	18	8,2	5	5,5	23	7,4
ΕΡΓΑΤΗΣ	10	4,5	3	3,3	13	4,2
ΤΕΧΝΙΤΗΣ	56	25,5	1	1,1	57	18,3
ΟΙΚΟΔΟΜΟΣ	109	49,5	0	0,0	109	35
ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	17	7,7	15	16,5	32	10,3
ΕΜΠΟΡΟΣ/ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	4	1,8	3	3,3	7	2,3
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	5	2,3	0	0,0	5	1,6
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	0	0,0	10	11,0	10	3,2
ΟΙΚΙΑΚΗ ΒΟΗΘΟΣ	0	0,0	52	57,1	52	16,7
ΆΛΛΟ	1	0,5	2	2,2	3	1
ΣΥΝΟΛΟ	220	100,0	91	100	311	100

$\chi^2= 272,513$ $df=10$ $p=0,00$

Η συσχέτιση του επαγγέλματος στη χώρα υποδοχής με την εθνικότητα των μεταναστών μας δίνει τα παρακάτω στοιχεία: οι Αλβανοί μετανάστες ασχολούνται κυρίως στις οικοδομές 39,6% και ακολουθούν οι τεχνίτες 16,4%. Το 17,6% ως οικιακοί βοηθοί και το 7,2% αγρότες. Οι μετανάστες από τις Χώρες του Τρίτου Κόσμου ασχολούνται και αυτοί στις οικοδομές 36,4%, ως τεχνίτες 31,8%, το 13,7% απασχολούνται ως υπάλληλοι και το 9,1% ως έμποροι. Από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες οι μετανάστες ασχολούνται κυρίως ως τεχνίτες 25% και ακολουθούν με 16,7% οι αγρότες, το επάγγελμα φροντίδας παιδιών 16,6% και 12,5% ως οικιακοί βοηθοί. Το 8,4% είναι εργάτες και υπάλληλοι αντίστοιχα. Οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη απασχολούνται ως οικιακοί βοηθοί 26,7%, έμποροι, υπάλληλοι και τεχνίτες το 20% αντίστοιχα. Τέλος το 6,7% των μεταναστών απασχολούνται στις οικοδομές και στην φροντίδα των παιδιών αντίστοιχα. Επομένως οι μετανάστες απασχολούνται στην πλειοψηφία τους στον τομέα της οικοδομής ανεξάρτητα από την χώρα καταγωγής τους. (βλ. πίνακα 14)

Πίνακας 14: Συσχέτιση εργασίας ανά εθνικότητα

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΩΝ									
	ΑΛΒΑΝΙΑ		ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ		ΆΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ		ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ΑΓΡΟΤΗΣ	18	7,2	1	4,5	4	16,7	0	0	23	7,4
ΕΡΓΑΤΗΣ	11	4,4	0	0	2	8,4	0	0	13	4,2
ΤΕΧΝΙΤΗΣ	41	16,4	7	31,8	6	25	3	20	57	18,3
ΟΙΚΟΔΟΜΟΣ	99	39,6	8	36,4	1	4,2	1	6,70	109	35
ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	24	9,6	3	13,7	2	8,4	3	20	32	10,3
ΕΜΠΟΡΟΣ/ΕΠΙΧ ΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	2	0,8	2	9,1	0	0	3	20	7	2,3
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	4	1,6	0	0	1	4,1	0	0	5	1,6
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	5	2	0	0	4	16,6	1	6,70	10	3,2
ΟΙΚΙΑΚΗ ΒΟΗΘΟΣ	44	17,6	1	4,5	3	12,5	4	26,7	52	16,7
ΆΛΛΟ	2	0,8	0	0	1	4,1	0	0	3	1,0
ΣΥΝΟΛΟ	250	100	22	100	24	100	15	100	311	100

$\chi^2=81,391$ $df=30$ $p=0,00$

8.2.3. Η ΑΣΦΑΛΙΣΗ

Το 80,3% των μεταναστών είναι ασφαλισμένο, ενώ το 19,7% είναι ανασφάλιστο. Σύμφωνα με το φύλο το 86% των ανδρών είναι ασφαλισμένο

και το 14% ανασφάλιστο. Στις γυναίκες το 70,8% είναι ασφαλισμένο και το 29,2% ανασφάλιστο. Από αυτό παρατηρούμε ότι οι μετανάστες στην πλειοψηφία τους έχουν κάποια ασφάλιση. Σύμφωνα με το φύλο οι γυναίκες έχουν το μικρότερο ποσοστό στην ασφάλιση αλλά το μεγαλύτερο ως ανασφάλιστες. Αυτό σημαίνει ότι στην φροντίδα παιδιών και ως οικιακοί βοηθοί που εργάζονται δεν έχουν ασφάλιση. (βλ. πίνακα 15)

Πίνακας 15: Συσχέτιση ασφαλισμένων και φύλο

ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΝΑΙ	190	86	92	70,8	282	80,3
ΌΧΙ	31	14	38	29,2	69	19,7
ΣΥΝΟΛΟ	221	100	130	100	351	100

$\chi^2 = 11,979$ $df=1$ $p=0,001$

Σύμφωνα με τα ασφαλιστικά ταμεία το 80,7% του δείγματος είναι ασφαλισμένο στο ΙΚΑ, το 14,6% στο ΟΓΑ, το 3,6% στο ΤΕΒΕ και το 1,1% έχουν άλλη ασφάλιση. Το 87,8% των ανδρών είναι ασφαλισμένο στο ΙΚΑ, το 9,5% στο ΟΓΑ και το 2,5% στο ΤΕΒΕ. Στις γυναίκες το 65,9% έχουν ασφάλιση ΙΚΑ, το 25,3% ΟΓΑ και το 6,6% ΤΕΒΕ. Ένα μικρό ποσοστό 2,2% έχουν κάποια άλλη ασφάλιση. Παρατηρούμε λοιπόν ότι στην πλειοψηφία τους οι μετανάστες ανήκουν στο ασφαλιστικό ταμείο του ΙΚΑ. Ωστόσο οι γυναίκες έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό ασφάλισης στο ΟΓΑ που ίσως κάποιες να είναι αυτό-ασφαλισμένες ώστε να έχουν κάποια ιατρική περίθαλψη αφού εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί. (βλ. πίνακα 16)

Πίνακας 16: Συσχέτιση ασφάλειας ανά φύλο

ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΙΚΑ	166	87,8	60	65,9	226	80,7
ΟΓΑ	18	9,5	23	25,3	41	14,6
ΤΕΒΕ	4	2,1	6	6,6	10	3,6
ΆΛΛΗ	1	0,5	2	2,2	3	1,1
ΣΥΝΟΛΟ	189	100	91	100	280	100

$\chi^2 = 19,100$ $df=3$ $p=0,000$

8.2.4 ΤΟ ΩΡΑΡΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το 60,2% των μεταναστών απασχολείται 8 ώρες ημερησίως, το 20,1% απασχολείται περισσότερο από 8 ώρες και το 18,8% λιγότερο από 8 ώρες.

Το 69,4% των ανδρών απασχολείται 8 ώρες την ημέρα, το 18,5% περισσότερο από 8 ώρες και το 11,6% λιγότερο από 8 ώρες. Στις γυναίκες το 37,5% εργάζεται 8 ώρες την ημέρα, το 36,4% εργάζεται λιγότερο από 8 ώρες την ημέρα και το 23,9% εργάζεται περισσότερο από 8 ώρες την ημέρα. Παρατηρούμε λοιπόν ότι στην πλειοψηφία τους οι μετανάστες άνδρες και γυναίκες εργάζονται 8 ώρες την ημέρα και ένα μικρό ποσοστό στο σύνολο των μεταναστών απασχολείται περισσότερο από 8 ώρες την ημέρα. Οι άνδρες στην πλειοψηφία τους εργάζονται 8 ώρες την ημέρα ενώ οι γυναίκες περισσότερο από 8 ώρες ημερησίως σε σχέση με τους άνδρες. (βλ. πίνακα 17)

Πίνακας 17: Συσχέτιση ωραρίου ανά φύλο

ΩΡΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΠΟ 8 ΩΡΕΣ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ	25	11,6	32	36,4	57	18,8
8 ΩΡΕΣ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ	150	69,4	33	37,5	183	60,2
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΠΟ 8 ΩΡΕΣ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ	40	18,5	21	23,9	61	20,0
ΆΛΛΟ	1	0,5	2	2,2	3	1
ΣΥΝΟΛΟ	216	100	88	100	304	100,

$\chi^2 = 34,057$ $df = 3$ $p = 0,000$

Επίσης υπάρχει ένα ποσοστό μεταναστών που απασχολείται επιπλέον τα Σαββατοκύριακα. Το 90,4% του δείγματος απασχολείται επιπλέον τα Σαββατοκύριακα. Ανάλογα με το φύλο το 96,3% των ανδρών απασχολείται και τα Σαββατοκύριακα και το 73,7% των γυναικών. Επομένως οι μετανάστες εκτός ότι εργάζονται 8 ώρες την ημέρα απασχολούνται στην πλειοψηφία τους και τα Σαββατοκύριακα άνδρες και γυναίκες. (βλ. πίνακα 18)

Πίνακας 18: Εργασία το Σαββατοκύριακο ανά φύλο

ΩΡΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΑ	52	96,3	14	73,7	66	90,4
ΆΛΛΟ	2	3,7	5	26,3	7	9,6
ΣΥΝΟΛΟ	54	100	19	100	73	100

$\chi^2 = 8,289$ $df = 1$ $p = 0,004$

Σύμφωνα με τα παραπάνω παρατηρούμε την ελαστικότητα της εργασίας με μεγάλα ποσοστά να εργάζονται αφενός υπερωρίες και αφετέρου τα Σαββατοκύριακα.

8.2.5 ΤΡΟΠΟΙ ΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το 32,3% του δείγματος βρήκε την τελευταία του εργασία μέσω συμπατριώτη, το 16,9% μέσω Έλληνα, το 16% μόνο του, το 12,8% μέσω συγγενή. Ανάλογα με το φύλο το 34,1% των ανδρών βρήκε εργασία μέσω συμπατριώτη, το 17,7% μόνο του, το 16,4% μέσω Έλληνα φίλου, το 12,7% σε στέκια και το 10,9% μέσω συγγενή. Στις γυναίκες το 28% βρήκε εργασία μέσω συμπατριώτη, το 18,3% μέσω Έλληνα φίλου, το 17,2% μέσω συγγενή, το 11,8% μόνο του και το 10,8% μέσω άλλου εργοδότη. Επομένως η κυρίαρχη στρατηγική για την εξεύρεση εργασίας τους είναι τα ανεπίσημα κοινωνικά δίκτυα μεταναστών, φίλων, συγγενών. (βλ. πίνακα 19)

Πίνακας 19: Τρόποι εύρεσης εργασίας ανά φύλο

ΩΡΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	ΦΥΛΟ						
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ		
	N	%	N	%	N	%	
ΜΕΣΩ ΣΥΓΓΕΝΗ	24	10,9	16	17,2	40	12,8	
ΜΕΣΩ ΣΥΜΠΑΤΡΙΩΤΗ	75	34,1	26	28	101	32,3	
ΜΕΣΩ ΕΛΛΗΝΑ ΦΙΛΟΥ	36	16,4	17	18,3	53	16,9	
ΜΕΣΩ ΑΛΛΟΥ ΕΡΓΟΔΟΤΗ	8	3,6	10	10,8	18	5,8	
ΣΤΕΚΙΑ	28	12,7	0	0	28	8,9	
ΑΠΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ	8	3,6	7	7,5	15	4,8	
ΟΑΕΔ	1	0,5	1	1,1	2	0,6	
ΑΠΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	0	0,0	2	2,2	2	0,6	
ΜΟΝΟΣ ΜΟΥ	39	17,7	11	11,8	50	16	
ΆΛΛΟΣ ΤΡΟΠΟΣ	1	0,5	3	3,1	4	1,3	
ΣΥΝΟΛΟ	220	100	93	100	313	100	
$\chi^2=33,066$		df=9				p=0,000	

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρατηρήθηκε λοιπόν, ότι στην πλειοψηφία τους οι μετανάστες απασχολούνται σε Έλληνα εργοδότη με μόνιμη εργασιακή σχέση άνδρες και γυναίκες.

Ο κύριος τομέας εργασίας είναι η οικοδομή και ακολουθούν οι υπόλοιπες κατηγορίες επαγγελματιών. Παρόμοια έρευνα του Μαρβάκη παρουσιάζει τον τομέα της οικοδομής να έχει σημαντική θέση στην απασχόληση των μεταναστών.⁶² Επίσης τα επαγγέλματα είναι χωρισμένα σε ανδρικά και γυναικεία, με τους άνδρες να απασχολούνται κυρίως στην οικοδομή αλλά και ως τεχνίτες και τις γυναίκες να απασχολούνται κυρίως ως οικιακοί βοηθοί.

Σύμφωνα με την εθνικότητα παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές, οι οποίες μπορεί να οφείλονται στα οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των χωρών αποστολής. Οι μετανάστες από την Αλβανία απασχολούνται κυρίως στις οικοδομές, ως τεχνίτες και ως οικιακοί βοηθοί. Οι μετανάστες από τις χώρες του Τρίτου κόσμου έχουν κοινά χαρακτηριστικά με τους μετανάστες από την Αλβανία. Επίσης οι μετανάστες από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες απασχολούνται κυρίως ως τεχνίτες, ως αγρότες αλλά και στην φροντίδα παιδιών και ως οικιακοί βοηθοί. Τέλος οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη απασχολούνται κυρίως ως οικιακοί βοηθοί αλλά και ως έμποροι, υπάλληλοι και τεχνίτες. Επομένως οι μετανάστες ανεξάρτητα από την χώρα καταγωγής τους απασχολούνται στον τομέα της οικοδομής στον αγροτικό τομέα αλλά και ως οικιακοί βοηθοί.

Όσον αφορά την ασφάλιση στην πλειοψηφία τους οι μετανάστες είναι ασφαλισμένοι, ενώ ένα μικρό ποσοστό αυτών είναι ανασφάλιστοι και αυτό εξαρτάται από την εργασία στην οποία απασχολούνται. Οι γυναίκες έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό ανασφάλιστης εργασίας σε σχέση με τους άνδρες αφού εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί.

Σύμφωνα με το ωράριο οι περισσότεροι μετανάστες απασχολούνται 8 ώρες την ημέρα και τα Σαββατοκύριακα ανεξάρτητα από το φύλο.

Τέλος οι μετανάστες για να βρουν εργασία έρχονται σε επαφή με τους συμπατριώτες τους, με Έλληνες, αλλά και με συγγενείς. Καθοριστικό ρόλο

⁶² ΑΘ. Μαρβάκης- Δ. Παρσανόγλου- Μ. Παύλου, Μετανάστες στην Ελλάδα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ.235

λοιπόν στην εύρεση εργασίας παίζουν τα ανεπίσημα κοινωνικά δίκτυα μεταναστών, φίλων ή και συγγενών στην χώρα υποδοχής, όπου δημιουργούνται επαφές μεταξύ των μεταναστών και των εργοδοτών μέσω άλλων που απασχολούνταν ήδη σε εργοδότες. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο Μαρβάκης στον τρόπο εύρεσης εργασίας των μεταναστών.⁶³

⁶³ ΑΘ. Μαρβάκης, Μετανάστες στην Ελλάδα.ό. π., σελ 241

8.3 ΤΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

8.3.1 ΤΟ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟ

Κατά μέσο όρο το ημερομίσθιο των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου είναι 32,4 ευρώ. Σύμφωνα με αυτό στους άνδρες ο μέσος όρος του ημερομισθίου είναι 33,60 ευρώ και στις γυναίκες 28,30 ευρώ, όπως προκύπτει από το δείγμα. Επομένως οι άνδρες λαμβάνουν το μεγαλύτερο ημερομίσθιο. (βλ. πίνακα 20)

Πίνακας 20: Μέσος όρος ημερομισθίου

ΦΥΛΟ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ
ΑΝΔΡΑΣ	33,6€
ΓΥΝΑΙΚΑ	28,3€
ΣΥΝΟΛΟ	32,4€

Σύμφωνα με την τελευταία εργασία που έκαναν οι μετανάστες ο μέσος όρος του ημερομισθίου τους διαμορφώνεται ως εξής, οι έμποροι λαμβάνουν ημερομίσθιο 82,80 ευρώ, οι εργαζόμενοι στις οικοδομές 34,70 ευρώ, οι τεχνίτες 33,50 ευρώ, οι εργάτες 30,1 ευρώ, οι εργαζόμενοι στις μεταφορές 30,00 ευρώ, οι αγρότες 27,80 ευρώ, οι υπάλληλοι 27,60 ευρώ, οι οικιακοί βοηθοί 24,30 ευρώ και οι εργαζόμενοι στην φροντίδα προσώπων 20ευρώ.

Σύμφωνα με τα παραπάνω παρατηρούμε ότι τα κατεξοχήν ανδρικά επαγγέλματα έχουν μεγαλύτερο ημερομίσθιο από ότι τα επαγγέλματα τα οποία ασκούνται από γυναίκες. (βλ. πίνακα 21)

Πίνακας 21: Μέσος όρος ημερομισθίου ανά εργασιακή κατηγορία

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΚΑΝΑΤΕ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟΥ
ΑΓΡΟΤΗΣ	27,80 €
ΕΡΓΑΤΗΣ	30,10 €
ΤΕΧΝΙΤΗΣ	33,50 €
ΟΙΚΟΔΟΜΟΣ	34,70 €
ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	27,60 €
ΕΜΠΟΡΟΣ/ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	82,80 €
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	30,00 €
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	20,00 €
ΟΙΚΙΑΚΗ ΒΟΗΘΟΣ	24,30 €
ΣΥΝΟΛΟ	32,50 €

8.3.2 ΤΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ

Ο μέσος όρος του ατομικού εισοδήματος του δείγματος είναι 717,30 ευρώ. Σύμφωνα με το φύλο παρατηρήθηκε ότι ο μέσος όρος του εισοδήματος στους άνδρες είναι 770,68 ευρώ και στις γυναίκες 505,00 ευρώ. (βλ. πίνακα 22)

Πίνακας 22: Μέσος όρος ατομικού εισοδήματος

ΦΥΛΟ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ
ΑΝΔΡΑΣ	770,68€
ΓΥΝΑΙΚΑ	505 €
ΣΥΝΟΛΟ	717,30€

Ο μέσος όρος του ατομικού εισοδήματος των μεταναστών σύμφωνα με την εθνικότητα: οι μετανάστες από την Αλβανία έχουν κατά μέσο όρο εισόδημα 720,24 ευρώ, οι μετανάστες από τις Χώρες του Τρίτου Κόσμου έχουν εισόδημα 790,75 ευρώ, οι μετανάστες από τις Άλλες Βαλκανικές Χώρες έχουν εισόδημα 651,47 ευρώ και οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη έχουν κατά μέσο όρο εισόδημα 633,00 ευρώ. (βλ. πίνακα 23)

Πίνακας 23: Μέσος όρος ατομικού εισοδήματος ανά εθνικότητα

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΕΣ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ
ΑΛΒΑΝΙΑ	720,25 €
ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	790,75 €
ΑΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	651,47 €
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	633 €
ΣΥΝΟΛΟ	717,30 €

8.3.3 ΟΙ ΔΑΠΑΝΕΣ

Ο μέσος όρος των μηνιαίων οικογενειακών δαπανών των μεταναστών είναι 616,22 ευρώ.

Σύμφωνα με την εθνικότητα οι μετανάστες από τη Αλβανία δαπανούν κατά μέσο όρο 640,54 ευρώ το μήνα, οι μετανάστες από τις Χώρες του Τρίτου Κόσμου 472,36 ευρώ, οι μετανάστες από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες 542,00 ευρώ και οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη 565,7 ευρώ. (βλ. πίνακα 24)

Πίνακας 24: Μέσος όρος δαπανών ανά εθνικότητα

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΕΣ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ
ΑΛΒΑΝΙΑ	640,54 €
ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	472,36 €
ΆΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	542,02 €
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	565,7 €
ΣΥΝΟΛΟ	616,22 €

8.3.4 ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ –ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ

Ο μέσος όρος των μηνιαίων εμβασμάτων των μεταναστών είναι 99,31 ευρώ. Σύμφωνα με την εθνικότητα προκύπτει ότι οι μετανάστες από την Αλβανία καταβάλλουν κατά μέσο όρο 92,41 ευρώ για εμβάσματα, οι μετανάστες από τις Χώρες του Τρίτου Κόσμου 138,89 ευρώ, οι μετανάστες από Άλλες Βαλκανικές χώρες 110,00 ευρώ και οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη 133,40 ευρώ. (βλ. πίνακα 25)

Πίνακας 25: Μέσος όρος εμβασμάτων ανά εθνικότητα

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΕΜΒΑΣΜΑΤΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ	92,41 €
ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	138,89 €
ΑΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	110,00 €
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	133,40 €
ΣΥΝΟΛΟ	99,31 €

Όσον αφορά τον τομέα της αποταμίευσης από το δείγμα προκύπτει ότι οι μετανάστες καταβάλλουν κατά μέσο όρο για αποταμίευση 172,38 ευρώ. Από αυτό προκύπτει ότι κατά μέσο όρο οι μετανάστες από την Αλβανία αποταμιεύουν 182,60 οι μετανάστες από τις Χώρες του Τρίτου κόσμου 147,22 ευρώ, οι μετανάστες από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες 131,33 ευρώ και οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη 99,30 ευρώ. (βλ. πίνακα 26)

Πίνακας 26 : Μέσος όρος αποταμιεύσεων ανά εθνικότητα

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΕΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ	182,60 €
ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	147,22 €
ΑΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	131,33 €
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	99,30 €
ΣΥΝΟΛΟ	172,38 €

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με το δείγμα μας το ημερομίσθιο των μεταναστών κατά μέσο όρο κυμαίνεται περίπου στα 33 ευρώ. Οι άνδρες λαμβάνουν το μεγαλύτερο ημερομίσθιο σε σχέση με τις γυναίκες 33,60 ευρώ.

Ανάλογα με την εργασία οι έμποροι/ επιχειρηματίες κατά μέσο όρο λαμβάνουν το μεγαλύτερο ημερομίσθιο και ακολουθούν οι υπόλοιπες κατηγορίες επαγγελματιών.

Όσον αφορά τα εισοδήματα των μεταναστών, το ατομικό τους εισόδημα είναι κατά μέσο όρο 717,30 ευρώ. Σύμφωνα με το φύλο οι άνδρες έχουν το μεγαλύτερο ατομικό εισόδημα σε σχέση με τις γυναίκες 770,68 ευρώ. Επίσης παρατηρήσαμε οι μετανάστες από τις Χώρες του Τρίτου κόσμου έχουν το μεγαλύτερο ατομικό εισόδημα 790,75 ευρώ και ακολουθούν οι μετανάστες από την Αλβανία 720,25 ευρώ. Τα εισοδήματα των μεταναστών μπορούμε να τα προσεγγίσουμε ανάλογα με την εθνικότητα και τον τύπο εργασίας που αναλαμβάνουν. Αυτό προκύπτει και από την έρευνα του Μαρθάκη όπου οι μετανάστες από την Αλβανία απολαμβάνουν χαμηλό εισόδημα. Αυτό μπορεί να οφείλεται όχι μόνο στα εργασιακά τους χαρακτηριστικά αλλά και στην έντονη συσχέτιση με εγκληματικές δραστηριότητες. Οι μετανάστες από την Αίγυπτο απολαμβάνουν το υψηλότερο εισόδημα.⁶⁴

Παρατηρήσαμε λοιπόν ότι οι μετανάστες από την Αλβανία έχουν πιο μικρό εισόδημα από τους μετανάστες των Χωρών του Τρίτου κόσμου, αλλά δαπανούν το μεγαλύτερο ποσό από τους μετανάστες των άλλων χωρών 640,54 ευρώ για την κάλυψη των αναγκών τους. Για εμβάσματα προς την χώρα τους δαπανούν το μικρότερο ποσό 92,41 ευρώ. Τέλος στον τομέα της αποταμίευσης καταβάλλουν το μεγαλύτερο ποσό 182,60 ευρώ. Οι μετανάστες από τις χώρες του Τρίτου κόσμου έχουν το μεγαλύτερο ατομικό εισόδημα 790,75 ευρώ. Από αυτό προκύπτει ότι δαπανούν 472,36 ευρώ το μικρότερο ποσό σε σχέση με τις άλλες εθνικότητες για την κάλυψη των αναγκών τους. Τους ενδιαφέρει περισσότερο να στέλνουν εμβάσματα στην χώρα τους και για αυτό καταβάλλουν 138,89 ευρώ κατά μέσο όρο τον μήνα. Στον τομέα της αποταμίευσης σύμφωνα με το δείγμα μας είναι δεύτεροι μετά τους μετανάστες από την Αλβανία, καταβάλλοντας 147,22 ευρώ. Επίσης οι μετανάστες από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες έχουν κατά μέσο όρο 651,47 ευρώ το μήνα ατομικό

⁶⁴ Αθ. Μαρθάκης, Μετανάστες στην Ελλάδα...,ό. π.,σελ.236

εισόδημα. Από αυτό δαπανούν 542,02 ευρώ για την κάλυψη των αναγκών τους. Στον τομέα των εμβασμάτων καταβάλλουν 110,00 ευρώ και στον τομέα της αποταμίευσης 131,33 ευρώ. Τέλος οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη έχουν το μικρότερο μηνιαίο ατομικό εισόδημα σε σχέση με τις άλλες χώρες 633 ευρώ. Από αυτό δαπανούν 565,70 ευρώ για τις ανάγκες τους και έρχονται σε δεύτερη θέση στον τομέα των δαπανών μετά τους μετανάστες από την Αλβανία. Στον τομέα των εμβασμάτων καταβάλλουν 133,40 ευρώ και είναι το δεύτερο σημαντικό ποσό, αφού πρώτοι στον τομέα των εμβασμάτων είναι οι μετανάστες από τις χώρες του Τρίτου κόσμου. Τέλος όμως στον τομέα της αποταμίευσης είναι στην τελευταία θέση αφού καταβάλλουν το μικρότερο ποσό 99,30 ευρώ αλλά αυτό είναι επόμενο αφού έχουν το μικρότερο μηνιαίο εισόδημα και το δαπανούν για την κάλυψη των αναγκών τους.

8.4 ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

8.4.1 ΚΥΡΙΟΤΕΡΗ ΑΝΑΓΚΗ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι 51,5% του δείγματος καλύπτει με την εργασία του την οικογενειακή διαβίωση, το 36,8% την ατομική διαβίωση, το 5% στέλνει εμβάσματα στην πατρίδα του και το 4,2% αποταμιεύει.

Σύμφωνα με το φύλο παρατηρείτε στους άνδρες ότι το 43,7% καλύπτει τις ανάγκες της οικογενειακής διαβίωσης, το 43,2% την ανάγκη της ατομικής διαβίωσης, το 5,5% στέλνει εμβάσματα στην πατρίδα του και το 4,4% αποταμιεύει. Στις γυναίκες το 76,8% καλύπτει τις ανάγκες της οικογενειακής διαβίωσης, το 16,1% την ατομική διαβίωση και το 3,6% για εμβάσματα στην πατρίδα του και για αποταμίευση. Επομένως παρατηρούμε ότι οι μετανάστες προσπαθούν με την εργασία τους να καλύψουν τα έξοδα της διαβίωσης, σε επίπεδο ατομικό αλλά και οικογενειακό. Αφού σκοπός της μετανάστευσης είναι να επιβιώσουν σε αναπτυγμένες χώρες. (βλ. πίνακα 27)

Πίνακας 27: Κάλυψη αναγκών ανά φύλο

ΚΥΡΙΟΤΕΡΗ ΑΝΑΓΚΗ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ	79	43,2	9	16,1	88	36,8
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ	80	43,7	43	76,8	123	51,5
ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ	8	4,4	2	3,6	10	4,2
ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ	10	5,5	2	3,6	12	5
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ	5	2,7	0	0,0	5	2,1
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΞΙΩΣΗ	1	0,5	0	0	1	0,4
ΣΥΝΟΛΟ	183	100	56	100	239	100

$\chi^2= 19,871$ $df=5$ $p=0,001$

8.4.2 ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Το 77,7% του δείγματος δήλωσε ότι είναι ικανοποιημένο από την σημερινή του εργασία και το 22,3% του δείγματος δεν είναι ικανοποιημένο από την σημερινή του εργασία.

Σύμφωνα με το φύλο το 81,2% των ανδρών ικανοποιείται από την σημερινή του εργασία ενώ το 18,8% δεν ικανοποιείται. Στις γυναίκες το 65,4% είναι ικανοποιημένο από την σημερινή του εργασία ενώ το 34,6% δεν είναι ικανοποιημένο από την εργασία του. Παρατηρούμε λοιπόν ότι στην πλειοψηφία του το δείγμα μας είναι ικανοποιημένο από την σημερινή του εργασία. (βλ. πίνακα 28)

Πίνακας 28: Ικανοποίηση από την εργασία ανά φύλο

ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΝΑΙ	147	81,2	34	65,4	181	77,7
ΌΧΙ	34	18,8	18	34,6	52	22,
ΣΥΝΟΛΟ	181	100	52	100	233	100

$\chi^2= 5,839$ $df=1$ $p=0,016$

Επίσης έχουμε δημιουργήσει μια λίστα με κάποιους λόγους που δεν είναι ικανοποιημένοι από την εργασία τους. Παρατηρήσαμε ότι το 40,4% του δείγματος δεν είναι ικανοποιημένο από την σημερινή εργασία λόγω του χαμηλού ημερομισθίου, το 23,1% λόγω των συνθηκών εργασίας, το 19,2% για διάφορους λόγους, το 11,5% δήλωσε ότι η εργασία του δεν ανταποκρίνεται στα προσόντα του και το 3,8% δεν είναι ικανοποιημένο λόγω της συμπεριφοράς του εργοδότη. (βλ. πίνακα 29)

Πίνακας 29: Λόγοι μη ικανοποίησης από την εργασία

ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	N	%
ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	12	3,4
ΧΑΜΗΛΟ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟ	21	5,9
ΛΟΓΩ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΤΗΤΑΣ	1	0,3
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΕΡΓΟΔΟΤΗ	2	0,6
ΔΕΝ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΝΕΤΑΙ ΣΤΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ	6	1,7
ΆΛΛΟΙ ΛΟΓΟΙ	10	2,8
ΣΥΝΟΛΟ	52	14,6

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι μετανάστες δεν είναι ικανοποιημένοι από την εργασία τους λόγω του χαμηλού ημερομισθίου που λαμβάνουν ανεξάρτητα από την εργασία που κάνουν, αφού λαμβάνουν κατά μέσο όρο 32,4 ευρώ.(βλ. πίνακα 29)

8.4.3 ΑΛΛΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΑΠΟΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΓΟΔΟΤΗ

Το 22,7% του δείγματος έχει και άλλου είδους απολαβές από τον εργοδότη ενώ το 77,3% του δείγματος δεν έχει άλλες απολαβές από τον εργοδότη.

Σύμφωνα με το φύλο η πλειοψηφία των ανδρών 83,6% δεν έχει άλλου είδους απολαβές από τον εργοδότη και το 16,4% έχει και άλλου είδους απολαβές. Όσον αφορά τις γυναίκες παρατηρήθηκε ότι το 61,9% δεν έχει άλλου είδους απολαβές και το 38,1% έχει και άλλου είδους απολαβές. (βλ. πίνακα 30)

Πίνακας 30: Απολαβές από τον εργοδότη ανά φύλο

ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	ΦΥΛΟ					
	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΝΑΙ	34	16,4	32	38,1	66	22,7
ΌΧΙ	173	83,6	52	61,9	225	77,3
ΣΥΝΟΛΟ	207	100	84	100	291	100,

$\chi^2= 16,001$ $df=1$ $p=0,000$

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των απολαβών που έχουμε πραγματοποιήσει το 60% των μεταναστών δηλώνει ότι του προσφέρει φαγητό ο εργοδότης την ώρα της εργασίας, το 9,2% ότι του δίνει τρόφιμα για την οικογένεια και ρουχισμό, το 6,2% των εργοδοτών του παραχωρεί κατοικία (με πληρωμή), το 4,6% του κάνουν μικρό- εξυπηρετήσεις. Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι εργοδότες προσφέρουν κατά κύριο λόγο φαγητό στους μετανάστες την ώρα της εργασίας τους. (βλ. πίνακα 31)

Πίνακας 31: Άλλου είδους απολαβές από τον εργοδότη ανά φύλο

ΑΛΛΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΑΠΟΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΓΟΔΟΤΗ	N	%
ΜΟΥ ΠΑΡΑΧΩΡΕΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑ(ΜΕ ΠΛΗΡΩΜΗ)	4	6,2
ΜΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΦΑΓΗΤΟ ΣΤΗΝ ΩΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	39	60
ΜΟΥ ΔΙΝΕΙ ΤΡΟΦΙΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	6	9,2
ΜΟΥ ΔΙΝΕΙ ΡΟΥΧΙΣΜΟ	6	9,2
ΜΟΥ ΚΑΝΕΙ ΜΙΚΡΟ-ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΕΙΣ	3	4,6
ΕΧΕΙ ΒΑΠΤΙΣΕΙ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΟΥ	1	1,5
ΆΛΛΟ	6	9,2
ΣΥΝΟΛΟ	65	100

$\chi^2 = 7,236$ $df = 6$ $p = 0,300$

8.4.4 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Το δείγμα μας αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα στην πόλη του Ηρακλείου. Το κυριότερο πρόβλημα είναι η νομιμοποίηση 15,8% και ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά η επικοινωνία και τα προβλήματα γλώσσας 11%, τα θέματα εργασίας με 9,9%, η εύρεση εργασίας 6,8% και η ασφάλιση 6,5%. (βλ. πίνακα 32)

Πίνακας 32: Προβλήματα των μεταναστών στην πόλη του Ηρακλείου

	N	%
ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	35	9,9
ΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	24	6,8
ΑΣΦΑΛΙΣΗ	23	6,5
ΔΙΑΒΙΩΣΗ/ΣΤΕΓΑΣΗ	20	5,6
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ/ ΓΛΩΣΣΑ	39	11
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ/ΑΠΟΔΟΧΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ	21	5,9
ΝΟΟΤΡΟΠΙΑ	3	0,8
ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ	56	15,8
ΆΛΛΟ	13	3,7
ΣΥΝΟΛΟ	234	65,9

8.4.5 ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Το 23,7% του δείγματος θα επιθυμούσε να αποκτήσει καλύτερη ποιότητα ζωής, το 16,1% επιθυμεί να επιστρέψει στην πατρίδα του, το 9,9% να βελτιωθούν τα εργασιακά ζητήματα, το 6,5% να πάρει άδεια παραμονής και εργασίας, το 4,8% επιθυμεί κάτι άλλο και το 4,2% θέλει να φέρει την οικογένεια του στο Ηράκλειο. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι μετανάστες

στην πλειοψηφία τους θέλουν να αποκτήσουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής αλλά και να επιστρέψουν στην χώρα καταγωγής τους. (βλ. πίνακα 33)

Πίνακας 33: Μελλοντικές επιθυμίες των μεταναστών

	N	%
ΝΑ ΒΕΛΤΙΩΘΟΥΝ ΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	35	9,9
ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	1	0,3
ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΩ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	84	23,7
ΝΑ ΠΑΡΩ ΑΔΕΙΑ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	23	6,5
ΝΑ ΦΕΡΩ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΟΥ	15	4,2
ΝΑ ΕΠΙΣΤΡΕΨΩ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ	57	16,1
ΝΑ ΠΑΩ ΣΕ ΆΛΛΗ ΧΩΡΑ	8	2,3
ΆΛΛΟ	17	4,8
ΣΥΝΟΛΟ	240	67,6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι οι μετανάστες με την εργασία έχουν ως κύριο σκοπό να καλύπτουν τις ανάγκες της οικογενειακής διαβίωσης και ένα μικρό ποσοστό την ατομική διαβίωση. Σύμφωνα με το φύλο οι άνδρες με μικρή διαφορά σκοπό έχουν την κάλυψη των αναγκών της οικογενειακής διαβίωσης. Ενώ οι γυναίκες στην πλειοψηφία τους καλύπτουν τις ανάγκες της οικογενειακής διαβίωσης.

Όσον αφορά την ικανοποίηση από την σημερινή τους εργασία στην πλειοψηφία τους είναι ικανοποιημένοι. Όσοι δεν είναι ικανοποιημένοι δήλωσαν ότι δεν είναι λόγω του χαμηλού ημερομίσθιου και των συνθηκών εργασίας, ανεξάρτητα από την εργασία που κάνουν.

Επίσης παρατηρήθηκε ότι στην πλειοψηφία τους άνδρες και γυναίκες δεν έχουν άλλου είδους απολαβές από τον εργοδότη. Όσοι έχουν και άλλες απολαβές αυτές είναι κυρίως η προσφορά φαγητού την ώρα της εργασίας τους.

Οι μετανάστες στην πόλη του Ηρακλείου ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν κάποια προβλήματα. Το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν στην πλειοψηφία τους είναι η νομιμοποίηση τους και ακολουθούν τα προβλήματα σε θέματα εργασίας, στην εύρεση εργασίας και στον τομέα ασφάλισης.

Τέλος εξέφρασαν κάποιες επιθυμίες τους για το μέλλον. Στην πλειοψηφία τους δήλωσαν ότι επιθυμούν να αποκτήσουν καλύτερη ποιότητα ζωής, να επιστρέψουν στην πατρίδα τους και να βελτιωθούν τα εργασιακά τους ζητήματα.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

Κλείνοντας αυτήν την εργασία είναι σημαντικό να αναφέρουμε κάποια συμπεράσματα, τα οποία προκύπτουν από το θεωρητικό μέρος αλλά και από το ερευνητικό.

Ο 20ος αιώνας χαρακτηρίζεται ως ο αιώνας της μετανάστευσης, διότι έχουν σημειωθεί οι σημαντικότερες πληθυσμιακές μετακινήσεις και αλλαγές στην σύνθεση του πληθυσμού των χωρών. Χώρες που ήταν κατεξοχήν χώρες αποστολής μεταναστών μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής.

Στην φυγή της μετανάστευσης οδηγούνται λόγω των ανώμαλων πολιτικών καταστάσεων και των εσωτερικών συγκρούσεων. Επιπλέον σημαντικοί παράγοντες της μετανάστευσης είναι η πείνα, η φτώχεια, οι φυσικές καταστροφές των χωρών αποστολής, η αθλιότητα και οι κακουχίες. Η παθολογική αστικοποίηση, το μικρό εισόδημα, η ανεργία και η υποαπασχόληση μαστίζουν ένα σημαντικό τμήμα του εργατικού δυναμικού και έτσι αναγκάζονται τα άτομα να μεταναστεύουν σε άλλες χώρες με καλύτερες ευκαιρίες για την εύρεση εργασίας.

Οι μετανάστες στην χώρα υποδοχής απασχολούνται σε εργασίες που χαρακτηρίζονται από χαμηλά επίπεδα τεχνολογίας και χαμηλή παραγωγικότητα. Απασχολούνται επίσημα ή άτυπα κυρίως στον τομέα της οικοδομής, στον τομέα της βιοτεχνίας- βιομηχανίας, σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, στον τομέα της καθαριότητας, στο μικρεμπόριο, στα ναυτικά επαγγέλματα, στον οικιακό τομέα και στις προσωπικές υπηρεσίες. Επίσης απασχολούνται στον τομέα της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Ακόμη κάποιοι είναι άνεργοι και αυτό οφείλεται στον κορεσμό που υπάρχει στην αγορά εργασίας από αλλοδαπό εργατικό δυναμικό. Επιπλέον παρουσιάζουν μεγάλη κινητικότητα μεταξύ των εργασιών αλλά όχι μεταξύ περιοχών και προσφέρουν σε μεγάλο βαθμό ανειδίκευτη εργασία. Απασχολούνται κάτω από άθλιες συνθήκες και κυρίως σε επαγγέλματα τα οποία δεν έχουν ζήτηση και ανήκουν στα βαριά και ανθυγιεινά, όπου στα επαγγέλματα αυτά υπάρχει κίνδυνος ατυχημάτων. Στην ουσία καλύπτουν θέσεις που οι ντόπιοι εργαζόμενοι δεν ενδιαφέρονται να καλύψουν και μάλιστα με χαμηλή μισθοδοσία. Αυτό κάνει θελκτικούς τους μετανάστες και έχουν μεγάλη προσαρμοστικότητα ως εργατικό δυναμικό. Η εργασία των μεταναστών χαρακτηρίζεται με συνεχείς εναλλαγές μεταξύ πλήρης απασχόλησης,

μερικής, εποχικής, υποαπασχόλησης για μεγάλα χρονικά διαστήματα ή ανεργία. Οι συνθήκες εργασίας των μεταναστών στην χώρα υποδοχής χαρακτηρίζονται από ανασφάλεια, αστάθεια, περιθωριακότητα και χαμηλό στάτους.

Τα εισοδήματα των μεταναστών μπορούμε να τα προσεγγίσουμε ανάλογα με την εθνικότητα τους και ανάλογα με την εργασία που αναλαμβάνουν. Ανάλογα με τον τομέα εργασίας ο οικοδομικός τομέας έχει έντονες διακυμάνσεις στις οικονομικές απολαβές των εργαζομένων μεταναστών ανάλογα με τον εργοδότη, τη φύση τον τύπο και την διάρκεια των εργασιών. Οι τομείς καθαριότητας και προσωπικών υπηρεσιών έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά με τον οικοδομικό τομέα, ενώ στον οικιακό τομέα οι απολαβές είναι υψηλότερες και σταθερές. Γενικά οι μετανάστες απασχολούνται σε χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας.

Επίσης η παρουσία των μεταναστών συντελεί στην επιβίωση της παραοικονομίας στην χώρα υποδοχής. Ο ανεπίσημος μετανάστης δέχεται οποιαδήποτε εργασία του προσφέρεται και αποφεύγει τις άσκοπες μετακινήσεις σε νέες περιοχές λόγω έλλειψης πληροφοριών και κινδύνων που συνεπάγεται το νέο περιβάλλον. Απασχολούνται κυρίως στην γεωργία και στις οικοδομές- κατασκευές.

Τέλος σημαντικό ρόλο για τους μετανάστες παίζουν τα ανεπίσημα κοινωνικά δίκτυα μεταναστών, φίλων, συγγενών. Πρακτικές όπως η δημιουργία επαφών μεταξύ των μεταναστών και των εργοδοτών μέσω άλλων που ήδη απασχολούνταν σε αυτούς, η διάδοση πληροφοριών για πιθανές ανάγκες εργατικού δυναμικού, είναι τρόποι εξεύρεσης εργασίας.

Αφού επεξεργαστήκαμε τα στοιχεία τα οποία είχαμε συλλέξει στο ερευνητικό μέρος, μπορούμε να προβούμε σε κάποια συμπεράσματα που αφορούν το δείγμα της έρευνας και συνδέονται με το θεωρητικό μέρος.

Παρατηρήσαμε λοιπόν, ότι στην πλειοψηφία του το δείγμα μας αποτελείται από άνδρες και όσον αφορά την χώρα καταγωγής υπερισχύει η Αλβανία ανεξάρτητα από το φύλο των μεταναστών. Οι μετανάστες αυτοί αποτελούν το νεώτερο ανθρώπινο δυναμικό της χώρας καταγωγής τους. Αυτοί οι μετανάστες ζουν και εργάζονται στην πόλη του Ηρακλείου περίπου μια δεκαετία και έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο αφού είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Επίσης σύμφωνα με την οικογενειακή τους κατάσταση είναι έγγαμοι ανεξάρτητα από το φύλο και έρχονται στην χώρα μας μαζί με την οικογένεια τους, χωρίς να παίζει ρόλο η χώρα καταγωγής τους. Οι άγαμοι στην πλειοψηφία τους ζουν με κάποιο άλλο πρόσωπο είτε φίλο, είτε συγγενή, οι έγγαμοι ζουν με τον/ την σύζυγο και οι διαζευγμένοι και όσοι βρίσκονται σε κατάσταση χηρείας ζουν με κάποιο άλλο πρόσωπο. Παρατηρείται λοιπόν ότι μεταναστεύουν μαζί με την οικογένεια τους ή τους φίλους και έτσι δημιουργούν τα δίκτυα αλληλεγγύης στην χώρα υποδοχής. Τα ανεπίσημα κοινωνικά δίκτυα μεταναστών, φίλων ή και συγγενών που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην χώρα υποδοχής στην εύρεση εργασίας. Βοηθούν στην δημιουργία επαφών μεταξύ των μεταναστών και των εργοδοτών μέσω άλλων που απασχολούνταν ήδη σε εργοδότες.

Όσον αφορά την εργασιακή τους κατάσταση παρατηρήθηκε ότι άνδρες και γυναίκες απασχολούνται κυρίως σε Έλληνα εργοδότη με μόνιμη εργασιακή σχέση. Οι άνδρες απασχολούνται κυρίως στις οικοδομές και ως τεχνίτες. Οι γυναίκες βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση αφού απασχολούνται ως οικιακοί βοηθοί και στην φροντίδα των προσώπων.

Οι μετανάστες άνδρες και γυναίκες εργάζονται ασφαλισμένοι και ως κύριο ταμείο ασφάλισης έχουν το ΙΚΑ. Επίσης άνδρες και γυναίκες απασχολούνται 8 ώρες ημερησίως εκτός ένα ποσοστό μεταναστών που απασχολείται περισσότερο από 8 ώρες. Ακόμη απασχολούνται και το Σαββατοκύριακο.

Το ημερομίσθιο τους κυμαίνεται κατά μέσο όρο στα 32,00 ευρώ ημερησίως. Σύμφωνα με τα επαγγέλματα τα οποία ασκούν, οι άνδρες έχουν μεγαλύτερο ημερομίσθιο από ότι τα επαγγέλματα τα οποία ασκούν κατεξοχήν οι γυναίκες. Οι άνδρες μετανάστες έχουν το μεγαλύτερο ατομικό εισόδημα. Επομένως σε αυτό παίζει ρόλο το επάγγελμα που ασκούν αλλά και η χώρα καταγωγής τους, αφού οι μετανάστες από τις χώρες του Τρίτου κόσμου έχουν το μεγαλύτερο εισόδημα και ακολουθούν οι μετανάστες από την Αλβανία, οι μετανάστες από τις Άλλες Βαλκανικές χώρες και οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη. Οι μετανάστες με την εργασία τους προσπαθούν να καλύψουν τα έξοδα της διαβίωσης, σε ατομικό επίπεδο αλλά και οικογενειακό. Επίσης δαπανούν κάποιο ποσό το μήνα για διάφορες ανάγκες ανάλογα με τον τρόπο ζωής τους στην χώρα υποδοχής. Επίσης ενδιαφέρονται και στέλνουν εμβάσματα στην χώρα καταγωγής. Ακόμη κάνουν κάποια

αποταμίευση ώστε να καλύψουν κάποιες ανάγκες ή για να μπορέσουν κάποια μέρα να επιστρέψουν στην χώρα τους.

Οι μετανάστες είναι ικανοποιημένοι από την σημερινή τους εργασία και προσπαθούν να καλύψουν κατά κύριο σκοπό τον τομέα της οικογενειακής διαβίωσης οι έγγαμοι και την ατομική τους διαβίωση οι άγαμοι. Κάποιοι μετανάστες δεν είναι ικανοποιημένοι από την εργασία λόγω των συνθηκών εργασίας αλλά και λόγω του χαμηλού ημερομισθίου.

Τέλος εξέφρασαν κάποια προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν στην πόλη του Ηρακλείου τα οποία εστιάζονται στον τομέα της νομιμοποίησης, σε θέματα επικοινωνίας αλλά και της γλώσσας αφού δεν γνωρίζουν καλά την γλώσσα της χώρας υποδοχής. Ακόμη δυσκολεύονται σε θέματα εργασίας αλλά και στην εύρεση εργασίας. Επιπλέον εξέφρασαν κάποιες επιθυμίες τους για το μέλλον, όπως ελπίζουν για μια καλύτερη ποιότητα ζωής, να επιστρέψουν στην πατρίδα τους αλλά και να βελτιωθούν τα εργασιακά τους ζητήματα.

\

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα**,(1993) ,<<Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα>>, Εκδ.Gutenberg.Αθήνα
2. **Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα**,(1998) << Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός>>, Εκδ.Gutenberg.Αθήνα
3. **Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών**,(1998),<<Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού>>,Εκδ.Gutenberg.Αθήνα
4. **Μουσουρού Α.Μ**,(1991),<<Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη>>, Εκδ.Gutenberg.Αθήνα
5. **Ναζάκης Χ, Χλέτσος Μ**,(1990),<<Μετανάστες και μετανάστευση>>,Εκδ.Πατάκη, Αθήνα
6. **Λαμπρινίδης Λ, Λυμπεράκη Α**, (2001),<< Αλβανοί μετανάστες στην Θεσσαλονίκη>>, Εκδ.Παρατηρητής, Αθήνα
7. **Μαρβάκης Αθ, Παρσανόγλου Δ, Παύλου Μ**,(2001) <<Μετανάστες στην Ελλάδα>>, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
8. **Πετρινώτη Ξάνθη**,(1993), << Η μετανάστευση προς την Ελλάδα>>, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα
9. **Κατσορίδας Δ**,(1994),<<Ξένοι εργάτες στην Ελλάδα>>, Εκδ. Ιαμός, Αθήνα
10. **Π.Λινάρδος – Ρυλμόν**,(1993), << Αλλοδαποί εργαζόμενοι και η αγορά εργασίας στην Ελλάδα>>,Ινστιτούτο Εργασίας, ΓΣΕΕ, Αθήνα
11. **Φακιάλας Ρ**, (2000),<<Ανεργία και νομιμοποίηση των οικονομικών μεταναστών>>, Περ.ΤΑΣΕΙΣ Εκδ.Gutenberg.Αθήνα
12. **Γλύτσος Ν**,(1999), << Επιπτώσεις της παράνομης μετανάστευσης στην απασχόληση και τα εισοδήματα των ελλήνων>>, Ημερίδα Ινστιτούτο Παστέρ,
13. **Κόντης Α**, (1998), <<Συνέπειες της εργασίας των μεταναστών για την ελληνική οικονομία>> στο Μετανάστες, ρατσισμός και ξενοφοβία, Ελληνικές και Ευρωπαϊκές εμπειρίες διακρίσεων, Πρακτικά συνεδρίου 1997, Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας

14. **Πρακτικά Συνεδρίου**, (1997), Μετανάστες, ρατσισμός, και ξеноφοβία, Ελληνικές και Ευρωπαϊκές εμπειρίες διακρίσεων, Αθήνα και Θεσσαλονίκη, Σάκουλας

15. **Βγενόπουλος Κ** (1998), <<Πρόσφυγες<και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας>>, Αθήνα, ΕΚΕΜ

16. **ΕΜΚΕ- Πουλοπούλου Η**, (1990), <<Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα 70-90>>, Εκλογή θεμάτων, Κοινωνική πρόνοια 85/86

17. **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** (2000), <<Η πρωτοβουλία DAPHNE, γυναίκες πρόσφυγες. Να σταματήσει η σεξουαλική εκμετάλλευση και διακίνηση γυναικών>>

18. **Καβουνίδη Τα** (1998), <<Μετανάστευση, νομιμοποίηση και κοινωνικά δίκτυα στην Ελληνική αγορά εργασίας>>, Αθήνα, ΕΚΕΜ

19. **Κασίμης Χ, Νιτσιάκος Β, Ζακοπούλου Ε, Παπαδόπουλος**(2002), <<Οι επιπτώσεις της εγκατάστασης και απασχόλησης ξένου εργατικού δυναμικού στην Ελληνική ύπαιθρο>>, Πάτρα, Πανεπιστήμιο Πατρών

20. **Π.Κακκαλής**, (2005), <<Δίκαιο Αλλοδαπών>> Νομική Βιβλιοθήκη

21. **Γ. Αμίσης, Γ. Λαζαρίδη**(2001), <<Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα>>, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση

22. **Taquief.P.A**(1997), <<Ο ρατσισμός>>, Εκδόσεις Τραυλάς

23. **J. Friedman**,(1994), "The past in the future, history and the politics of identity", American Anthropologist

24. **Βιενόπουλος Κ** (1995), << Μετανάστες και πρόσφυγες στην σύγχρονη Ελλάδα>>, Εκλογή Νο 107

25. **Κοιλίαρη Α** (1997), << Ξένος στην Ελλάδα:μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη:στάσεις της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές>>, παρατηρητής, Θεσσαλονίκη

26. **Χατζηπροκοπίου Π, Λαμπριανίδης ,Λυμπεράκη,(2001)**, <<Αλβανοί μετανάστες στην Θεσσαλονίκη>>, Θεσσαλονίκη, Εκδ. παρατηρητής